

Revista Literară

PUBlicație DE LITERATURĂ
ȘI DIALOG CULTURAL

RĂZVAN VONCU: „PREMIILE USR”

„(...) Din fericire, în anii din urmă, cum am spus și în alte rânduri, au apărut semnele unei benefice schimbări. Basarabia literară, chiar dacă nu mai este la fel de abundent reprezentată la premii ca în perioada „podurilor de flori”, este prezentă prin cărți cu adevărat valoroase, selectate fără urmă de sentimentalism „frățesc”, în temeiul realizării lor artistice.” (p.4).

ION POP: „DE LA ZEIȚA VICTORIEI LA MARCA NIKE”

„Despre consecințele grave ale acestei marginalizări fără precedent a umanioarelor am mai vorbit și scris, dar mă tem că nu e de ajuns, fiindcă semne bune nu vin deloc de la mai marii administrației naționale. Problema cărții, a bibliotecilor, a învățământului în cădere liberă, are parte mereu doar de promisiuni de rezolvare la fiecare schimbare de ministru, în timp ce limba noastră (...) degradează pe zi trece. Lipsa bazei clasice a educației lingvistice se simte peste tot, improprietățile de termeni sunt fără număr, trimiterele la formulele de prestigiu universal ale înțelepciunii sunt stălcite din ignoranță.” (p.5)

POEȚI POLONEZI ÎN LIMBA ROMÂNĂ

Nicolae Mareș traduce în limba română trei poeți polonezi importanți: Wisława Szymborska, Adam Zagajewski și Ewa Lipska. (p.24)

EMINESCU

CONTRIBUTII DE: GRIGORE CHIPER, GHEORGHE CALAMANCIUC ȘI MIRCEA COLOȘENCO

Grigore Chiper: „Eminescu devine un vârf al literaturii europene (intraducibilitatea versurilor cu rimă și, în special, a versificației eminesciene și manifestarea poetului în cadrul unui curent literar depășit deja în Europa au îngreunat/ întârziat percepția și popularizarea poeziei sale și situarea

autorului ei în cadrul literaturii europene). Eminescu a întâmpinat obstacole insurmontabile, atavice într-o societate cum este a noastră. A creat, prin autosacrificiu, un înalt standard în poezie, de la care vor pleca, mai târziu, Bacovia, Blaga, Barbu sau Arghezi. Fieca-

re dintre marii poeți interbelici trebuie considerat ca fondator particular în cadrul modernismului poetic românesc, tot așa cum Tristan Tzara sau Ion Vinea au anticipat, în unele privințe, avangardismul poetic european.”

În imagine: bustul lui Eminescu de pe Aleea Clasicilor din Chișinău.
Autor: Lazăr Dubnovschi. © Foto: Nicolae Răileanu.

„CÂNTEC DE STEA”, „THEOSIS”, „HIPNOZĂ”, „NOII APOSTOLI” Ș.A.

„(...) Între vechiul firmament și noul firmament/ doar pupila ochiului mai încap:/ acest glob ocular acest bob de lumină/ îngropat sub pleoape.”

< 12

CITIȚI ÎN ACEST NUMĂR:

SCRIS | CETIT

„PERSONA ÎNTÂI VS PERSONA A TREIA”
DE EMILIAN GALAICU-PĂUN (P.9)

CÂTEVA DESLUȘIRI

„UN NOU KOMISAR AL LITERATURII” DE EUGEN LUNGU (P.6)

CRONICI LITERARE

DE MIRCEA V. CIOBANU (P.16) ȘI ION CIOCANU (P.17)

(IM)PACTUL AUTOBIOGRAFIC

DIARIȘTI ÎN COMPETIȚIE: ANDREI BURAC, CU UN FRAGMENT DIN „JURNAL”-UL PERSONAL (P.14) ȘI LEO BUTNARU, CU UN NOU FASCICUL DIN „JURNAL DE ITALIA” (P.18)

POEZIE DE TEO CHIRIAC

CUPRINS

EDITORI:
UNIUNEA SCRITORILOR
din Moldova
UNIUNEA SCRITORILOR
din România | Filiala Chișinău

ANUL 2 | NUMĂRUL 6 | IUNIE | 2016

REVISTĂ „LA TRADUCTIÈRE”
 NUMĂR DEDICAT POETILOR BASARABENI

10 ZECE POETI DIN REPUBLICA MOLDOVA
ÎN PAGINILE REVISTEI „LA TRADUCTIÈRE”

EDITORIAL
 de GRIGORE CHIPER

03 MOȘTENIREA
LUI EMINESCU

FIRUL CU PLUMB
 DE ANATOL CODRU

23 TOATĂ LUMEA-I
FĂRĂ LUME...

04 BASARABIA
LITERARĂ
 „PREMIILE USR”
 DE RĂZVAN VONCU

05 MIRADOR
 „DE LA ZEIȚA VICTORIEI

LA MARCA NIKE”
 DE ION POP

06 CÂTEVA
DESLUȘIRI
 „UN NOU KOMISAR

AL LITERATURII”
 DE EUGEN LUNGU

09 SCRIS | CETIT
 „PERSONA ÎNTÂI VS

PERSOANA A TREIA”
 DE EMILIAN GALAICU-PĂUN

TRADUCERI
 DE NICOLAE MAREȘ

24 TREI POETI POLONEZI:
 WISLAWA SZYMBORSKA,
 ADAM ZAGAJEWSKI
 ȘI EWA LIPSKA

10 DESANT POETIC
 „POEZIA DIN REPUBLICA

MOLDOVA: PORȚRET

ÎN MIȘCARE”

DE ARCADIE SUCEVEANU

12 POEZIE
 „REPOTRIVIREA CEASULUI”
 DE TEO CHIRIAC

14 (IM)PACTUL
AUTOBIOGRAFIC
 „JURNAL” (FRAGMENT)
 DE ANDREI BURAC

16 CÂMPUL ALB,
OILE NEGRE
 „INGREDIENTE ȘI ACCESORII”
 DE MIRCEA V. CIOBANU

17 BREVIAR
 „SALAHOR PE OGORUL SATIREI”
 DE ION CIOCANU

18 ROZA VÂNTURILOR
 „JURNAL DE ITALIA” (VIII)
 DE LEO BUTNARU

20 PROZĂ
 „ȘEDINȚĂ SECRETĂ CU M. EMINESCU”
 DE GHEORGHE CALAMANCIUC

21 PORȚRETE ÎN TIMP
 „PROFESOARĂ DEMNĂ

DE AMINTIRI LUMINOASE”
 DE DUMITRU APETRI

22 ESEU
 „FANTASMELE CULTURII” (III)
 DE ADRIAN CIUBOTARU

Revista Literară
 PUBLICAȚIE DE LITERATURĂ
 ȘI DIALOG CULTURAL

Director: Arcadie Suceveanu

Redactor-șef: Teo Chiriac

Redactor-șef adjunct: Adrian Ciubotaru

Secretar de redacție: Grigore Chiper

Colegiul de redacție: Vladimir Beșleagă,
 Eugen Lungu, Leo Butnaru, Mircea V. Ciobanu,
 Matei Vișniec (Paris), Răzvan Voncu (București),
 Ion Pop (Cluj), Ștefan Hostiuc (Cernăuți), Cassian
 Maria Spiridon (Iași), Vadim Bacinschi (Odesa)

Concepție grafică: Romeo Șveț

Paginare computerizată: Adrian Ciubotaru

Sediul redacției:

MD-2004, or. Chișinău

str. 31 August 1989, nr. 98

Tel: (+373 22) 234724

Fax: (+373 22) 237118

E-mail: revistaliterara.us@gmail.com

Publicație înregistrată la

Ministerul Justiției al Republicii Moldova

în data de 03 martie 2015

Numărul de înregistrare: 297

Format A3. Tipar: ofset.

Tiraj: 1000 de exemplare.

Tipărit la Casa Editorial Poligrafică „Bons Offices”

MD-2005, or. Chișinău

str. Feredeului 4/6

MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE
 DEPARTAMENTUL POLITICI PENTRU RELAȚIA
 CU ROMÂNII DE PRETUTINDENI

Această revistă a fost tipărită cu sprijinul
 Ministerului Afacerilor Externe al României –
 Departamentul Politici pentru Relația cu Românii de
 Pretutindeni – www.dprp.gov.ro.

INSTITUTUL
 CULTURAL
 ROMÂN

Această revistă apare cu sprijinul
 Institutului Cultural Român – www.icr.ro.

Textele publicate în Revista literară nu reprezintă
 poziția oficială a DPRP sau ICR.

Toate textele și imaginile inserate în paginile
 publicației Revista literară nu pot fi reproduse și nici
 distribuite fără acordul scris al redacției.

Colaboratorii sunt invitați să-și trimită textele la adresa electronică afișată mai sus.
 Textele vor avea format A4, nu vor depăși 7 000 de semne, vor fi paginate în Word,
 Pages sau alt program compatibil cu sistemele de operare Windows sau MacOS.

EDITORIAL

de GRIGORE **CHIPER**

MIHAI EMINESCU DESPRE LIMBĂ, CRITERIU AL CULTURII:

„Alăturăm observarea cum că limba, alegerea și cursivitatea expresiunii în expunerea vorbită sau scrisă e un element esențial, ba chiar un criteriu al culturii. Din vorbirea (sau fiindcă aceasta atârnă adesea de predare întâmplătoare), din scrierea unui om se poate cunoaște gradul său de cultură: stilul e omul, se înțelege de aceea, fiindcă nu e numai forma limbistică și fiindcă nu consistă numai în cunoștința limbii, ci fiindcă exprimă totodată maniera de cugetare și percepțiune a omului. Cum descrie cineva un lucru, așa l-a văzut și l-a priceput. De-a se exprima bine și corect asupra oricărui lucru e posibil numai la o universalitate a culturii, așadar la o claritate și idealitate a intuițiunii tuturor lucrurilor, asupra cărora el vorbește.

Maturitatea culturii publice a spiritului poporal se manifestă cu deosebire în limba sa, și între culții unui popor se numără numai aceia cari au suit înălțimea și domină terenul întreg. Comoara și puterea limbistică, feliul stilului și a expresiunii la un popor se reflectă și se manifestează în literatura sa națională; ea este izvorul din care are să ieie fiecare.

(...) E vădit cum că elementul moral și estetic al culturii își are izvorul său cel principal în literatura națională. Libertatea și universalitatea scopului, deplina licență a materiei, nelimitarea pe un teren deosebit, după aceea complectă generalitate a mijlocului de comunicațiune, a limbei. Fiecare literatură națională formează focarul spiritului național, unde concurg toate razele din toate direcțiunile vieții spirituale, ea arată nivelul vieții publice spirituale.”

Mihai Eminescu, „Rolul literaturii naționale în spiritul public” („Opere alese”, vol. 4, Chișinău, 1971)

MOSTENIREA LUI 'EMINESCU

DIN COMUNISM AM IEȘIT CA DINTR-O EPOCĂ FANARIOTĂ. TOTUL TREBUIE PUS PE FĂGAȘUL NORMALITĂȚII.

Prin ce se exprimă actualitatea lui Eminescu în spațiul nostru românesc? Este întrebarea pusă frecvent nu numai la omagiile tradiționale ale poetului-nepereche. Bineînțeles că în primul rând prin valoarea sa de poet excepțional – este răspunsul pe care îl putem oferi instantaneu și care rămâne valabil în timp. Dar mai e ceva: valoarea sau misiunea lui Mihai Eminescu, și nu numai a lui, a constat de acum încolo în aceea de a fi fost „părinte fondator”. „Poet național”, l-a numit G. Călinescu, având în vedere probabil această atribuire. Ce s-ar fi întâmplat cu religia iudaică și cu cele două religii desprinse din ea dacă Moise nu ar fi părăsit Egiptul îndreptându-se spre Pământul Făgăduinței?

Eminescu îl continuă, în acest sens, pe Dimitrie Cantemir – părinte fondator în mai multe ramuri ale științei. Fiind talent precoce, având o pregătire temeinică și o minte pătrunzătoare, Cantemir și-a dorit – o știm – să fie și fondatorul sistemului de notație al muzicii turcești. A fost și un romancier remarcabil, fapt dovedit de opera sa monumentală, *Istoria ieroglifică*, scrisă cu vreo 150 de ani înaintea *Ciocoilor vechi și noi* de Nicolae Filimon (1863), considerat „primul roman notabil în literatura română”. Cantemir ar fi putut deveni și fondator al romanului și, implicit, al literaturii române, dacă ar fi avut la dispoziție instrumentul necesar – limba română. Din păcate, limba română era într-o fază intermediară de formare, încât tot Cantemir a fost acela care a trebuit să se ocupe de performarea limbii, de înnoirea vocabularului și a sintaxei. Sunt cunoscute scările de neologisme, cu care își însoțea operele scrise în limba română. Pe de altă parte, în știință a fost cumva mai ușor: a apelat la limba latină și alte limbi, capabile să exprime conceptele științifice de o manieră mai adecvată decât limba română din vremea sa. În ceea ce privește situația limbii române, e suficient să ne amintim de sintaxa romanului „Istoria ieroglifică”, caracterizată prin plasarea, atât de neașteptată astăzi, a verbului la sfârșitul propoziției, după modelul latinesc:

„Precum de toată probozirea vrednic să fiu, o, iubitule, foarte bine cunosc (că ostenința cheltuită nu să jlește, fără numai când în urmă vreun folos cumva

nu aduce)...” (așa începe opera cantemireană).

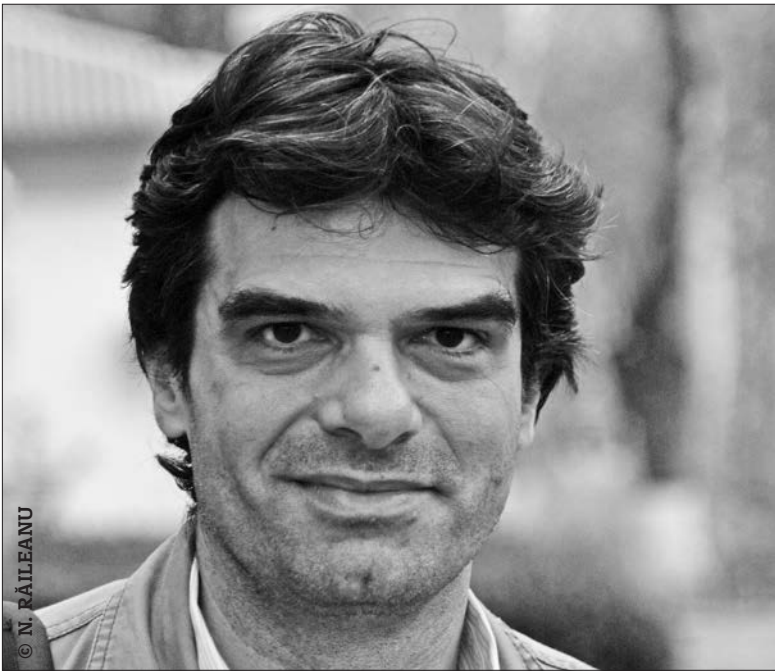
Dacă sintaxa ar fi continuat să se dezvolte pe asemenea făgaș, limba română ar fi căpătat trăsături gramaticale care ar fi apropiat-o de germană. Mai există astăzi astfel de „curiozități” lingvistice. Este cunoscut că engleza, deși limbă germanică, are un vocabular predominant romanic. Așadar Cantemir „ratează” rolul de a fi fondatorul literaturii române culte după modelul lui Cervantes sau Rustaveli. Acest rol îi va reveni lui Eminescu abia după un secol și jumătate (după ce va fi apărut și romanul lui Filimon). Întreg secolul XVIII, legat de așa-numita perioadă fanariotă, este unul pierdut pentru cultura română. Or, acest secol devine o perioadă de acumulare lentă și de consolidare a limbii române. Deja în prima jumătate a secolului XIX se poate vorbi de existența limbii române literare. Între limba lui Ion Heliade Rădulescu, să zicem, și cea a cronicarilor și chiar a lui Cantemir însuși este o falie. Lui Eminescu nu îi revine rolul de „creator” de limbă. Limba română literară e deja conținută în scrierile lui Alecsandri sau Negruzzi. Și chiar Conachi sau Hrisoverghi pot fi citați fără dificultatea întâmpinată la lectura cronicarilor. Cu alte cuvinte, sunt cei „care au scris o limbă ca un fagure de miere”, pe când un Dosoftei, cu care poezia lui Eminescu a fost pusă în relație când era vorba de anumite segmente arhaizante, nici nu este pomenit în *Epigonii*.

Eminescu își asumă rolul de fondator al poeziei românești, pentru că în tradiția literaturilor incipiente (din Epoca Renașterii și până în secolul XX) poezia este cea care exprimă „sufletul” popoarelor (după o uzanță a romanticilor) sau al națiunilor. Unele dintre popoarele Europei au trecut, mai înainte, exact prin aceeași etapă de creare a simbolurilor poetico-literare: Dante, nu Boccaccio (în Italia), Pușkin (în Rusia) sau Shakespeare (în Marea Britanie unde, pe lângă acest simbol britanic general, putem vorbi și despre Robert Burns, ca simbol scoțian, poate și despre Milton sau alții). Este nelipsit de importanță să amintim că lucrarea de pionierat, de întemeietor se face, în cazul lui Eminescu, într-o cultură în care vârfurile sunt situate în altă parte/ în alte culturi. În-

inte de Eminescu nu au existat modele culturale de o asemenea anvergură. După primele sale poezii publicate în 1866-1867 Maiorescu îl plasează imediat după Alecsandri. dar bardul de la Mircești a fost un reper național doar până la apariția autorului *Luceafărului* și... în lipsa altor repere. Eminescu devine un vârf al literaturii europene (intraductibilitatea versurilor cu rimă și, în special, a versificației eminesciene și manifestarea poetului în cadrul unui curent literar depășit deja în Europa au îngreunat/ întârziat percepția și popularizarea poeziei sale și situarea autorului ei în cadrul literaturii europene). Eminescu a întâmpinat obstacole insurmontabile, atavice într-o societate cum este a noastră. A creat, prin autosacrificiu, un înalt standard în poezie, de la care vor pleca, mai târziu, Bacovia, Blaga, Barbu sau Arghezi. Fiecare dintre marii poeți interbelici trebuie considerat ca fondator particular în cadrul modernismului poetic românesc, tot așa cum Tristan Tzara sau Ion Vinea au anticipat, în unele privințe, avangardismul poetic european. Tristan Tzara duce faima avangardismului românesc dincolo de hotarele României, când fondează, la Zürich, curentul Dada.

Peisajul în care a activat Eminescu, ca simbol prim al culturii românești, sau alți scriitori, a fost ostil în multe privințe, dar mai întâi de toate prin faptul că ceea ce făceau corifeii culturii era inedit, neînțeles, dar totodată extrem de necesar pentru așezarea culturii române în rândul culturilor mari (europene). Nu a existat până la ei nimic sau aproape nimic din ceea ce propuneau la vremea lor.

Astăzi ne confruntăm cu multe dintre situațiile anterioare. Din comunism am ieșit ca dintr-o epocă fanariotă. Totul trebuie pus pe făgașul normalității. Multă lume, inclusiv intelectuali, inclusiv scriitori, pleacă din țară. E și asta de înțeles: să mergi acolo unde totul a fost făcut bine de alții până la tine. Fiecare are dreptul și la această opțiune. Destinul de fondator, chiar și la scară infinitesimală, este greu de asumat. Putem oare să ne imaginăm ce s-ar fi întâmplat cu literatura română dacă Eminescu s-ar fi eschivat de la rolul istoric încredințat de Providență?

PREMIILE USR

de RĂZVAN VONCU

BASARABIA LITERARĂ

Chiar dacă s-au mai îndesit (în special în paginile revistelor), ocaziile de reunificare a literaturii române sunt încă suficient de puține, pentru ca fiecare din ele să ne bucure în mod deosebit.

O asemenea ocazie este, desigur, Gala Premiilor Uniunii Scriitorilor din România, care, an de an, celebrează cele mai bune cărți ale anului precedent. Ca orice premiu de pe lumea asta, și Premiile USR au gradul lor de subiectivitate și chiar de eroare, juriul care le decernează fiind alcătuit din oameni (cu gusturile și afectele lor individuale). Totuși, la scara timpului, se poate observa cu ochiul liber că Premiile USR au produs o „hartă” valorică validă a literaturii contemporane, numărul erorilor care s-au strecurat în jurizare fiind cât se poate de redus. Lista premiilor anuale este, cu mici și veniale excepții, un ghid de încredere al valorilor literaturii noastre actuale.

Cum a fost reprezentată literatura română din Basarabia, la aceste premii, se știe. La început, în perioada romantică a anilor '90, ea a fost prezentă mai mult compensatoriu și sentimental. Dorința legitimă de regăsire, de ștergere a celor 47 de ani de separare forțată, a făcut ca pe lista Premiilor USR din anii '90 să intre multe nume ale literaturii din Basarabia. Unele, pe bună dreptate. Altele, din prietenie greșit înțeleasă sau chiar din necunoaștere: tributul inevitabil al atmosferei „podurilor de flori”.

A urmat, apoi, pe fondul îndepărtării politice progresive a conducerii de la Chișinău, o perioadă mai rece. Până prin 2010, Basarabia literară a pătruns mai rar între nominalizările la Premiile USR,

iar când a pătruns, a făcut-o mai ales la categorii ca traduceri sau literatura pentru copii. Se poate spune că, la fel ca generozitatea din primii ani de după prăbușirea comunismului, și răceala de un deceniu și ceva, care a urmat, a fost la fel de artificială. Cărți valoroase și scriitori interesați din stânga Prutului au rămas necunoscuți cititorului din dreapta, ceea ce e regretabil.

Sigur că alte premii locale (ale filialelor USR din Moldova sau ale marilor festivaluri literare) au compensat, într-o oarecare măsură, acest refuz al validării pe plan național. Ale cărui consecințe sunt și azi greu de evaluat. În fond, putem acuza difuzarea cărții de insuficienta cunoaștere reciprocă dintre cele două „maluri” ale literaturii noastre. Însă și difuzorii pot aduce, în sprijinul ezitării lor de a aduce carte din Basarabia, argumentul că aceasta, nefiind validată critic în România, nu poate fi bine promovată. Ca o bandă a lui Möbius, insuficienta validare alimentează reticențele difuzorilor, iar acestea adaugă piedici suplimentare încercărilor criticii din România de a cuprinde și ce se scrie peste Prut.

Din fericire, în anii din urmă, cum am spus și în alte rânduri, au apărut semnele unei benefice schimbări. Basarabia literară, chiar dacă nu mai este la fel de abundent reprezentată la premii ca în perioada „podurilor de flori”, este prezentă prin cărți cu adevărat valoroase, selectate fără urmă de sentimentalism „frățesc”, în temeiul realizării lor artistice.

Anul acesta, Basarabia a fost prezentă la Gala Premiilor Uniunii Scriitorilor din România pe anul 2015 (desfășura-

tă în 31 mai, la Teatrul Național „Ion Luca Caragiale” din București), prin trei nume. Maria Pilchin a primit Premiul „Mircea Ciobanu”, pentru volumul ei de poezie *Poeme pentru Ivan Gogh*, Leo Butnaru, Premiul pentru traduceri (acordat monumentalei sale antologii *Panorama poeziei avangardei ruse*), iar Mircea V. Ciobanu a fost nominalizat, cu *Tratat cu literatură*, la Premiul pentru critică, pe care, însă, l-a pierdut „la mustață” în fața lui Mircea Anghelescu.

Toate cele trei cărți sunt valori certe ale literaturii actuale. *Poeme pentru Ivan Gogh* acreditează o voce cu totul originală în poezia noastră recentă, Maria Pilchin aducând în plus, față de colegii ei de generație, un tragism subiacent autentic, care n-are nevoie de adjuvante, și o apreciazabilă cultură literară. *Panorama poeziei avangardei ruse*, la rândul ei, este o colecție excepțională a unui fenomen, el însuși, excepțional: avangarda literară rusă. Ca atare, o asemenea antologie, de dimensiunile și amănunțimea celei îngrijite de Leo Butnaru, nu cred că există în prea multe din literaturile lumii. În fine - pentru oamenii de spirit, nominalizarea e ea însăși un premiu -, amuzantului *Tratat cu literatură* al lui Mircea V. Ciobanu i-a lipsit foarte puțin, cum spuneam, ca să câștige: ceva mai multă notorietate personală a autorului și o mai mare doză de încredere în propria-i autoritate critică. În rest, nominalizarea e, îmi place să cred, o etapă și nu un punct terminus, pe drumul consacrării naționale a criticii lui Mircea V. Ciobanu.

Se cuvine să menționez, ca membru al juriului, că și Dumitru Crudu s-a aflat,

cu puternicul său volum *La revedere, tată*, pe „lista scurtă” care a precedat stabilirea celor 5 nominalizări la poezie. Și lui i-a lipsit foarte puțin pentru a intra „în finală”, cu o carte excelentă. Dar Dumitru Crudu e de mult o certitudine a poeziei noastre, care, nu mă îndoiesc, ne va furniza noi ocazii de a-i conferi acolada unor premii de prestigiu.

Sunt, toate acestea, semne care atestă că Basarabia literară a pășit hotărât pe calea reunificării și că receptarea ei de cealaltă parte a „râului blestemat” a ieșit din zodia bunăvoinței nediferențiate și a intrat în cea firească, a exigenței critice. Circulația cărții românești din Basarabia, deși rămâne deficitară, s-a îmbunătățit și ea (câți dintre membrii juriului ar fi citit, cu 15 ani în urmă, ceva de Mircea V. Ciobanu?...). Prejudecățile și necunoașterea fac loc, încetul cu încetul, lecturii aplicate și nepartizane. Pe cale de consecință, Basarabia revine pe poziția care i se cuvine, în ansamblul culturii naționale.

Fac și o propunere, pentru a amplifica acest proces de reunificare literară. E adevărat că misiunea Premiilor Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova este, înainte de toate, validarea și promovarea creației literare din Basarabia. Nu ar fi, însă, o încălcare a acestei misiuni dacă USR ar acorda, în fiecare an, un premiu nepecuniar, simbolic, unei cărți sau unui scriitor din cealaltă parte a Prutului. Ca prim pas către acel necesar premiu literar național, pe care să îl decerneze în comun ambele Uniuni, anual, câte unui scriitor din România și, respectiv, din Republica Moldova...

Premiile Uniunii Scriitorilor din România pe 2015

În ședința din 31 mai 2016, Juriul pentru Premiile Uniunii Scriitorilor din România pe 2015, alcătuit din Iulian Boldea, Tudor Cristea, Gabriela Gheorghisior, Ioan Holban, Vasile Spiridon, Alex. Ștefănescu (președinte) și Răzvan Voncu, luând în considerare cărțile nominalizate pentru anul 2015, a stabilit, prin vot secret, următoarele:

- Se acordă **Premiul pentru Poezie** lui **Vasile Dan**, pentru volumul **Lentila de contact**, Ed. Mirador;
- Se acordă **Premiul pentru Proză** lui **Dan Stanca**, pentru volumul **Ghetsimani '51**, Ed. Cartea Românească;
- **Premiul pentru Dramaturgie** – nu se acordă;

- Se acordă **Premiul pentru Critică, Eseu și Istorie literară** lui **Mircea Anghelescu**, pentru volumul **Lâna de aur. Călătorii și călătoriile în literatura română**, Ed. Cartea Românească;
- Se acordă **Premiul pentru Cartea pentru copii și tineret** lui **Petre Crăciun**, pentru volumul **Cu Andersen în regatul poveștilor**, Ed. Zorio;
- Se acordă două **Premii pentru Debut**: **Simonei Antonescu**, pentru volumul **Fotograful curții regale** (roman), Ed. Cartea Românească și lui **Robert G. Elekes**, pentru volumul **Aici îmi iau dinții-n spinare și adio** (versuri), Ed. Tracus Arte;
- Se acordă **Premiul pentru Traduceri** lui **Leo Butnaru**, pentru

- volumul **Panorama poeziei avangardei ruse**, Ed. Tipo Moldova;
- Se acordă **Premiul Special** lui **Horia-Roman Patapievic**, pentru volumul **Partea nevăzută decide totul**, Ed. Humanitas;
- Se acordă **Premiul Fundației „Andrei Bantaș”** (pentru traduceri din engleză) **Ariadnei Ponta** pentru volumul **Du-te și pune un străjer** (de Harper Lee), Ed. Polirom;
- Se acordă două **Premii „Mircea Ciobanu”**: **Medeei Iancu**, pentru volumul **Cântarea care a biruit toate cântările**, Ed. Paralela 45 și **Mariei Pilchin**, pentru volumul **Poeme pentru Ivan Gogh**, Ed. Paralela 45
- Se acordă **Premiul Național pentru Literatură** lui **Mircea Cărtărescu**.

MIRADOR

DE LA ZEITA VICTORIEI LA MARCA „NIKE”

DE ION POP

Însuflețit de ideea – elegiacă – de a omagia sfertul de secol trecut de la evenimentele din Decembrie 1989, am scris un poem, *Recviem în tren*, în care imaginam o mamă ce-și mai plângea încă fiul ieșit, fără voia ei, în stradă, cu gândul să schimbe cât de cât lumea în care trăise până atunci. Evoca acea moarte, fiind de meserie profesoară de Română, într-un limbaj încărcat de citate din poezii celebre, de manual, chemate să dea un lustru de noblețe simbolică tragediei personale și încerca să se consoleze cu gândul că, în confruntările înscenate în operațiunea „Revoluția în direct”, băiatul murise într-o frumoasă companie, paralel cu niște manuscrise de Eminescu arse în Biblioteca Universitară din București și cu un tablou de Luchian străpuns de un glonț în Muzeul Național de Artă, instituții care fuseseră puse să se lupte între ele în cinica înscenare decembristă. Și, pentru ca ironia sortii să fie și mai amară, îmi încălțasem personajul cu o pereche de „adidași” fabricați, de fapt, de o firmă concurentă, „Nike”, punând-o pe nefericita mamă să cugete blasfemic că la așteptata Înviere nu va mai rămâne din copilul ei decât acea pereche de încălțări, ca singur obiect nesupus degradării biologice...

Văzând și auzind ce se mai întâmplă în lumea din imediata apropiere, îmi trece acum prin cap și gândul că, dacă i-aș pune unui tânăr întrebarea ce înseamnă numele „Nike” de pe papucii lui, ar fi foarte mirat de insolitul chestiunii și n-ar ști pur și simplu ce să-mi răspundă. Antichitatea greacă e infinit de departe de lumea sa, iar Niké, zeița Victoriei, nu i-ar sugera mare lucru și nici nu promite s-o facă, cu atât mai mult cu cât și pronunția numelui, „Naik”, înstrăinează ca și definitiv urechile actuale de îngropata lume eroică a miturilor. Inițiative recente de „europeni” gata mondializați, bravi funcționari pragmatici ai diverselor corporații internaționale, atenți numai la ecranul calculatoarelor și la rubricile birocrăției mai noi, militanți pentru „marketing”-ul imediat eficient, ne-au arătat (și poate că nu s-a renunțat definitiv la proiect) că tot ce ține de cultura umanistă, formatoare de minți deschise și caractere demne, nu prea mai contează pentru ei și n-ar trebui să conteze nici pentru provincialii care suntem. Noua lume nouă vrea ingineri, nu „ai sufletului omenesc”, cum zicea o formulă nici ea tocmai încurajatoare, ci armate de sub-sub-ingineri, roboți manevrabili la simpla apăsare pe butonul „patronului”, fără să mai piardă vremea cu fleacurile proferate la ore precum cele de istorie, limbi clasice, și chiar geografie. Nu-i vorbă, că nici cartea de literatură ori de artă nu e recomandabilă, fiindcă nu aduce niciun profit vizibil imediat, drept care librăriile se închid rând pe rând (aud, mai nou, că un oraș românesc de șaptezeci și cinci de mii de locuitori nu are nicio librărie și știam că există o mulțime de biblioteci școlare în care nu mai ajunge niciun fel de carte!), iar în statisticile Europei unite țărișoara noastră ocupă unul din ultimele locuri în materie de cărți citite pe cap de

locuitor. Zicala cronicărească despre „zăbava” frumoasă și de folos a cetitului, ca și celalaltă, care promite o „parte” mai mare celui ce are carte, par a fi uitate. Iată că nu suntem, în fine, „tradiționaliști”!

Despre consecințele grave ale acestei marginalizări fără precedent a umanioarelor am mai vorbit și scris, dar mă tem că nu e de ajuns, fiindcă semne bune nu vin deloc de la mai marii administrației naționale. Problema cărții, a bibliotecilor, a învățământului în cădere liberă, are parte mereu doar de promisiuni de rezolvare la fiecare schimbare de ministru, în timp ce limba noastră, căreia i s-a dedicat și peste Prut elogiul devenit exemplar al lui Alexei Mateevici, echivalent cumva cu „Deșteaptă-te, române” al lui Andrei Mureșanu, se degradează pe zi ce trece. Lipsa bazei clasice a educației lingvistice se simte peste tot, improprietățile de termeni sunt fără număr, trimiterile la formulele de prestigiu universal ale înțelepciunii sunt stâlcite din ignoranță, nume mari de oameni de cultură, să zicem francezi sau germani, sunt pronunțate ridicol „americânește”. Un dialog la radio ori la televizor cu un „întreprinzător” tânăr e parazitat de vocabularul la modă de aceeași sorginte, - *locul sau spațiul* a devenit *locație*, *descărcarea* de pe internet e „daunladare” (!!), *actualizarea* informației e „apdata-re”, *capacitatea* se numește mai nou... „capabilitate”, *solicitarea* sau *cererea* s-au transformat în „aplicații”, în locul „atelierelor” de dezbatere se cuvine să zicem „workshop”-uri... „Brenduim” într-o veselie... Până la un punct, acest fenomen e explicabil și de neevitat, înnoirea și îmbogățirea vocabularului sunt firești, - tot cam așa s-au petrecut lucrurile și în epoca marii și binefăcătoarei pentru noi influențe franceze, care a contribuit masiv la „relatinizarea” limbii române. Însă ceea ce se petrece acum pare a întrece orice măsură, căci procesul natural amintit e agravat de un snobism ridicol, care-i face pe vorbitorii în cauză să plaseze te miri unde cuvinte și expresii engleze/americane care dau bine pentru „look”-ul personajului. Scriitorii tineri, de pildă, de pe ambele maluri ale râului nostru comun, pun cărților lor titluri englezești și își împoțonează textele cu sintagme de aceeași proveniență, comentatorii lor nelăsându-se mai prejos, - moduri de a afișa faptul că sunt în pas cu vremea, dar fără niciun câștig expresiv real, căci nu eventuala nuanță de sens adăugată e urmărită și nici surpriza stilistică, ci alinierea ostentativă la conformismele zilei. Lasă că nici „mini-marketurile” de prin cutare cătun ori „fast-food-urile” care au uitat de „magazinul alimentar”, de „bufetul expres” sau de „autoservirea” de până mai ieri au invadat firmele de pe ziduri, alăturându-se celeilalte năvale, de nume de magazine care mai de care mai trans-oceanice. În treacăt fie spus, ospătarii de la restaurant ne urează acum, caraghios, „să aveți poftă!”, uitând de adevărata și încurajatoarea „poftă bună!” „Franglais”-ul ridiculizat cu ani în urmă la Paris de un comparatist cunoscut are deja echivalentul în

„romgleza” de pe meleagurile noastre, unde „latina ginte” nu mai e demult regină... Ce să mai spunem despre româna „moldovenească”, în curs de reînvițare corectă după atâtea calcuri rusești nu de tot dispăru-te, supusă unor noi mutilări și distorsiuni...

Poate vor fi cititori ai acestor rânduri care să califice autorul drept un conservator anchilozat, refractar la marile înnoiri ale orei. El își aduce însă aminte că moda americanizantă a încercat să-și facă vad și în perioada interbelică, în mișcarea de avangardă, bunăoară, fascinată de dinamica „marii faze activiste industriale”, lăsând totuși mai puține urme, poate pentru că Parisul rămânea farul linvistic și cultural numărul 1, iar revoluția tehnică era încă la noi mai curând un program decât o realitate. Hegemonia mondialistă este astăzi a altcuiva și ea nu poate rămâne, desigur, fără urmări într-o epocă a comunicării cvasiinstantanee (iar greșesc atributul, căci pe stradă se aude adesea „instant”!) a informației de către aparate standardizate global și într-o limbă atât de primitoare și de flexibilă cum e a noastră, care e ca și obligată să adopte, odată cu realitățile noi, și cuvintele ce le nimesc. Chiar și foarte conservatoarea Academie Franceză se simte obligată să mai admită din când în când noi „întrări” în exigentele și restrictivele ei dicționare ale unor termeni și expresii noi, considerate în genere rebarbative. A noastră mai are încă de luptat cu multe îndărătnicii și cărțeli ce țin de individualismul exacerb al românilor, gata să conteste orice lege și regulă, - dovadă că se mai scrie românește cu două ortografii... Dreapta măsură ar fi, totuși, de avut mereu în vedere, căci sunt prea multe și grave cedările nu întotdeauna (și nu toate) profitabile pentru noi. Cu atât mai mult cu cât fenomenul împeștririi lingvistice se asociază cu unul mai periculos și mai dăunător în perspectivă, care este cel al suspectei, prea grăbitei renunțări a multor conaționali de-ai noștri la propria identitate culturală. Fac, oare, vecinii noștri la fel? De pildă, maghiarii, cehii, polonezii? - Ceva mai mult respect de sine nu ne-ar strica. Însă noi „demitizăm”, demitizăm...

Sugestia poeticească din textul citat la începutul acestor însemnări cutez s-o găsesc destul de potrivită pentru o stare de lucruri mai generală. Prăpastia căscată între numele bravei zeițe și marca ce i l-a împrumutat deformându-l până la nerecunoaștere, dar mai întâi golul cultural dintre cele două nume pot fi recunoscute, schimbând ce e de schimbat, în însuși mecanismul adânc perturbator pus în mișcare de antiumanismul contemporan. Exemplul în aparență minor – și ar fi de dat atâtea altele – spune, poate, ceva despre o amnezie în curs de instalare, insidioasă și perseverentă prin agenții voluntari/involuntari care o fac să progreseze. Să vină, oare, în nou-prevestita eră „postumană”, mai degrabă apocaliptică, și momentul în care vom uita cum ne cheamă?

CÂTEVA DESLUȘIRI

UN NOU KOMISAR AL LITERATURII

de EUGEN LUNGU

Pur și alb ca neaua, dl Andrei Țurcanu mă acuză (vezi *Contrafort*, nr. 3-4, 2016) de imoralitate în critică. În opinia dumnealui, parcă dădeam cândva unele semne că ar fi ceva de capul meu, dar, după ce am îmbrățișat postmodernismul, m-am împotmolit în păcat. Mai mult: i-am ademenit și pe alții pe acest drum al pierzaniei și astfel am diluat nu numai criteriile unei critici demne, ci am perturbat în genere destinele literaturii basarabene. Acestea sunt în general tezele dumnealui.

Știu că nu e de *bonton* să răspunzi la critică prin critică. De aceea pun capul în pământ și recunosc că tot ce spune dl Țurcanu *despre mine* e purul adevăr. Da, am clacat, nu exist, m-am retras din actualitate în istoria literaturii ș.a.m.d. Așa că nu încerc să mă disculp sau să mă apăr. Fiți atenți: cele ce urmează nu se referă deci la mine, ci la fenomenul literar al ultimelor decenii care a fost, chipurile, periclitat.

* * *

După ce a demarat în trombă, criticul Andrei Țurcanu a dispărut pentru aproape două decenii de pe radarele literaturii (între 1996-2013 nu-i apare nicio carte). În schimb, excelează poetul Andrei Țurcanu. De câțiva ani, exegetul s-a întors în forță, publicând articole, interviuri, iar acum, mai nou, lucrează la o carte-dialog difuzată în foileton. Acest discurs bipolar îmi amintește prin ceva de dialogurile improvizate ale lui Gheorghe Mazilu, ultimul, dacă nu și singurul, care adopta această metodă maieutică la noi. Peste Prut practica acest exercițiu (discuția între un învățăcel, închipuit evident, și atotștiutorul magistru) Șerban Cioculescu, în *Flacăra* lui A. Păunescu. Această specie îți lasă libertatea de a sări de la temă la temă fără obligația de a le epuiza sau de a le ordona într-o anumită succesiune.

Urmăresc cu interes evoluția și ideile lui A. Țurcanu. Una dintre tezele centrale care răzbate din aceste luări de atitudine este că după șaizeciști la noi

nu se mai produce nimic bun (nici chiar șaptezeciști săi – Dabija, Lari, Hadârcă, cei cu care debuta împreună, nu-l mai satisfac), iar odată cu venirea postmoderniștilor în genere începe catastrofa. S-a produs „un amestec «postmodern» al valorilor” (*Jurnal de Chișinău*, 29 august 2008). Vinovați desigur sunt noma-zii „postmodernității în căutarea unor afirmări rapide”, aceștia căutând doar „să stârneasă o vâlvă oarecare, un zgomot publicitar” și adoptând „un pragmatism cinic” (*Timpul*, 12 octombrie 2012). „Vesela și libidinoasa postmodernitate”, afirmă criticul, a adus cu sine pacostea pacostelor – o *atitudine estetizantă* în care valorile se diluează până la dispariție: „Deloc întâmplător, în acest sens, ca o reacție firească la mărginirea estetică și la formulele literare revolute din textele anterioare «simple și înțelese», resurecția, în perioada imediat post-sovietică, a unui curent estetizant textualist, cu inerentele complexități combinatorii de diverse registre literare și cu savante jocuri intertextualizante” (*Sud-Est cultural*, nr. 1, 2015). Pe scurt, estetismul „se confundă cu viciul amoralității”, iar lipsa de rigoare interpretativă a postmoderniștilor fac praf o literatură: „Dar cert e și faptul că, în linia tendințelor postmoderniste de apreciere a situărilor în absolut drept superflue și de substituire a convingerilor cu opinii și a viziunii cu puncte de vedere, după anul 2000 mai ales, criteriile critice s-au fluidizat, s-au diluat, s-au ambiguizat până la victoria unui impresionism zglobiu, ludic și locvace, cu o bază teoretică subțiată la limită sau cu totul absentă și cu un autism suveran când e vorba de raportări la contribuții mai vechi, la repere ce țin de tradiție, la vectori estetici ce trec dincolo de «performanțele» ultimului manifest literar al vreunui autor plin de aplomb ori grupuscul literar gălăgios și egotist” (*Contrafort*, martie-aprilie 2016).

Excelează în acest sens mai ales „falanga” bălțeană a postmodernismului basarabean, de la ea venind sminteala, haosul și apoteozarea nimicului: criti-

cii de la Bălți, afirmă A.Ț., manifestă „o accentuată predispoziție manieristă, o înclinație spre subiecte ce țin de o tematică «crepusculară», alexandrină și o aplecare pentru stilul labirintic și expresia prețioasă. Din această ultimă «școală» a ieșit în Basarabia prima monografie despre optzeciști, «Poezia generației '80» (2000) de Nicolae Leahu, dar și alte cărți și cercetări concludente tocmai în ordinea celor enunțate mai sus: «Manierismul românesc: manifestări și atitudini – eseu» (2015) de Lucia Țurcanu, teza de doctorat a lui Adrian Ciubotaru «Decadența în literatura română» (2009) și volumul aceluiași autor «Poezia simbolistă și decadentă românească» (din colecția «Câmpul de lectură») apărut în 2014”. Bălțenii, deduce dl Țurcanu, au o aplecare perversă pentru „gunoaiile” literaturii (e, probabil, ceva nativ la ei!) și, în loc să se ocupe cu lucruri serioase, freacă menta!

Acuzatorul nu aduce în sprijinul tezei sale niciun argument, considerând suficient faptul că în titulatura lucrărilor „condamnate” figurează termeni tabu în nomenclatorul său terminologic: *postmodernism*, *manierism*, *decadentism*, *simbolism*. Acest ciudat mod de abordare s-ar potrivi probabil unui amator din stradă, nu însă unui doctor habilitat dintr-o serioasă instituție academică. Fiindcă dacă urmăim logica dlui Țurcanu, ar trebui să conchidem că cineva care scrie despre crima organizată e neapărat criminal, iar dacă respectivul scrie despre muzică, a doua zi trebuie să cânte ca Luciano Pavarotti!

Numai un amator neinformați ignoră faptul că cele două lucrări, a Luciei Țurcanu și a lui Adrian Ciubotaru, s-au făcut sub atenta supraveghere a lui Mihai Cimpoi (e și el cumva contagiat de viziuni crepusculare?), iar alegerea temelor nu a fost dictată de o adorație iconodulă pentru manierism sau decadentism, ci pentru că erau materii puțin studiate. Prima monografie despre decadentism a apărut dincolo de Prut abia după studiul complex efectuat de Adrian Ciubotaru. La fel, nu e nevoie de titluri academice

ca să se constate că stilul și abordările științifice ale Luciei Țurcanu sunt sobre și puțin poate prea seci pentru a fi suspectate de manierism sau de ceva similar, ca de altfel, și cele doct-savante ale lui Adrian Ciubotaru. Ambii tineri sunt foarte bine pregătiți, au un larg orizont cultural, cunosc limbi pentru a fi la curent cu tendințele actuale în materia care îi interesează. Ei sunt foarte buni nu numai în nișa lor de vârstă și ne dau cele mai multe speranțe pentru viitorul exegeticii basarabene. Ce dovadă mai bună în acest sens decât faptul că lucrarea Luciei Țurcanu a și fost plagiată deja de un profesor doctorand de la Universitatea din Oradea!

La fel, dl Andrei Țurcanu nu poate să nu știe că pregătirea antologiei *Poezia simbolistă și decadentă românească*, apărută în colecția „Câmpul de lectură” de la Ed. Știința, prin care, chipurile, „recidivează” A. Ciubotaru, nu a fost o inițiativă proprie, ci i-a fost încredințată de administrația editurii ca unui specialist în domeniu. Această colecție, foarte utilă și bine realizată, e iarăși opera „nesuferiților” bălțeni și cuprinde mai multe titluri, cum ar fi *Antologia poeziei românești cu formă fixă* (Nicolae și Raisa Leahu) sau, să zicem, *Antologia baladei culte* (Mircea V. Ciobanu), Mihai Eminescu, *Poezie* (prefață: Nicolae Leahu; selecție, note, bibliografie: Mircea V. Ciobanu), *Proza romantică românească* (selecție, studiu introductiv, note: Margareta Curtescu), *Poezia romantică românească* (selecție, studiu introductiv, note: Mircea V. Ciobanu).

Urmează să apară și altele. Deci, tema decadenței era una dintre multele intenții ale editurii și nu singura ca să se poată trage concluzii atât de pripite. Și-apoi, Adrian Ciubotaru susține de mult timp, alături de Mircea V. Ciobanu, o rubrică social-politică la *Jurnal de Chișinău*, în care se arată un proeuropean convins, cu o poziție civică absolut clară, fără de-reglări manieriste sau, Doamne ferește, decadente. Și cu o scriitură pe care o pot invidia mulți de la noi.

Știe prea bine aceste lucruri dl Țurcanu, dar ciupește din contextul cultural doar detaliile ce-i avantajează retorica incriminatoare! Sigur că nu intră în această ecuație defăimătoare (îi sparge „logica”) monografia despre roman a Mariei Șleahțițchi, micromonografiile lui Anatol Moraru despre I. Druță și D. Matcovschi, cele ale lui Mircea V. Ciobanu despre Sadoveanu și Busuioacă. Fără urmă de „manierisme” sau, ducă-se pe pustii, „decadentisme” și cu o pronunțată grijă pentru aspectul valoric al operelor în dezbateri critice. Deci departe de orice puseuri estetizante!

Singurul bălțean cu gesticulație „manieristă” e N. Leahu, care a scris o serie de articole pamfletar-ludice în paginile cărora „pedala” intenționat pe acest stil, în aceeași cheie fiind scris și *Erotocriticonul*, și acesta având o finalitate deliberat-parodică. Pe când monografia *Poezia generației '80* este o lucrare serioasă, remarcabilă prin faptul că era o primă cercetare de la noi care evalua un fenomen literar nu numai într-un îngust cadru provincial, ci pentru întreg spațiul românesc. Studiul a fost efectuat sub conducerea profesorului ieșean Liviu Leonte și e valabil și azi. Câte cercetări monografice de asemenea anvergură

s-au elaborat la noi? Un singur capitol din această lucrare echivalează cam cât toată opera critică a lui A. Țurcanu de până acum!

Acuzatorul se face a „uita” că tot N. Leahu redacta cel mai important studiu ce viza un secol de poezie basarabeană, cercetare care reevalua, după criterii valorice, contribuția lirică a poezilor basarabeni (vezi antologia *Poezie* din colecția în 12 volume „Literatura din Basarabia în secolul XX”; selecție, studiu introductiv și note biobibliografice de N. Leahu; postfață de Alex. Ștefănescu, 2004).

Departe de mine ideea că bălțenii sunt autori infailibili. Au și ei destule cusururi cum le avem cu toții. Căci la o adică, am putea selecta destule „perle” manieriste și la „procurorul” universităților din nordul republicii: A. Țurcanu, când e luat la vale de dârdora defăimărilor, mai scapă de sub control acuratețea demonstrației.

Bălțenii s-au afirmat în grup compact, demonstrând o bună pregătire teoretică și un acut simț al discernerii valorice. Asta a scandalizat grafomanii și a iritat o seamă de colegi fără performanță. Se pare că dl A. Țurcanu tocmai dă acum glas acestor „dureri înăbușite”.

Ca ridicolul să atingă paroxismul, dl tribun al purității ideologice, adoptând aceeași logică găunoasă, trece și la postmoderniștii chișinăuieni pe care îi acuză, nici mai mult, dar nici mai puțin, de „idolatrizare” a lui Roland Barthes. E ca și cum o sectă de fanatizați i-ar fi ridicat exegetului francez un templu chiar în centrul Chișinăului și noii convertiți își sparg acum frunțile închinându-se de dimineată până în seară zeului lor păgân. Mai mult, în tot ce fac, aceștia se conduc de tablele legii emise de acest nou Moise al structuralismului, preocupările postmoderniștilor aducând iarăși confuzie, rătăcire și debusolare totală în rândurile apostolilor basarabeni ai scrisului!

Ca și în cazurile de mai sus, dl doctor habilitat trișează cu premeditare. În primul rând, fiindcă structuralismul și-a epuizat de mult verva convingțională și a devenit istorie (ori dl doctor habilitat nu știe asta?). Ar fi curată nebulie, după atâția iluștri critici ai sucombatei teorii, să încerci o resuscitare a acesteia. În al doilea rând, fiindcă dl Țurcanu știe prea bine că Barthes a fost editat de Cartier într-o serie de traduceri din franceză, care cuprindeau o diversitate de autori și orientări, așa că structuralistul nu era o alegere cu scop premeditat de a tâmpi mințile moldovenilor. (Mă gândesc acum, ce fericire pe capul postmoderniștilor că dl inchizitor nu și-a amintit de faptul că Editura Cartier a tradus și jurnalul homosexualului André Gide, căci altfel cine știe ce alte idei deșuchea-te îl mai vizitau pe marele cenzor!...) În al treilea rând, că Barthes, emanația „nesănătoasă” a occidentului putred, ocupă o infimă parte în cataloagele Editurii Cartier, instituția publicând și impunând publicului cititor, prin lansări și comentarii, zeci de volume ale șaizeciștilor: Vladimir Beșleagă, Aureliu Busuioc, Ion Druță, Vasile Vasilache, Grigore Vieru. E o statistică distrugătoare care nu lasă piatră pe piatră din aberantele improvizări ranchiunoase ale dlui Țurcanu!

Căci urmând aceeași logică (dacă scrii despre decadentă, ești decadent, dacă îl citești sau scrii despre Barthes, ești „barthesian”!), ar trebui să deducem

Festivalul „Primăvara Europeană a Poeților” (16-19 mai 2016): Nouri Al-Jarrah (Siria), Teo Chiriac, Grigore Chipere, Maria Hâncu, Justo Jorge Padrón (Spania), Nicolae Dabija.

că, dacă dumnealui este autorul cărții *Sabatul sau noaptea vrăjitoarelor politiciii moldovenesti*, atunci dl Țurcanu devine în mod automat agentul, participantul și promotorul aceluia sabat și că mai are și acum în debara, în perfectă stare de funcționare, măturile autopropulsate ale zburătoarelor valpurgice! Sau, dacă mărturisește că îi detestă pe Gabriel Liiceanu și Andrei Pleșu („repetiții fade” ale Maestrului Noica), inclusiv pe maturul Cioran, dar adoră cărțile tânărului Cioran din anii ’30 (*Jurnal de Chișinău*, 29 august 2008), adică ale unui Cioran prolegionar și profascist, orientări de care filozoful s-a lepădat atât de tranșant în amurgul vieții, atunci ar trebui să se tragă concluzia că domnul procuror este...?

Și dacă tot li se bate obrazul postmoderniștilor pentru incompetență teoretică și „ciupitul de ici, de colo al cunoștințelor”, de ce nu am face o haltă și la acest capitol? În genere, dl Țurcanu citează rar, dar când citează are plăcerea narcisiacă de a se autocita. Demonstrează atunci că Dabija, Lari și Hadârcă, luați împreună, sunt mai nimic pe lângă *Cămașa lui Nessos* (*Contrafort*, noiembrie-decembrie 2014). Sau invocă direct versurile sale ca model artistic neatins de alții (*Jurnal de Chișinău*, 29 august 2008). Sau arată cât de viteaz a fost criticul A. Țurcanu când a făcut aluzii că G.C. (Gheorghe Ciocoi???) e un grafoman.

Dar să revenim la oile noastre: A.Ț. îl combate pe Roland Barthes cu citate din Adrian Marino. Exercițiu inutil și superfluu, deoarece A.M., în afară de câțiva „seniori” și câțiva tineri care au scris pozitiv despre el, nu suportă nicio altă autoritate exegetică în afară de aceea a lui. „Cad” în fața sa chiar și „internaționalii”: îl desființează pe René Étiemble (după ce scrie o monografie elogioasă despre el!), pe René Wellek, pe Jean Starobinski și pe mulți, mulți alții, încât unii dintre aceștia, când îl întâlnesc în capitalele europene, trec repede pe cealaltă parte a străzii. Evident că face *tabula rasa* și din exegetica românească, începând cu

„țiganul” G. Călinescu, magistrul său, și terminând cu vânătorul de recenzii M. Cimpoi. Nici ceilalți „mari” ai României, din sfera gândiri, nu-i sunt pe potrivă: Eliade, Cioran, Noica, Liiceanu, Pleșu ș.a.

Am văzut până acum că învinuirile dlui Țurcanu se bazează mai mult pe apropouri, generalizări și simple trișări (mă rog, poate că asta e „calitatea” expresă a criticii demne și profund morale!).

Să trecem acum la acuzele cele mai grele care pur și simplu strivesc sub uriașa lor masă lotul postmodernist. Criticul se referă la autismul „suveran când e vorba de raportări la contribuții mai vechi, la repere ce țin de tradiție, la vectori estetici ce trec dincolo de «performanțele» ultimului manifest literar al vreunui autor plin de aplomb ori grupuscul literar gălăgios și egotist”, la intransigența „feroce, nedreaptă cu unii autori, adesea dintre cei care nu mai sunt printre noi, ori dezinteresul total față de alți autori [subl. mele – e.l.] (de obicei, care nu țin de vreo gașcă literară)”.

Și în această privință lucrurile stau absolut invers decât încearcă să mistifice dl Țurcanu. În anii când tocmai dumnealui făcea calcule sofisticate cum să aterizeze mai avantajos din bărcuța găurită a lui Mircea Snegur în șalupa de import a lui Piotr Kirilovici (apoi, în *Sabatul...*, a mușcat până la sânge mâinile din care își luase tainul și simbria, destul de grase din câte se vorbea...), în mișcarea literelor din Chișinău lucrurile nu stăteau pe loc. Tocmai apăruse, gata moartă, între 1986-1990, istoria literaturii moldovenești, operă în trei volume a academiei, concepută în cel mai urât spirit dogmatic, de parcă perestroika trecuse pe alături. Până la editarea *Istoriei deschise...* a lui Mihai Cimpoi (1996), care făcea lumină, în sfârșit, în toate, a fost o perioadă de confuzie a valorilor. În mai 1991, în suplimentul literar al ziarului *Sfatul Țării*, într-un articol amplu, *Istoria...* Academiei era aspru criticată. Erau

dezavuate, moment cu moment, metodologia și principiile realismului socialist după care aceasta fusese elaborată. Se iniția astfel o categorică detașare de abordările dogmatice. Deși concluziile erau destul de dure și ironice, autorii „operei” în cauză nu au ripostat nicio dată. Dl Țurcanu n-a zis nici păs în fața acestui ultim monument al realismului socialist!

În iunie 1992, „postmodernistul” Em. Galaicu-Păun publica, în același supliment, articolul *Anul ’68 – o „primăvară pragheză” a liricii noastre* în care erau puse în valoare autorii și scrierile lor devenite apoi canonice: prozatorii V. Beșleagă, A. Busuioc, I. Druță, V. Vasilache ș.a., articolul reflectând mai ales opera poetică a lui A. Codru, N. Costenco, L. Damian, I. Vatamanu, Gr. Vieru ș.a. Era o adevărată triere a valorilor din punct de vedere estetic, dar fără estetisme! Articolul devansa cu vreo douăzeci de ani teoria lui A.Ț. despre importanța șaizeciștilor! Între 1991-1993 aceeași publicație găzduia primul sau unul dintre primele interviuri luate lui Paul Goma de un basarabean: „*Pentru mine Basarabia înseamnă tot*” (mai 1991), iar în alt număr se tipărea un fragment din romanul inedit atunci *Sabina*. Suplimentul publica articole despre poezia lui Gh. Vodă, V. Romanciuc, despre prozele lui I. Druță, V. Ioviță ș.a., despre unele scrieri istorice interzise până atunci și, foarte important pentru acea perioadă, iniția o amplă analiză a manualelor de literatură de la noi. Se făcea o primă (și mă tem că ultima de asemenea amploare!) priticire a cărților destinate elevilor din punct de vedere al noilor cerințe valorice. Or, manualele încă nu se rupseseră pe deplin de metodologia sovietică, împrumutând însă din lucrările de profil din dreapta Prutului unele elemente didactice din epoca ceaușistă. La dezbateri au luat parte critici literari, pedagogi, scriitori, funcționari de la Ministerul Învățământului. Estetism să se numească oare acesta?

Festivalul „Primăvara Europeană a Poeților” (16-19 mai 2016): Umar Timol (Mauritius), Dumitru Cruđu, Teo Chiriac, Joanna Kornas-Warwas (Polonia), Grigore Chipere, Maria Hâncu, Justo Jorge Padrón (Spania), Nicolae Dabija.

Festivalul „Primăvara Europeană a Poeților” (16-19 mai 2016): un solitar, Ion Mureșan.

Aceeași „indezirabili” postmoderniști organizau în 1997, deja la revista *Basarabia*, o detaliată discuție despre starea prozei în care iarăși accentul era pus pe valorile canonice șazeciste (*Zbor frânt, Moartea nefericitului Filimon și Cumplite vremi, Povestea cu cocoșul roșu, Povara bunătații noastre, Singur în fața dragostei* ș.a.).

Inițiată și realizată de postmoderniști a fost și colecția în 12 volume „Literatura din Basarabia în secolul XX” (2004). A fost o operă de recuperare și repunere în circuit a adevăratelor valori din interbelic (Stere, Buzdugan și alții) exilate de propaganda comunistă din istorie, de revizuire a ierarhiilor valorice stabilite de dogmatismul sovietic, de revalorificare și impunere a ceea ce rezista cu adevărat din opera șazeciștilor, șaptezeciștilor și a celor care i-au urmat. Această inițiativă cuprindea tot evantaiul creației artistice literare: roman, proză scurtă, poezie, traduceri, dramaturgie, literatură pentru copii, eseuri și critică literară. Volumele respective erau însoțite de prefete ample, adevărate studii în domeniul respectiv, care argumentau din punct de vedere estetic alegerile antologatorilor și impuneau o nouă ierarhie valorică. În această operație estetică au fost atrași importanți critici literari de peste Prut (Eugen Simion, Alex. Ștefănescu, Ion Simuț, Ion Bogdan Lefter, Mircea Ghițulescu), care acreditau, prin postfețele lor, opțiunile „selecționalelor”. Colecția a făcut vizibilă în țară literatura basarabeană în ansamblul ei, despre ea s-a scris în presa literară de la București. Era deci o revizuire după criterii valorice absolut valide, o selecție estetică și nu estetizantă! Admit că s-au făcut și unele gafe, neesențiale însă în raport cu întregul.

Evident că rigorile drastice nu au plăcut mai ales grafomanilor, exclușilor din top, care au ridicat un val de critici neîntemeiate, singurul lor argument fiind orgoliile febricitate. Au început un șir de polemici, in-validații turnând postmoderniștilor (chiar asta era cuvântul-tintă!) căldări de lături pe cap. Unde era atunci dl Țurcanu să apere principiele adevărului artistic?

Postmoderniștii conduc sau colaborează activ la cele mai importante reviste literare de la noi a căror politică literar-culturală este impunerea valorilor. Cel puțin trei edituri importante din Chișinău au în funcții-cheie iarăși „postmoderniști” care se conduc de principii valorice sigure. Am consemnat mai sus o minimă parte din edițiile Cartierului. Știința a publicat și publică în colecția „Moștenire” autori înfierăți de propaganda sovietică (Dumitru C. Moruzi, I. Buzdugan, Leon Donici-Dobronravov ș.a.), volume omagiale dedicate lui D. Matcovschi, V. Coroban, Vl. Beșleagă, I. Druță ș.a. Arc publică o serie de cărți cu uz didactic (despre opera lui I. Druță, D. Matcovschi, Vl. Beșleagă, A. Busuioc ș.a.) și o colecție nouă „Primăvara poezilor” (au apărut deja plachete cu selecții din I. Vatamanu, A. Codru, Gh. Vodă, L. Damian ș.a.) în care un prim criteriu de alegere este valoarea scrierilor poetice. Printr-un set de 14 albume (seria „Măeștri basarabeni din secolul XX”), Arc reevalua și evoluția artelor plastice în Basarabia secolului XX, iar aplicata monografie a lui Mihai Ștefan Poiată despre formația „Noroc” reconsidera valoric și arta muzicală în epoca dogmatismului sovietic. Care „estetisme”, dle Țurcanu?

Niciunul dintre numele pe care acuzatorul le invocă în analizele sale drept demne de elogiu nu au fost eludate de postmoderniști! Mai mult, dl Țurcanu nu propune, după postmoderniști, nimic nou, deci nu schimbă canonul sau accentele valorice – doar că aplică grile, scheme și arhetipuri impozante plastic, dar discutabile ca realitate istorico-literară.

Da, o ciondăneală estetică s-a produs mai ales între șaptezeciști și optzeciști (fără însă ca aceștia din urmă să-i eludeze din antologii și neuitând a le sublinia meritele în studiile de rigoare!), dar de acești colegi de promoție dl Țurcanu s-a lepădat el însuși până în ziua de trei ori: „Deși mai mult dintr-o inerție eram uneori etichetat drept criticul generației mele, de fapt, nu mă regăseam în ea. Poate doar la începuturi, fascinat de libertățile imaginației din «Ochiul al treilea» (1975) de Nicolae Dabija, de jocul fanteziei cu unele accente onirice din

«Piața Diolei» (1974) de Leonida Lari și de sentimentul modern al arhaicului din câteva poezii incluse în «Zilele» (1977) de Ion Hadârcă, o simțire pe alocuri orfică, pe alocuri metaforizantă. În oboseala și schizofrenia decrepitudinii generale, versul colegilor mei nu avea nici puterea de replică și nici vigoarea deschiderii de noi orizonturi. Era un fel de complacere în banalitatea vorbeii rotunjite frumos, o vegetare comodă într-o Arcadie artificială, utopică” (*Contrafort*, noiembrie-decembrie 2014). V-am mai spus –ăștia sunt niște ageamii, singura operă redutabilă a acelei promoții fiind, în opinia lui Țurcanu, *Cămașa lui Nessos*. Și asta după ce văzuse în ei titani gen „cioplituri în bazalt”! Cum s-o fi asociind aceste derapaje cu lecțiile de moralitate critică?

Care sunt deci acei autori față de care postmoderniștii și-au manifestat „dezinteresul total”? Dl Țurcanu nu dă nume și bănuim de ce – este de o „modestie” exemplară. Fiindcă logica raidurilor sale în istoria imediată a literaturii lasă să se înțeleagă că de fapt lipsa unui singur nume din aceste topuri deranjează până la destrămare – cel al dlui Țurcanu însuși! De aceea demersul său criticist e măcinat de o frustrare prost ascunsă. Fiindcă s-a întâmplat inevitabilul – cât dl Țurcanu umbla între cele două luntre politice, totul sfârșind cu un colaps asurzitor, poetul, ca de altfel și criticul, s-au trezit iarăși între alte două luntre. Cea a șaptezeciștilor și cea a optzeciștilor. De unii s-a lepădat singur, între ceilalți nu s-a regăsit. Sigur că e frustrant. Dacă A.Ț. și-ar fi folosit competențele și energia asupra vreunui studiu despre literatura mai veche sau mai nouă, ar fi lăsat poate posterității un nume de critic de referință, în locul imaginii unui frustrat.

Așa că dl Țurcanu dă acum la gioale și împarte scatoalce în stânga și în dreapta ca să-și facă loc în teren. Deci toată această tevatură, generată chipurile de un mare parapon estetic, e o simplă reglare de conturi, o intervenție ca între gășcari – mișcați-vă, bă, să intru eu! Asta e toată „subtila” filozofie de care se conduce dl Țurcanu acum.

Tendința ardentă a dlui Țurcanu de a se vedea mai în centrul tabloului gene-

ral ni se pare firească. Îl încurcă însă un fleac – opera! Poetul Țurcanu nu a făcut găuri în cer și oricât s-ar automandata că el e numărul 1 al promoției sale, mai trebuie să convingă de asta și alt public. Nici criticul A.Ț. nu are în spate opere fundamentale care să-i crediteze înflăcărrile egolatre. Așa că avem în persoana sa un caz tipic de grandomanie.

Nici tipul moral A.Ț. nu insuflă nimă-nui încredere. Despre machiavelismul său politic au scris nu adversarii, ci chiar adeptii săi. Se pare că această armă a machiavelismului, probată îndelung în sfera politichiei, dl Țurcanu o manipulează abil și în literatură. Îmbrăcând pe rând mai multe măști – cea a unui nepot milos, dar cu nume de lup, cea a unui oarecare Cârnaț zis și Emanuel Alexandru –, „nerecunoscutul” poet A.Ț. s-a strecurat la Editura Arc. Nu a intrat firesc pe ușă, ci, într-un stil care îl caracterizează ca entitate umană, s-a fofilat pe hogeag (de ce, când ușa era deschisă?). Doar pentru a demonstra cuiva că e poet, a încercat toată gama de viclenii: minciuna, mila, linguseala, falsul (un pașaport executat în photoshop) și șantajul, angajând în această daraveră un șir de persoane care presau din diverse direcții. Încă până a tipări cartea, dar când aveam deja cu toții ideea clară cine se ascunde în dosul atâtor măști, cineva de la Arc se întreba: „Cum ar putea A.Ț. să-mi facă mie așa ceva, când suntem vecini, ne vedem aproape zilnic, ne salutăm. Nu i-ar fi fost mai simplu să mi se adreseze?” Evident, judecată de om normal. Anormalitatea ne-a tras însă pe sfoară. Acum e tot atât de firesc să se întrebe chiar A.Ț. – cine a răzbătut: poetul sau sforarul?

Sigur că dacă A.Ț. intra pe ușă, i-am fi editat *Verde regal* fără mari dificultăți. Cartea nu a dat pe nimeni pe spate și nu a tulburat peisajul poetic (i-am spus-o autorului însuși, încă mult până a intra în posesia tirajului după ce prezenta pașaportul fals), dar era altceva față de fluxul obișnuit care vine zilnic la editură.

După asemenea tertipuri, nu știu dacă marele inchișitor al postmoderniștilor poate pretinde că e un tip profund moral. Când ai o etică și un comporta-

ment de Tartuffe, e ridicol să predici precum Torquemada. Cine te mai crede?

* * *

Cum domnul doctor habilitat s-a angajat să ne poarte pe o falsă pistă, adevăratele sale intenții fiind de un pragmatism feroce, e absolut necesar să revenim la estetica normalității.

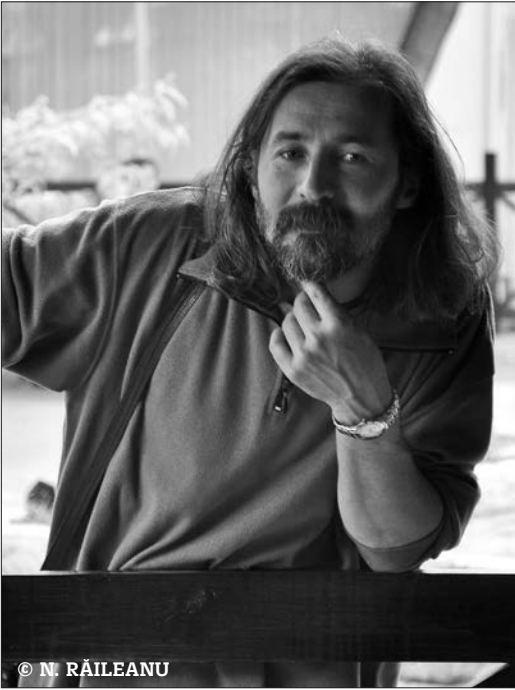
Acum mă întreb și vă întreb: nu vi se pare că freneziile sale teoretizante nu sunt chiar atât de noi și că ideologul nostru ne întoarce în mistica unui *déjà vu* de care ne despărțisem de mult? Cine invoca mereu, fluturând-o ca pe o sperietoare, teza despre un Apus corupt moralmente și împotmolit în -isme de tot soiul (decadentism și alte fiare...)? Cine ne speria cu arta pentru artă, cu estetisme și derapări de la „cauza dreaptă”? Cine ne vorbea despre o literatură angajată în concretul unei singure ideologii? Cine condamna aspru modernismul și căutările artistice pe această direcție?

Sigur, nu vă înșelați. Domnul Țurcanu resuscită parcă tezele jdanoviste de ieri, dar asistăm la un jdanovism pe dos din care s-a scos doar ideea luptei de clasă (asta mai trebuia!). După ideologia lui A.Ț., literatura bună de ieri e cea care a condamnat, care s-a opus dogmatismului sovietic, care a promovat naționalul. N-avem nimic de obiectat aici, sigur că e așa. *Cămașa lui Nessos* anume asta a și făcut. Iarăși suntem de acord. Dar așa cum jdanovismul susținea prin toate pârghiile sale (onorarii, premii, ediții de masă ș.a.) pe cei care promovau „cauza dreaptă” și le acorda imense înlesniri, mijind un ochi (sau chiar pe ambii!) la calitatea artistică, la fel face și dl Ț. Căci Nessos, pe care o tot împinge înainte drept model de perfecțiune, a fost destul de modestă anume la capitolul calitate artistică. Cazul Cutasevici e un exemplu clar în acest sens. Poetul A.Ț. nu s-a întrebat niciodată de ce despre cărțile sale nu s-au înghesuit să scrie critici și publicații importante? Prima cronică într-o revistă cu ecou a apărut abia alaltăieri. Nu e prea târziu pentru o carieră de poet?

Acesta e doar un singur aspect. Un alt aspect, destul de grav, e faptul că dl doctor habilitat judecă literatura de azi în categoriile și limitele modelelor de ieri, fără a avea însă deschideri pentru ceea ce se întâmplă azi în literatura străină și de la noi. Pe care o ia drept un neant postmodernist, un fel de Cernobâl radioactiv și patogen. Spuneți-i cineva dlui doctor habilitat că lumea literară s-a schimbat între timp.

Dar asta e o altă temă destul de vastă ca s-o epuizăm aici. Eu pun punct acum și promit să nu mă mai întorc la obrintitele vanități academice. Ce credibilitate poate avea însă un profesor universitar, doctor habilitat în filologie, care nu știe să deosebească *idiotismul* (expresie proprie unei limbi, care nu poate fi tradusă în altă limbă cuvânt cu cuvânt) de *idoțenie* (neghiobie, nerozie, tâmpenie)? Poftim citatul: „Din păcate, sănătosul, ingenuul idiot la noi (numai în Basarabia, oare?) s-a contaminat de morbul «găinăriei», s-a instituționalizat. Selecția socială negativă a operat fără greș decenii la rând, așa că azi avem prea mulți idioti notorii. Există chiar forme de prostie colectivă, cea mai răspândită și mai la vedere fiind idiotismul de partid. Iar când idiotismul devine instanță oficială și idiotul persoană publică, antidotul poate fi numai aristocratul, eleganța intelectuală, noblețea etică, distincția spiritului. Toate aceste calități le are râsul seniorial al lui Aureliu Busuioc” (Andrei Țurcanu, *„Hronicul Găinarilor de Aureliu Busuioc”*, în *Literatura și arta* din 4 decembrie 2008; publicat și în *Meta-literatură*, nr.3-4, 2008, p. 42).

8 iunie 2016

II. PERSOANA ÎNTAI VS PERSOANA A TREIA

de EMILIAN GALAICU-PĂUN

„*Madame Bovary c’est moi*”, în proză, și „*Je est un autre*”, în ale poeziei, sunt cele două afirmații fundamentale, întemeietoare de poetici, ale literaturii moderne. Două apoftegme fără drept de apel. Nu-i nevoie însă să înghiți șoricioaică, asemenea lui Flaubert, și nici să practici – pe urmele lui Arthur Rimbaud – „*un long, immense et raisonné dérèglement de tous les sens*”, spre a intra în pielea personajului/a accede la înțelesurile ultime, ce se arată doar celor (presupus) inițiați. Dintr-o dată, bunul mers al narațiunii/liricii este pus pe alte șine, ale stilului/ limbajului. „Ceea ce mi se pare grozav, ceea ce aș vrea să fac, este să scriu o carte despre nimic, o carte fără nicio legătură cu lumea exterioară, care se va susține prin ea însăși, prin forța interioară a stilului ei, așa cum pământul se menține în aer fără a fi susținut”, i se va destăinui Flaubert într-o scrisoare prietenei sale Louise Colet; și tot el, într-o altă misivă: „Poezia este un lucru la fel de precis ca geometria” (spusa trebuie să-l fi încântat pe Ion Barbu), ceea ce consună cu afirmația lui Poe, potrivit căruia poezia are „precizia și consecvența rigidă a unei probleme de matematică”. Propunându-și a „da un sens mai pur cuvintelor tribului”, poetul „cedează inițiativa cuvintelor, mobilizate prin șocul datorat inegalității dintre ele” (Mallarmé); cât privește prozatorul – iarăși de la Gustave Flaubert citire: „Nu ești câtuși de puțin liber să scrii cutare sau cutare lucru. Nu-ți alegi subiectul. Secretul capodoperelor în asta constă, în concordanța dintre subiect și temperamentul autorului. (...) Căci nu-ți alegi subiectele, ele ți se impun”.

Și într-un caz („*Madame Bovary c’est moi*”), și-n altul („*Je est un autre*”), verbul apare la persoana a treia singular (la Rimbaud, și printr-o „dereglare” a... simțului limbii, căci – nu-i așa? – „a scrie înseamnă a distorsiona realitatea”, începând chiar cu realitatea lingvistică), semn cert că autorul de persoana întâi al secolelor precedente a făcut pasul înapoi, cedând inițiativa autorului de persoana a treia al literaturii moderne (dintre toți, cel mai departe a mers lusitanul Fernando Pessoa, care scoate în arenă trei heteronimi puternic individualizați – Alberto Caeiro, Álvaro de Campos, Ricardo Reis – nu doar scriind fiecare în felul său, ci având niște biografii în adevăratul sens al cuvântului (la care se adaugă alți 72 de heteronimi ocazionali), despre care însuși poetul avea să afirme: „Niciodată nu sunt mai portughez ca atunci când mă simt diferit de mine – Alberto Caeiro, Ricardo Reis, Álvaro de Campos, Fernando Pessoa, și toți câți au fost sau câți vor mai fi”). Altfel spus, poetul modern „e impersonal (chiar și atunci când scrie despre sine), nu se exprimă în mod spontan, ci experimentează, explorează în mod deliberat și (până la un punct) controlat” (Alexandru Mușina). Scriitura ia fața inspirației; meseria se impune acolo unde autorul omniscient de altădată „se exprima” (și încă, „în mod natural”); însuși statutul creatorului suferă o mutație majoră – din Pantocrator sau, cel puțin în cazul unor autori ceva mai (auto)ironici, de *Deus ex*

machina, al universului său de cuvinte, a ajuns pe post de operator de limbaj. Totodată actul creator nu se mai produce *live*, ci mediat – de unde în literatura pre-modernă autorul apărea în prim-planul scenei ca „solist” (poezie) sau „dirijor” (proză), acum s-a retras în cabina tehnică, făcând-o pe operatorul de sunete. „Muzica sferelor” e înlocuită de cea a sintetizatoarelor – și cu asta, și cutia de rezonanță a ascultătorului (trebuie să) ia o altă formă, ceva mai *high tech*, dacă se poate. Nu-i mai puțin adevărat însă că, dacă „...poetul e din ce în ce mai el, pe când romancierul încearcă să fie din ce în ce mai altii – așa devine din ce în ce mai el” (Paul Goma), cititorul – acel *mon semblable, mon frère* al lui Baudelaire, gratulat cu calificativul *hypocrite* – se simte, fiecare, la persoana întâi singular și ia totul la adresa sa. (Bine-a zis cine-a zis: „Adevărații scriitori își întâlnesc personajele abia după ce le-au creat” (Elias Canetti), ceea ce înseamnă de fapt că personajele au avut șansa să-și întâlnească – fiecare – scriitorul lui, astfel adevărindu-l ca atare; ce-i de făcut însă când o persoană reală pretinde a se recunoaște în cutare sau cutare personaj, în ciuda avertismentului auctorial – „Orice asemănare cu o persoană reală este rodul imaginației acelei persoane” –, cerându-i public socoteală scriitorului pentru ceea ce nu doar că nu a făcut, dar nici n-a intenționat?! Cum să-și vaccineze autorul opera împotriva unor interpretări eronate sau de-a dreptul tendențioase? Cum să-și ferească creația de o lectură făcută cu rea-credință?! Cum să-și imunizeze textul la tot felul de atacuri?! De *son vivant* însă orice autor trebuie să facă, la un moment dat, o alegere de principiu: fie să tragă cu obrazul pentru o scriere propagandistică/ partinică/ patriotică, „de vitrină”, într-un cuvânt contrafăcută; fie să tragă foloasele & ponoasele pentru o operă autentică (tocmai de aceea și există critica de întâmpinare, ca să autentifice cărțile de valoare, pe o piață literară plină de falsuri!) în care s-a investit trup și suflet.)

Deloc întâmplătoare, evocarea lui Flaubert din începutul textului, și nici cea a lui Baudelaire – și unul, și altul au fost dați în judecată pentru *Madame Bovary*, primul, și *Fleurs du mal*, cel din urmă. Un secol mai târziu, Măria Sa Cititorul, acum la persoana întâi plural, chit că de data asta nu-i vorba de pluralul majestății, ci de... „*Мы, нижеподписавшиеся*” – căci e mai sigur să condamni/comanzi „cu lista”, în buna tradiție a „democrațiilor populare” –, își va face intrarea în scenă, ilustrându-se prin scrisorile colective de condamnare a lui Boris Pasternak, pe care se-nțelege că majoritatea nu l-a citit, pe de-o parte, și prin înscrierea pe listele de așteptare a cutărui sau cutărui titlu circulând în samizdat (am prins și eu un astfel de circuit, în anii 1988-1989, la Moscova – cartea mi s-a adus la o oră stabilită din timp și au venit după ea fix peste alte 12-14 ore, ca s-o dea mai departe), pe de-alta. [Ne]meritată revanșă a „Eu-lui colectiv” în fața... individualității creatoare.

(va urma)

DESANT POETIC | LANSAREA REVISTEI “LA TRANSDUCTIÈRE”

POEZIA DIN REPUBLICA MOLDOVA: PORTRET ÎN MIȘCARE*

de ARCADIE SUCEVEANU

Prin ocuparea, în 1944, a Basarabiei și nordului Bucovinei de către URSS, literatura din aceste teritorii este ruptă de matricea sa, literatura română. Silită să funcționeze într-un mediu literar ideologizat, viciat de o doctrină lingvistică deformată, idecebanizată (de la I. D. Ceban, artizanal limbii „moldovenesti” opuse limbii române), poezia se confruntă o lungă perioadă de timp cu canoanele proletcultismului și ale realismului socialist. E perioada glorificărilor patetice și a lozincilor facile, a temelor „majore”, aflate „la ordinea zilei”. Manualele școlare, creștomatiile și antologiile, seriile și colecțiile editoriale sunt populate de „opere” poetice precum Țara mea și Orașul Răut de Emilian Bucov, Sat uitat de Andrei Lupan, Pohoarnele de Bogdan Istru, Tinerețe fără moarte de Liviu Deleanu, Trepte de Arhip Cibotaru, de cascade de poeme lirico-epice care compun „leniniana moldovenească” sau de produse calendaristice care proslăvesc partidul și poporul la date fixe: 7 Noiembrie, 1 Mai, 28 Iunie etc. Angajați politic și social, poeții cultivă cu ostentație și devoțiune optimismul și patriotismul sovietic de paradă, eterna „ură față de dușman”, iar la nivel de limbaj și stil – gesticularea discursiv-retorică, prozodia simplistă, discursul șters, accesibil „maselor largi”. Mecanismele realismului socialist huruie în plină forță, sună, chemându-i la lucru pe poeți, sirenele industriei propagandistice, producătoare de erzațuri liricoide, de cacofonie literară generalizată.

Prea puțini poeți din acea perioadă au reușit să se sustragă comandamentelor timpului. Doar câțiva dintre ei, ca George Meniuc, Nicolai Costenco, Aureliu Busuioc, Paul Mihnea, Valentin Roșca, Vasile Levițchi, ne-au lăsat texte necompromise estetic.

Pe la mijlocul deceniului șase al secolului trecut, în anii dezghețului hrușciovist, ia naștere o nouă generație poetică, supranumită „generația de aur”. Noii veniți – Grigore Vieru, Liviu Damian, Anatol Codru, Ion Vatamanu, Gheorghe Vodă, Victor Teleucă, Nicolae Esinencu – au altă miză: recuperarea în drepturi a patrimoniului literar, refacerea conștiinței naționale, reabilitarea estetică a actului creator. Scrisul acestora contrastează cu acela al generației mai în vârstă, anunțând un pronun-

țat elan novator, respinge canonul și normele dogmatice care guvernau activitatea literară din republică, altfel spus, încearcă să se situeze deasupra regimului autoritar. Înnoirea conceptului de poezie se produce fără răsturnări spectaculoase, cu mici concesii „strategice”, dar cu fermitate și perseverență în urmărirea scopului propus. Prin apariția volumelor Numele tău de Grigore Vieru (1968), Sânt verb de Liviu Damian (1968), De ziua frunzei de Ion Vatamanu (1970) ș.a., poezia basarabeană se substanțializează, își recapătă forța și demnitatea pierdută, provoacă fisuri în carcasa realismului socialist. Procesul inovator devine ireversibil.

Astfel, după o perioadă de conservatorism proletcultist, poeții noii generații reformatoare descoperă adevăratul sens al scriiturii, prin ei poezia basarabeană se situează în descendența poeziei române, se situează într-o consonanță sincronică cu modelele poetice ale congenerilor din partea dreaptă a Prutului – Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Cezar Baltag, Adrian Păunescu, Ana Blandiana, Ioan Alexandru... Ei „asigură resurecția baladescului și elegiacului într-un context istoric favorabil doar imnului” (Mihai Cimpoi), descoperă și impun în peisajul literar versul liber.

Generația ’70 vine cu o lirică mai puțin declamativă, aurală și diafană, precum se credea că sunt timpurile de afară, o poezie cu vectorii îndreptați spre codul moral. Imnici sau baladești, orfici sau parabolici, poeții acestei generații au obsesia deschiderii spre simbolurile religioase și mitologice, conjugând elementul etic și național cu dezideratul estetic. Liniile de forță ale creației lui Vasile Romanciuc, Ion Hadârcă, Nicolae Dabija, Leonida Lari, Marcela Benea, Iulian Filip ș.a. rezidă în efortul de a turna substanța spiritului autohton într-un limbaj metaforic superior, evoluat. Poezia își recapătă „charisma”, oferind cititorului adevărate „lecții pentru suflet”, sublime și, totodată, dramatice.

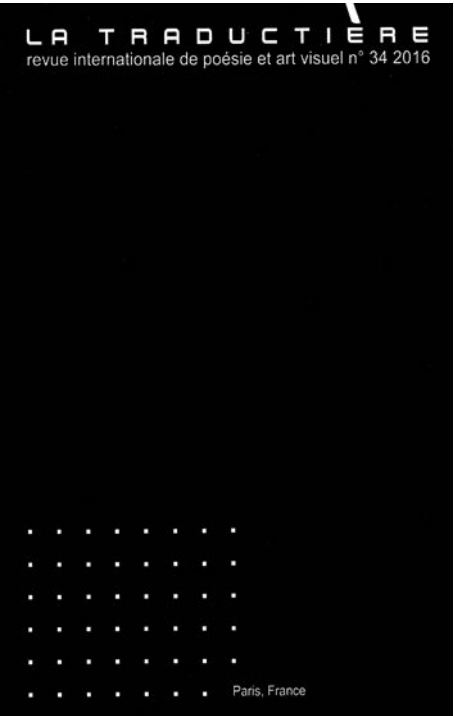
În perioada renașterii naționale a românilor din R. Moldova din anii de după destrămarea Imperiului Roșu, cei mai de seamă reprezentanți ai acestei generații, implicați în miezul evenimentelor politice, coboară poezia în stradă, în realitatea frustră. Textele lor exprimă

stări și atitudini din anii „restructurării” gorbacioviste, sunt încărcate de sarcasm patetic, exprimă sentimentul libertății regăsite și a spațiului original. Drama Basarabiei e prezentă în tradițiile sempiternice și, totodată, în realitățile degradate și paradoxale ale prezentului. „Basarabia – / frunză / pe două ape...” – astfel o definește, cu lapidaritate de aforism înlăcrimat, Vasile Romanciuc.

Aerul tare al democrației din perioada de după 1990 a încurajat spiritele nonconformiste, pornite să ardă etapele și să se sincronizeze cât mai rapid cu mișcările înnoitoare din România și din țările europene, în special cu cea impusă de optzeciști. În 1994, apare revista tinerilor scriitori Contrafort, în jurul căreia se coagulează o „nouă spiritualitate”. Revista promovează ideea deprovincializării, a schimbării de paradigmă. Antologia Portret de grup (Chișinău, 1995; alcătuitor Eugen Lungu), prin cei 20 de (relativ) tineri poeți antologați, ține să arate cititorilor „o altă imagine a poeziei basarabene”.

În acest context, ia naștere o nouă generație de poeți, care – prin adoptarea unei poetici a „existenței”, prin recurgerea la ironie, ludic și paradox, prin folosirea limbajului denotativ – ține să se identifice cu optzecismul românesc: Leo Butnaru, Eugen Cioclea, Emilian Galaicu-Păun, Teo Chiriac, Vasile Gârneț, Nicolae Popa, Irina Nechit, Valeriu Matei, Nicolae Leahu, Grigore Chiper, Nicolae Spătaru și alții (inclusiv subsemnatul). O conștiință a lumii și a istoriei, o criză a moralității, în care este vizat și destinul Basarabiei de azi, frisonază de la un capăt la altul textele acestor poeți, umplându-le cu absurdul și paradoxul unor „timpuri fineseculare”: „Privește Doamne / ruinele-ți desolemnizate / privește-i pe acești – alți – ingeri drogați / privește bețivanii ăștia adolescentini cu / sângele oțelit acaparați de / turbări în masă / altfel zis – de masturbări pseudoexistențiale...” (Leo Butnaru).

Pentru ei, biblioteca devine act inițiativ, câmpia Borges (Vasile Gârneț), în care spiritul livresc („fructul bibliotecii”) se impregnează de viață și frenezie existențială. Activat de memoria culturală, textul se naște din text, ideea din idee, înglobând elemente eterogene, colaje de real și oniric, „felii” de viață. Or-

Revista pariziană „La Transductière”, condusă de Linda Maria Baros, a găzduit în numărul 34 din aprilie 2016 un desant poetic din Republica Moldova: «Domaine roumain. République de Moldavie», cu selecții ample din Leo Butnaru, Arcadie Suceveanu, Mircea V. Ciobanu, Teo Chiriac, Grigore Chiper, Nicolae Spătaru, Emilian Galaicu-Păun, Dumitru Crudu, Moni Stănilă, Alexandru Vakulovski. Grupajele de poeme, traduse de Linda Maria Baros, beneficiază de o scurtă prezentare din partea traducătoarei și de o prefață scrisă de Arcadie Suceveanu, Președinte al USM. Revista a fost lansată pe 8 iunie, în cadrul celui mai important salon de poezie din Franța și din spațiul francofon – Le Marché de la poésie. Iar pe 10 iunie, dosarul a fost prezent în cadrul Festivalului franco-englez de poezie de la Paris. (G.C.)

NEXUS

Poezia ține, înainte de toate, de gheare. Sunt 10 în paginile acestui dosar. Ușor de recunoscut și cât se poate de ascuțite. Prin însăși natura lor, ele lasă urme profunde ce delimitează un spațiu și accentuează trăsăturile poetice. Este vorba de spațiul poeziei române scrise astăzi în Republica Moldova, după cum reiese din acest dosar. Trăsăturile esențiale: forță izodinamică și o remarcabilă diversitate. Ceea ce se și presupune, fiind vorba de gheare. Posesorii acestora, iată-i: Leo Butnaru, Arcadie Suceveanu, Mircea V. Ciobanu, Teo Chiriac, Grigore Chiper, Nicolae Spătaru, Emilian Galaicu-Păun, Dumitru Crudu, Moni Stănilă și Alexandru Vakulovski. 10 autori incontestabili în stare să racordeze în sfârșit Republica Moldova la sfera literară internațională. Pe post de medium al acestei racordări apare, bineînțeles, traducerea. Astfel vă invit să descoperiți chiar acum primul dosar consacrat poeziei contemporane din Republica Moldova publicat în franceză de la începutul secolului XXI. Nu înainte de a preciza că ghearele nu-s decât niște aripi reconfigurate.

Linda Maria BAROS,
antologatoarea și
traducătoarea textelor

ficul este dezlocuit în totalitate, poeții își plasează discursul, programatic și exclusivist, între parametrii ludicului și demoniului postmodernist. Rezultă o poezie *texistențialistă*, livrescă, care menține echilibrul între „viața citită și viața trăită”.

La poeții afirmați în jurul anului 2000 și imediat după se poate constata orientarea spre „noua autenticitate” literară. Această tendință poate fi depistată în antologia lui Dumitru Crudu *Noua poezie basarabeană* (București, 2009), care include poeți ca Alexandru Vakulovski, Moni Stănilă, Aurelia Borzin, Liliana Armașu, Ana Rapcea, Maria Pilchin, Aura Maru, Sandu Cosmescu, Radmila Popovici, Marin Gherman. La aceștia, se mai adaugă câteva nume de reală perspectivă literară, care anunță, de fapt, intrarea în arenă a unei noi promoții literare: Diana Iepure, Paula Erizanu, Corina Ajder, Adrian Gavriluc, Tania Dumbravă, Ecaterina Bargan, Ion Buzu, Dumitrița Parfentie ș.a.

Diferența specifică a acestor autori este autenticismul, realul desacralizat, poezia simțurilor, a demoralizării, a scepticismului și cinismului, sau, așa cum spune undeva chiar mentorul generației 2000, Marin Mincu, „a visceralizării segmentului biografic, explorat până la marginile abjecției”. Trăind într-o lume dură și debusolată, într-o societate derutată, cunoscând societatea sovietică „doar atât cât să și-o ia ca obiect al parodiei” (Mircea V. Ciobanu), acești autori se exprimă de regulă într-un limbaj dur, sincopat, de multe ori cinic ori trivial.

Nu știm dacă tinerii care reprezintă „ultimul val” au reușit să-și configureze o autonomie epistemică. De multe ori, ei se nutresc încă din substanța postmoderniștilor optzeciști și nouăzeciști, preluându-le tehnicile și arsenalul teoretic. Dar unii au început să-și arate marca specifică și au șanse sigure de singularizare.

Ediția de față include 10 poeți reprezentativi ai momentului, care, deși ca vârstă biologică se află la poli diferiți, se încadrează – fiecare în parte și toți împreună – în expresia paradigmatică a poeziei postmoderne. Foarte diferiți ca formulă, viziune și stil, ei configurează un tot întreg, un ansamblu reprezentând reliefurile axiologice ale poeziei ce se scrie în R. Moldova la acest început de mileniu. Este o imagine dinamică, „actualitatea în mișcare”, cu nume de referință ori cu repere recognoscibile.

Lăsăm cititorului de limbă franceză șansa să se pronunțe asupra valorii și originalității acestor voci poetice ce provin din spațiul sud-estic al Europei – un spațiu atât de controversat și, totodată, un generos furnizor de mari surprize literare. Nouă nu ne rămâne decât să-l asigurăm că oportunitatea acestei deschideri spre înțelegerea sa reprezintă pentru noi o mare și reală bucurie.

* Prefață la culegerea „Domaine roumain. République de Moldavie”, găzduită de revista pariziană „La Traductière”.

FESTIVALUL PRIMĂVARA EUROPEANĂ A POETILOR

EDIȚIA A VI-A 16-19 MAI 2016

În perioada 16-19 mai 2016, Uniunea Scriitorilor din Republica Moldova a organizat la Chișinău și în alte localități din Basarabia ediția a VI-a a Festivalului Internațional „Primăvara Europeană a Poeților”. Proiectul se înscrie în agenda culturală europeană și cuprinde mai multe acțiuni, desfășurate, în mod tradițional, în majoritatea orașelor din U.E.

La cele 5 ediții precedente ale Festivalului au participat scriitori și traducători importanți din mai multe țări: Ileana Mălăncioiu, Liviu Ioan Stoiciu, Doina Ioanid, Ioan S. Pop, Florin Iaru, Cassian Maria Spiridon, Adi Cristi (România), Alistair Ian Blyth (Marea Britanie), Jan Willem Bos (Olanda), Linda Maria Baros, Laure Hinckel (Franța), Jan Mysiĳkin (Belgia), Gerhard Cejka (Germania), Attila F. Balazs (Slovacia), Jiří și Lidia Našinec (Cehia), Jean-Luis Courriol (Franța), Lilya Gazizova (Tatarstan), Evgeni Stepanov (Rusia), Galina Tarasiuk și Feodosia Zarivna (Ucraina) ș.a.

Comunicarea vie a poeziei cu amatorii de poezie în parcuri de cultură, în instituții de învățământ, în cămine culturale, în alte locuri publice din mediul urban și rural are ca obiectiv principal atragerea atenției cetățenilor față de valorile culturii naționale și europene, sporirea interesului general pentru realizările de vârf ale poeziei române și europene contemporane. Totodată, participând la festival, cititorii de poezie

din Basarabia au prilejul să cunoască scriitori și traducători importanți din alte țări. La ediția din acest an a Festivalului au participat scriitori și traducători de poezie din 11 state (România, Franța, Spania, Italia, Olanda, Belgia, Siria, Polonia, Marea Britanie, Mauritius și R. Moldova).

Evenimentul a culminat cu festivitatea de decernare a mai multor premii devenite tradiționale:

Premiul *Cea mai bună carte de poezie* – Dumitru Crudu (Republica Moldova) pentru volumul *La revedere, tată*; Marcela Benea (Republica Moldova) pentru volumul *Traducătorul de suferințe*; Umar Timol (Republica Mauritius) pentru volumul *52 de fragmente pentru iubită*.

Premiul *relații culturale* – Jan Mysiĳkin (Belgia), Doina Ioanid (România), Nicolae Dabija și Leo Butnaru (Republica Moldova).

Marele Premiul al Festivalului – Cassian Maria Spiridon.
Marele Premiu și Trofeul Festivalului (o figură turnată în bronz de sculptorul Valentin Vărtosu) – Justo J. Padrón (Spania).

În afară de invitații premiați, la Festival au mai participat: Anita Bernacchia (Italia), Bas Kwakman (Olanda), Nouri-al Jarrah (Siria, Marea Britanie), Charles Ducal (Belgia), Joanna Kornas Warvas, Jakub Kornhauser (Polonia), Alexandru Cistelean, Ioan Pinte, Ioan Mureșan și Adi Cristi (România). **(G.C.)**

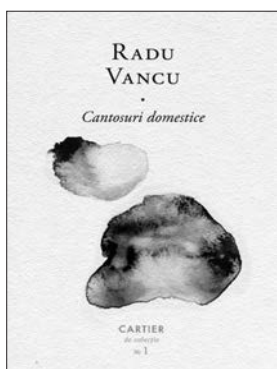

Festivalul „Primăvara Europeană a Poeților” (16-19 mai 2016):
Ivan Pilchin, Doina Ioanid, Arcadie Suceveanu, Teo Chiriac.

Festivalul „Primăvara Europeană a Poeților” (16-19 mai 2016):
Zina Bivol, Ioan Pinte, Ion Mureșan, Al. Cistelean.

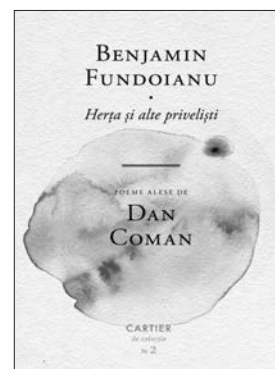
ÎN CURÂND: CARTIER DE COLECȚIE

CARTEA NR.1:

**CANTOSURI DOMESTICE
POEME ALESE
DE RADU VANCU**

**FOTOGRAFII
DE NATALIA GÂRBU**

CARTEA NR.2:

**BENJAMIN FUNDOIANU
HERȚA ȘI ALTE PRIVELIȘTI**

**POEME ALESE
DE DAN COMAN**

**IMAGINI
DE VITALIE COROBAN**

POEZIE

REPOTRIVIREA
CEASULUI
de TEO CHIRIAC

TEO CHIRIAC S-A NĂSCUT PE 29 MAI 1956, ÎN S. COȘERNIȚA, FLOREȘTI. A ABSOLVIT UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA, FACULTATEA DE FILOLOGIE, SPECIALIZARE ÎN JURNALISM (1979). REDACTOR LA RADIODIFUZIUNEA NAȚIONALĂ. REDACTOR-ȘEF LA EDITURA „LITERATURA ARTISTICĂ”. MEMBRU AL UNIUNII Scriitorilor din Moldova. MEMBRU AL UNIUNII Scriitorilor din România. VICEPREȘEDINTE AL UNIUNII Scriitorilor din Moldova (din 2010).
APARIȚII EDITORIALE: „LUCRARE DE CONTROL” (ED. LITERATURA ARTISTICĂ, 1987); „SALONUL 33” (ED. LITERATURA ARTISTICĂ, 1989); „CRITICA IRAȚIUNII PURE” (ED. CARTEA ROMÂNEASCĂ, 1996); „MONSTRUL SACRU (SCĂRILE LUI TEO)” (ED. ARC, 2009); „CER LÂNGĂ CER” (ED. TIPO-MOLDOVA, 2011).
PREMII: PREMIUL UNIUNII Scriitorilor din Moldova (1996, 2010).

IZVORĂTORUL DE MIR

Petale de trandafir muiate în mir
privire senină scăldată-n lumină

În suflet pe ierbile proaspete
doarme inefabilul oaspete

Îngerul smulge o pană
și o moaie în rană

CÂNTEC DE STEA

Ce faci inimă mică? Ce faci fire tremurătoare
când trupul și sufletul coboară boncăluind
alegându-te pe tine drept loc de-ncăierare
pe malul de râu plin de sânge curgând?

Ce faci piatră prețioasă de mii și mii de carate
când trupul și sufletul stau pe mal și convin
să se lupte pentru tine pe viață și pe moarte
precum Iacob s-a luptat cu Îngerul divin?

Ce faci roză de aur? Ce faci sferă a frumuseții
unde trupul și sufletul se înfruntă și se izbesc
și-și dispută întâietatea în numele unității
între forma omenească și fondul ceresc?

Ah, inimă rănită! Ah, inimă biruitoare!
Două trupuri curg pe râu dis-de-diminează
Două stele se oglindesc strălucind în zare
când sufletul coboară când trupul se înalță

IOV

Întristarea din ochii lui face gaură în frunza de pe ram
Durerea din inima lui face gaură în leproasa palmă
Suferința din cuvintele lui face gaură în cer

Dintr-o gaură într-alta curge nimicul albastru-azuriu
Dintr-o gaură într-alta curge nimicul de purpură
Dintr-o gaură într-alta curge nimicul aurit

Doar o tristețe mai mare ca a lui ar vindeca frunza găurită
Doar o durere mai mare ca a lui i-ar putea vindeca palma
Doar o suferință mai mare ca a lui poate astupa gaura din cer

Iar mai puternică decât întristarea lui e doar bucuria
Iar mai profundă decât durerea lui e fericirea deplină
Iar mai grea decât suferința lui e cereasca beatitudine

Dintr-o gaură într-alta curge nimicul măreț
Dintr-o gaură într-alta curge nimicul inevitabil
Dintr-o gaură într-alta curge nimicul contemplativ

THEOSIS

Din vreme în vreme metaforizează astru și vierme
din timp în timp metaliteraturizează iarbă și câmp
din clipă în clipă metamorfozează suflet corp aripă

Când iese în câmp să-și citească operele theoene
emoțiile îl sfâșie de viu precum turmele de hiene

Și iarăși viața viețuiește și viermele viermuiește
și izvorul izvorăște și vremea vremuieste

Și iarăși iarba înverzește cu prospețime
vălurând până la astrul din înălțime

Și omul parcă se îndumnezeiește
se îndumnezeiește

iar Domnul se înomenește
se înomenește

– Atât despre har și destin
frate Augustin

REPOTRIVIREA CEASULUI

Iubitelor din alte lumi

Cuvintele din cele trei lumi dantești clipesc în miez
de noapte precum ochii de panteră de leu de lupoaică
Cuvintele trec prin cercuri de foc alături de personaje
pentru a-și ispăși păcatele simbolurile semnificațiile

Cuvintele din cele o sută de cânturi strălucesc în miez
de noapte ca niște colonii de furnici albe negre sau roșii
năvălind din același mușuroi precum brațele unui fluviu
fluorescent urcând pe muntele sacru mișcător spiralat

Spiritul cuvintelor mișcă lumile în cercuri concentrice
ca zimții strălucitori ai roțițelor din ceasul de buzunar
amanetat la părintele Strul Avrum – din ceasul cu trei
capace care la închidere fac pe rând: pac! pac! pac!

iar pe ultimul capac însuși Timpul a gravat în grabă
dedicația: „Iubirii care mișcă Soarele și celelalte stele”

De sub capacele ceasului cuvintele răzbat în afară
ducând cu ele sufletele personajelor avântate spre ceruri
transformându-mi pasiunea pentru mișcarea mecanică
în viziuni cu trepte urcătoare spre limbajul atemporal

Spre dimineată cuvintele ajung mai sus de cuvinte
de limbile ceasului ieșit în afara atmosferei terestre
ale primului ceas ajuns cândva pe suprafața Lunii –
un Omega Speedmaster Professional 20 July 1969

Dar iată: primii zori străbat obloane vitralii și ferestre
se sparg în sfere cerești în stropi de rouă în vii diamante –
daruri scumpe aduse de Ziua cea nouă iubitei mele din stele
cu frumusețea-i divină revelată neașteptat în ultimul vers

când limba Ceasului solar mi se oprește sub cerul gurii
când după o clipă începe să se miște în sens invers
apoi – perpendicular planurilor vieții artei literaturii

NUCLEUS

Între Vechiul Sentiment și Noul Sentiment
doar sâmburele rațional mai încape:
această picătură de sânge acest diamant de rouă
acest bob de mazăre din povestea lui Andersen
această mărgică găsită în drum de găina
babei din povestea lui Creangă

Între vechiul firmament și noul firmament
doar pupila ochiului mai încape:
acest glob ocular acest bob de lumină
îngropat sub pleoape

Această lună plină
plutind sub ape

CURCUBEUL DIN INIMĂ

Fiecare din noi are o cameră ascunsă
În fiecare există o cameră
pierdută în beznă

Camera mea e plină de obscurități
ascunse prin mobile prin oglinzi prin rafturi de cărți
Camera mea e mai neagră decât beznele
 cele mai întunecate
Camera mea e mai neagră decât negrele bezne
 din moarte

Fiecare din noi are o cameră ascunsă
În fiecare există o cameră pierdută în beznă
Dar cine mai are curajul s-o deschidă
să intre acolo?

În obscura mea cameră bezna-i totală
Orice mișcare prin ea ar putea să-mi fie fatală
Cărțile mobila și oglinzile sparte se năruie cad în ruine
prăvălind toată bezna din cameră peste bezna din mine

Fiecare din noi are o cameră obscură
În fiecare există o cameră pierdută în beznă
Dar cine are curajul să intre în ea și să rămână singur acolo
o clipă un timp o vreme?

În camera obscură dau cu capul de podea de sute de ori
Din obscurele gânduri sar scânteii ca fulgerăturile printre nori
O scânteie străbate prin mine ca raza prin sticla prismatică
dezvăluind culorile curcubeului în inima
mea sălbatică

Fiecare din noi are o cameră ascunsă
În fiecare există o cameră pierdută în beznă
Dar cine are curajul să intre și să stea singur acolo
o clipă un timp o vreme –
el fiind și Dumnezeu și om
și vierme?

NOII APOSTOLI

Prietenii din dreapta mea
se ceartă cu prietenii din stânga mea
învinuindu-se reciproc de câte-n lună și-n stele

De la stânga la dreapta și de la dreapta la stânga
zboară vorbe grele vorbe dușmănoase
vorbele lor lovindu-mă dureros peste suflet
peste față peste trupul de carne și oase

Eu stau însă neclintit ca un zid –
nu mă îndoi nu cedez nu mă feresc –
vorbele lor mă fac să îndur mă schilodesc mă ucid
dar eu trebuie să rezist că-s prietenii mei și-i iubesc

Eu nu pot să renunț la prietenii din dreapta mea
de dragul prietenilor din stânga mea
Eu nu pot să renunț la prietenii din stânga mea
de dragul prietenilor din dreapta mea

După cum nu pot să renunț la brațul meu drept
de dragul brațului meu stâng

După cum nu pot să renunț la ochiul meu stâng
de dragul ochiului meu drept

Prietenilor din dreapta mea le întind brațul drept
Prietenilor din stânga mea le întind brațul stâng
crezând că adunându-i și strângându-i la piept
voi putea să-i împac voi putea să-i îndrept

Dar uitând pe un timp de rușinoasa lor ceartă
prietenii din stânga și prietenii din dreapta
hotărăsc să mă omoare – ca-n vechea baladă –
numind cu-al meu nume o statuie o stradă

Acum prietenii mei sunt din nou împreună
Acum prietenia mea e prilej de petrecere –
vinul curge mieii sfârâie iar urbea răsună
cântând prietenia și marea ei trecere

Din exces de adorație – din orație în orație –
prietenii îmi ridică prietenia la nivel de cult
de simbol de artă

Oh, dar prietenii mei iarăși se ceartă:
ei nu știu cine dintre ei m-a iubit
mai mult

MOARTEA REVOLUȚIEI

Revoluția jună și frumoasă
îi scoate pe tinerii țării din minți
Bătrânii și muribunzii ies din casă
ducând pe brațe icoane cu chipuri de sfinți

Cu biblice pietre adunate din vale și adunate din deal
au fost înălțate nu schit nu biserică nu catedrală ci baricadă
Visători avântați glorios printre flamuri ca să bea iluzii
 tărie și ideal
mor curând în gură cu țâța Revoluției albă și rece
ca prima zăpadă

Revoluția moare odată cu moartea ultimului revoluționar
 fericit
Vin apoi autospeciale și spală de sânge și ziduri și trotuare
Vin artiștii poporului să dreagă fața istoriei cu parfumuri
 și spirt
trăgând rânduri groase de var peste raze subțiri de soare

Mulțimea stă neclintită la umbra monumentelor noi-nouțe
Impostori și preoți vorbesc despre bună-credință și har
În Piața mare copiii din flori ai Revoluției
dănțuiesc hostropăț cântând
în stil popular

ADIO, EROI ȘI SUPEREROI

Istoria eroilor și a supereroilor e terminată
Adio, maimuțe cât baobabii! Adio, fluturi cât chiparoșii!
Determinantă în jungla luxuriantă
e masa furnicilor roșii

Șiruri hoarde puhoai
de capete roșii de ochi înroșiți de roșii picioare –
vin milioanele de mandibule cu milioane de ferăstraie
tranșând și macerând tot ce mișcă sub soare

Spiritul gregar în acțiune oripilează:
furnicile roșii atacă din toate direcțiile deodată
Cine e fricos cine nu-și apără demnitatea cu prețul vieții
dictatura feroce a furnicilor roșii îl decapitează
tăvălugul roșu îl strivește pe dată

Marele mușuroi se înalță pe mici bestiare
pline cu mândria captivă a eroilor de sub tăvălug
Furnicile roșii înaintează ca un râu de sânge în revărsare
ca flacăra învăluind martirul pe rug

După ucigașul mileniu al furnicilor roșii
vine secunda sinucigașă a furnicilor negre
Adio, maimuțe cât baobabii! Adio, fluturi cât chiparoșii!
Adio, adio ființe întregre!

NEVOIA DE CATACLISME

Când suntem fericiți
sau când visăm la marea fericire
să ne amintim cu gratitudine de meteoritul Chicxulub
care a produs explozia globală:
după dispariția dinozaurilor au apărut mamiferele
a apărut specia umană

Ca să evolueze
ca să se miște înainte
existența are nevoie de catastrofe
existența are nevoie de cataclisme

– Iubito, fii catastrofa inimii mele!
– Iubitule, fii cataclismul sufletului meu!

GOLUL DIN SUFLET (I)

Înfig lama cuțitului
 în golul din suflet
Și lama cuțitului
 iese înroșită de sânge

HIPNOZĂ

Din buchetul
trimis în scenă de publicul spectator
Maestrul a desprins o roză

O ridică sus în văzul tuturor
iar publicul – privind un timp frumoasa roză –
cade sedus de farmec și hipnoză

Apoi de sus
prind a cădea petale-aromitoare prin lumină
cum toamna florile brumate se scutur
în grădină

Iar publicul involuntar se-nalță atinge starea ideală
privind petalele de jar plutind prin larga sală
apoi cum iar se strâng în mijlocul de foc
alcătuind la loc miraculoasa floare

În publicul învins de frumusețe
 o mică și plăpândă spectatoare
cu greu își stăpânește emoția și plânsul
văzând că roza parfumată sclipitoare
l-a fermecat – oh – pe Maestrul
însuși

Târziu se-aude
roua cum cade de pe roză
cu sunetul strident al boabei de cristal
trezind marele public din farmec și hipnoză
readucând Maestrul în timp și spațiu
real

GOLUL DIN SUFLET (II)

Golul din suflet își amintește cu dor
 de lama cuțitului
În golul din suflet suferința clatină
 rozele asfințitului

FRUMOSUL

Când ieșea Frumosul în față se trezeau sufletele adormiților
Când predica Frumosul se cutremurau demonii extazului
Când șoptea Frumosul sclipeau stelele înfloreau rozele
Când tăcea Frumosul se strecurau umbrele
fantomele fantasmele

Când murea Frumosul plângeau toți îngerii milei

Frumosul a iubit-o sincer pe urâta satului
Când o iubea – frumusețea lui
atingea perfecțiunea
sublimul

(IM)PACTUL AUTOBIOGRAFIC

JURNAL

de ANDREI BURAC

(Fragment)

16 aprilie 1984

Diminează cu mult soare. Miros de primăvară și aici la Moscova. Sub geam au înmugurit copacii. Ar fi bine să văd ce fel de arbori voi admira zilnic în caz dacă voi mai rezista să locuiesc în casa aceasta.

JULIEN GREEN: „Justiția omenească este o farsă tristă. Singurul progres este individual și spiritual.”

Am luat masa la Peredelkino cu Cinghiz Aitmatov. Vorbit mult și despre literatura scriitorilor reprezentanți ai popoarelor minoritare din URSS. „Ca să fii citit, dar și «auzit» e de dorit să scrii totuși în limba rusă. Eu așa fac.” Mi-a repetat el de câteva ori. Mi-a mai spus cu tristețe că scrie prea puțin, doar două-trei pagini zilnic. M-a bucurat mult și faptul că a vizionat filmul „*Budi sciastliva, Iulia*”, realizat după scenariul meu, și i-a plăcut mult.

La ieșirea din metrou, întorcându-mă acasă, lângă o mică piață de flori, am văzut cum doi bărbați de origine azeră se băteau crâncen, pur și simplu până la sânge. Câțiva milițieni încercau să-i despartă, dar fără succes. Acești doi bărbați caucazieni erau înalți, zdraveni și frumoși ca niște zei. De la cei care urmăreau bătaia ca pe un spectacol aflu că gâlceava e pentru o femeie. Și ea martoră, dar cam pasivă, aproape indiferentă, blondă, mărunțică, chiar pipernicită, dar având probabil anumite calități. Martorii acestui „spectacol” spuneau că cei doi azeri o cunoșteau de mai mult timp.

Mi-e dor de o vorbă frumoasă, aleasă, fie și monotună, cu câțiva prieteni, acasă, la un ceai, o vorbă fie și lipsită de mari sensuri, dar seducătoare, aducătoare de înălțare și pace sufletească. O monotonie aproape orientală, când ni se pare că așa va fi veșnic, că viața va decurge fără dificultăți. Și... să vorbim, să spunem ceva ce alții nu vor sau nu pot să spună.

Sau cel puțin în faptul serii, la lacul de la Râșcanovca, trântit pe pământ, lângă tulpina unui nuc, să suport poate o jalnică stare de frământare, gândindu-mă fie și la Voltaire care spunea că deviza lumii e: „Scape cine poate”. Și ascultând o muzică care înfrumusețează orice slujenie din jur. Și tot așa până la ultima nuanță a vieții... Și încă ceva. Eu cred în cele spuse, cred că

nu există libertate pentru om atâta timp cât nu și-a biruit frica de moarte. Dar nu prin sinucidere. Pentru a birui nu trebuie să abandonăm. Să putem muri demni, fără amărăciune.

O după-amiază de duminică, împreună cu Eduard Akopov, în ospetie la Emil Loteanu și soția lui, actrița Galina Beleaeva, mereu preocupată de copilul lor în vârstă de vreun an și jumătate. Masa a fost servită copios cu bucate pregătite în exclusivitate de Emil. Mâncarea, bineînțeles, a fost stropită cu vin moldovenesc. În pauzele de masă, Emil ne-a arătat, cu multă mândrie, un teanc de reviste occidentale, în care s-a scris în ultimul timp despre filmele lui apărute la „Moldova-Film” și „Mosfilm” și demonstrate în diferite țări ale lumii. Din când în când trăgeam cu ochiul la chipul lui, care părea prea obosit la vârsta de, iată, cincizeci de ani. Știam că în presa rusă oficială s-au scris și multe articole distrugătoare despre ultimul lui film, „Anna Pavlova”.

De câteva ori, în ochii tinerei gospodine, când își încrucișa privirile cu soțul, am putut „citi” și sloiuri de gheață, semănând cu un soi de „răzbnare”...

Înainte de a ne lua rămas-bun, i-am atras atenția lui Emil la cele observate de mine, la care el mi-a spus cu zâmbet pe buze: „Dragă Andrei, să știi că regizorul din mine nu mă părăsește nici atunci când pășesc pragul casei.”

Eforturi aproape disperate pentru a relua munca întreruptă la scenariu. În oraș voi ieși doar după lucruri strict necesare.

19 aprilie 1984

Trezit la ora patru dimineața. La Radio Belgrad am ascultat muzică balcanică, inclusiv muzică aromână. Clipe de plutire pe o corabie în oceanul nopții. Stare de vis și dulce melancolie.

În legătură cu munca la scenariu, amintiri despre anii trăiți printre bolnavi... Rămân la părerea că anii mei trăiți fructuos au fost anume cei de după facultate, la Căușeni (1964 – 1967). Poate acolo am înțeles mai multe despre mine, despre om, despre semenii țărani, care au alimentat, în toate timpurile, baza societății noastre. Un fel de viață după viață.

Zi ploioasă. Frig. M-a sunat Elena. Mi-a spus că în demisolul primit, în calitate de atelier, de la Uniunea Artiștilor Plastici nu poate lucra fiindcă-i întuneric...

Am gustat iar din magia orelor nopții, ale căror labirinturi m-au orientat din fragedă tinerețe spre lumina cărților. O adevărată salvare divină. Dar și spre muzică – arta care ajută călătorul rănit și istovit.

Muzica – primul alfabet al lumii, după care vine desenul, și numai după ele – vorbirea și scrisul. Scriere cu mai multe nivele, poate... și ca în zilele noastre.

Scriind scenariul „Doctorul Sterian”, nu pot să nu mă întorc și în timpurile pe când profesam meseria de chirurg la Căușeni și în spitalul din Chișinău. Abia acum încep să înțeleg de ce prea mult timp nu am prea scris nimic despre medici. Evitam pe cât puteam orice subiect legat de spital, de suferințe.

Și totuși, acum trebuie să înaintez pagină cu pagină, oricât de dureroase mi-ar fi amintirile.

Diminețile, de cum deschid ochii, mă strădui să alung orice gând care m-ar duce spre drumul eșecurilor. Evit buletinele de știri, dar și convorbirile telefonice. Serile, când nu rezist ispitei de a nu sta și eu, fie cât de puțin, în fața micului ecran, îmi apar din răspuțeri lumea mea interioară.

Tot despre ce aș scrie e în primul rând despre viața mea.

La telefon, de la Liviu Damian, aflu că George Meniuc m-a atacat vehement, la ultima adunare deschisă de partid, pentru filmul și nuvela „Viața cu pălăria pe-o ureche”, atribuindu-mi o ideologie burgheză dăunătoare... Asta mă face și mai activ la masa de scris.

Nu știu dacă ar trebui să regret faptul că mi-am câștigat o popularitate și ca dramaturg nu în teatrele moldovenești, ci la televiziune și în teatrele rusești. Că și despre acest fapt cineva a vorbit la acea adunare. Dar care ar fi acela dintre colegii scriitori, care mi-ar fi luat apărarea?...

Și în literatură știu bine că cei care scriu vor întâlni rivali, dar cei mai primejdioși vor fi cei pe care îi credeam prieteni.

27 aprilie 1984

Insomnie. Dureri de inimă destul de chinuitoare. Indispoziție. La telefon Elena insistă să las fumatul și cafeaua...

Și în dimineața aceasta m-am gândit mult la părinții mei, care în toate timpurile, nu totdeauna ușoare, au știut măsura în orice. Primul lucru pe care o să-l fac, întor-

cându-mă la Chișinău, voi vizita neapărat mormântul părinților. Charles Dickens numește această viață visul cel mai trist visat vreodată.

Când scriu câteva pagini proaste, nu mă indispun, știind că paginile mai slabe aduc neapărat altele mai bune.

1 mai 1984

Sufletul a trudit la scenariu până și în somn. „Deși azi e sărbătoare, canalie, i-am spus eu sufletului, totuna umblă cineva și pe la masa de lucru...”

Dimineța, m-am și trezit anume la replica aceasta.

Poate seara voi face și eu o mică plimbare prin centrul acestui mare oraș în sărbătoare.

Seara, la întoarcerea din oraș, mare înghesuială în metrou, multă lume euforizată de aromele primăverii, ale sărbătorii, dar și de cam multă băutură.

Înainte de somn, la telefon, câteva minute destul de plăcute, încurajatoare cu prietenul și colegul Leo Butnaru. Un scriitor mai tânăr în care cred. Tenace. Ambițios. Harnic. Un bun stilist.

De fiecare dată când îmi amintesc de acest coleg mă întreb: sunt dese cazurile când mă las târât de cuvinte?

Astăzi o cunoștință mi-a spus la telefon că la Moscova a sosit celebra actriță americană de film Jane Fonda. Și de cum a coborât din avion a cerut să i se dea legătura cu celebra tămăduitoare de la Florești, Moldova, pe nume Obreja, fiindcă actrița are niște probleme de sănătate legate de coloana vertebrală.

Asta m-a făcut să mă gândesc că lumea întreagă este atât de mică...

O seară în universul muzicii lui Piotr Ilici Ceaikovski, la Conservator. Rătăcirii imaginare în preajma operelor de artă. O adevărată credință pentru viața mea. Dar și o salvare. În aceste clipe nu mai am nicio teamă de nimeni și nimic.

Iată ce-mi spune și mie, despre persoana sa, acest mare compozitor rus: „În clipele de trândăveală mă apucă spaima că nu voi atinge niciodată desăvârșirea, o nemulțumire, o ură față de mine însumi. Gândul că nu sunt bun de nimic, că numai marea mea activitate îmi răscumpără defectele și mă înalță la rangul de om, în înțelesul profund al cuvântului, mă hărțuiește și mă chinuiește. Doar munca mă salvează.”

Într-un apus de Soare, am așteptat până a venit un tren. Ca să-l văd cum pleacă...

Și astăzi atât de des mă gândesc că cea mai cumplită dintre toate armele este cuvântul.

Armele nu sunt uneltele înțeleptului. Fiecare om este pregătit să se apere, fiindcă trăiește cu teama că ceilalți nu îl plac. Până și în nenorociri oamenii se învinovățesc unii pe alții.

Scriu, fără să mă gândesc ce se va întâmpla cu aceste pagini. Scriu fiindcă nu știu ce ar însemna pentru mine timpul liber. Pentru o mare parte de oameni timpul liber apare în calea lor ca o adevărată sprieitoare.

* * *

Am gândit mult la cele mai minunate bogății ale lumii, dragostea și fericirea. Indiferent de faptul că ești tu om simplu ori rege. Bogat sau sărac, într-o urbe... sau oriunde te vei afla. Încă din vechime se știe că în orice clipă a vieții sufletul nostru este condus de patru forțe nevăzute: iubirea, moartea, puterea și timpul.

* * *

A trecut pe la mine în vizită Elena Azernikova (traducătoare din română în rusă). Traduce, de mai mult timp, destul de chinuitor, dramaturgia lui D.R. Popescu, care în fond este o proză extinsă având formă de dramaturgie.

Am ajutat-o la traducerea mai multor expresii dificile, care aproape că nu au echivalent în limba rusă.

Nu o dată mă conving că limba noastră are mult mai multe ascunzișuri decât limba rusă și nu numai. Sunt expresii care nu au nici în clin, nici în mănecă cu echivalente în rusă. Mulți termeni orientali... Strat-uri, strat-uri... O limbă cu atâta spumă, cu atâta gherghef.

Sărmana Elena... Sărmana femeie, de ce s-ar chinui cu o astfel de muncă atât de istovitoare, cu atât mai mult cu cât suferă de cancer, după o intervenție chirurgicală. Iar mâine-poimâine se va reinterna pentru un tratament cu radiație.

La despărțire, privind-o mai atent, cu experiența pe care o am, știu că astfel de suferinzi... poate doar câteva luni...

GUSTAVE FLAUBERT: „Viața este o suită de morți paralele.”

* * *

An după an, tot mai mult și mai mult, cred în ceea ce fac zilnic. Cred în ceea ce scriu. Pur și simplu trăiesc zi de zi cu cele despre ce scriu. Trăiesc uneori perioade când nici nu mai doresc să știu ce se întâmplă în jurul meu, uneori chiar și în societate.

LAZAREVITCH: „Ne iubim, iată adevărul. Incapabili să ridicăm un deget pentru ceea ce iubim. Nu, nu suntem niște neputincioși. Dar refuzăm să facem chiar și puținul pe care l-am putea face. Și o întrunire este prea mult, dacă plouă, dacă am avut o scenă acasă etc., etc.”

* * *

A trecut pe la mine Emil Loteanu. Ca de obicei, gălăgios, emoționat, ca să-mi arate revista „*Sovetskii ekran*”, unde este publicat un interviu cu celebra actriță poloneză Barbara Brylska, care spune că cel mai apropiat suflătește și creator dintre toți regizorii pe care îi cunoaște este Emil Loteanu. „Îmi plac mult filmele lui Emil Loteanu. Acest regizor este un romantic adevărat.”

Înainte de a ne despărți, am vorbit și despre capcanele de pe drumurile oamenilor de creație.

* * *

În drum spre un concert care va avea loc la Conservator, am privit un frumos apus de soare cu sentimentul unei mari neliniști, care îmi provoacă palpitații cardiace.

* * *

Aproape întotdeauna când recitesc cele scrise de mine în cărți, reviste ori ziare mi se par de nerecunoscut. Tema gândită, simțită, trăită mi se pare bună, chiar foarte bună, originală. Dar iată că scrisă... Cu atât mai străine mi se par impresiile cuiva despre cele citite.

* * *

Împreună cu Loteanu la mănăstirea de bărbăți de la Zagorsk. Unde am stat de vorbă și cu doi călugări moldoveni.

Am vorbit despre mai multe. Inclusiv și despre faptul că nu numai corpul nostru are ochi, ci și sufletul. La despărțire ne-au spus că ar fi bine dacă ne vom întreba: „Oare am iubit destul?”

* * *

Niciodată nu am avut în viața mea perioade atât de lungi... Un amestec de bucurie, tristețe, amintiri...

10 mai 1984

Sub geam a înflorit un vișin. Puzderia de flori cu o aromă care urcă până la geamul meu de la etajul patru. Sunt gata-gata să înflorească și câteva tufe de liliac.

Seara, împreună cu Ion Ungureanu, am privit un spectacol după o piesă engleză contemporană (Peter Shiffer) montată de Mark Rozovski. Actori: Oleg Tabakov, Elena Maiorova, Irina Iurevici ș.a.

14 mai 1984

Livada de meri din preajma casei a dat în floare. O aromă care mi-a amintit de casă.

Regret că nu am la îndemână o Biblie. Lectura (un obicei încă din fragedă tinerețe) a câtorva pagini din această carte sfântă mi-ar face bine sufletului, cam supra-obosit în ultimul timp. Cu amintiri... De ele nu poate nimeni scăpa. Și amintirile sunt o moștenire nu numai a mea, ci și a părinților și bunicilor mei.

Dă-mi, Doamne, dușmani, dar nu mai tari decât pe măsura puterilor mele, ca să-mi pot ține cugetul și mintea, talentul de a face ceva în viață și intuiția mereu trează, ca să-mi pot valorifica viața și rezervele biologice și cele creatoare din mine!

* * *

De când mă țin minte, adorm ușor, de cum pun capul pe o pernă. Știu și mă bucur de asta, fiindcă acest semn este al sănătății mele. Dar ce se întâmplă după... atâtea răătăcirii în culorile viselor, pe parcursul întregii nopți și niciodată nu se repetă nimic. Doar de la un timp un singur subiect. Și acela destul de rar. Și de fiecare dată, în fiecare dimineață – bucuria trezirii.

* * *

Citesc unele cărți pe care trebuia să le fi citit la alte vârste. Răsfoind aceste cărți, visez și timpurile altor vârste. Uneori am sentimentul că sunt cu vârstele vieții încurcate.

* * *

Există loc în paginile albe pentru orice poziție, inclusiv pentru tristețe.

* * *

Uneori viața mi-a pus în cale lucruri pe care puteam să nu le refuz. Și nu am regretat. Nici acum nu regret. Înseamnă că aceste lucruri au fost ca niște ispite pentru a mă ademeni spre altele anume mie predestinate.

* * *

ACHIM VON ARNIM: „Fiecare om reîncepe istoria lumii, fiecare om o încheie.”

* * *

Prea multe obstacole îi sunt date omului în viață ca să le învingă, inclusiv propriile

instincte, dar cele mai greu de învins sunt totuși ispitele. Mici și mari. În cazul în care nu le putem învinge, atunci nici în noi nu ne mai putem uita adânc.

20 mai 1984

Într-o primă variantă, am terminat lucrul la scenariu.

* * *

Am citit un dialog cu actorul de la Teatrul „Maiakovski” Armen Djigarhanean. Despre orice ar vorbi, toate exemplele îi sunt legate de celebritățile armenesti. Despre artă el spune: „Din clipa când arta nu mai este un confident înțelept, aceasta își pierde sensul pentru mine”.

WILLIAM SAROYAN: „Cu adevărata creație te poți ocupa doar în singurătate. Nicio informație suplimentară nu te mai poate îmbogăți... Dar și riscul de a muri în singurătate sporește.”

22 mai 1984

În tăcerea nopții am gândit și apoi am ales cele mai potrivite cuvinte pentru o poezie. Le-am fixat mai întâi cu pixul, iar mai apoi cu ajutorul mașinii de scris pe o hârtie albă-albă.

* * *

CARTEA REGILOR: „Acela care îmbracă armura să nu se bucure precum acela care o leapădă.”

* * *

A trecut destul timp de când nu am putut sta de vorbă cu cineva ca să-mi pot despo-văra adâncul sufletului. Când încerc s-o fac cu unii, mă împiedică mereu bariere. În singurătate aş putea eu descoperi și altceva în acest adânc?

Fiindcă o discuție născută din inteligență naște la rândul ei inteligență, spune Pierre ABÉLARD.

Iar tot ce-a existat odată în conștiință rămâne în inconștient ca factor activ, spune Hermann PAUL.

* * *

Deși trupul mi-e departe de casă de atâta timp, cu sufletul sunt acasă în orice clipă. El se plimbă mereu pe cărările bătătorite de mine atâția ani, ajungând până și în fragedă copilărie.

Doamne, dă-mi puterea de viață cât crezi că o merit! Poate... reușesc și eu să spun celor din preajmă ce îmi chinuiește sufletul, nu numai la lumina zilelor.

* * *

Pe parcursul vieții am cunoscut multe persoane care doresc, uneori cu orice preț, să se căpătuiască, să obțină o avuție materială, dar nu și una spirituală. Cine ar putea să te deposedeze de ceea ce ai în adâncurile tale, poate doar ea, moartea.

* * *

Elena mi-a comunicat telefonic că sunt solicitat la o premieră a filmului „Iulia” în raionul meu de baștină – Căușeni. Aș fi fost foarte bucuros să pot sta de vorbă despre film măcar cu cineva din consătenii mei. Dar... nu pot întrerupe munca la scenariu.

* * *

Cât de fericit ar fi fost scriitorul dacă și cuvintele ar avea aceeași viteză în zbor ca și gândul lui. Că de altfel, când recitesc

prima variantă a celor scrise, se întâmplă să mă îngrozească întortocherile de cuvinte pe care le comit.

* * *

În viața mea am trăit zile măsurate și cu tristețea luminii. Am cunoscut persoane ale căror crize de ferocitate alternau cu zâmbete, uneori morți după plăcerea unui scandal aproape sângeros.

Doar cărțile, a căror lectură ne poate face mai buni cu cei din preajmă, sunt cele adevărate și necesare. Citind cărți de dragul cititului ne transformăm, fără să ne dăm seama, doar într-un depozit de cunoștințe. Îmi doresc mult ca și textele mele să-i învețe, măcar cât de puțin, pe cititori, spectatori și auditori dragostea față de semenii, să trezească și să stimuleze inteligența în ei.

* * *

În a fi altul mai bun te pot ajuta și cele patru reguli de viață ale lui Nathaniel HAWTHORNE:

1. Renunță la deprinderi.
2. Meditează asupra tinereții.
3. Ocolește firile posomorâte.
4. Nu face nimic împotriva naturii tale.

26 mai 1984

După o întâlnire cu poetul și traducătorul Vladimir Leciutin m-am întors acasă de la Casa Scriitorilor (ȚDL) sfâșiat de oboseală și de o căldură insuportabilă acumulată prin centrul Moscovei.

28 mai 1984

Încerc să stau la masa de scris. Imposibil. Culcat, cu mașina de scris lângă mine. Cu greu, dar totuși am reușit să dactilografiez trei pagini. Mâine voi încerca mai mult... Important e să nu-mi pierd forma și să nu ies din ritm. Să nu pierd credința în ceea ce fac, să nu cad în criză de pesimism.

29 mai 1984

După tratament, cu posibilitățile pe care le-am avut la îndemână, durerile m-au slăbit considerabil, dar nu în măsura ca să pot trece și la masa de scris. Am continuat să lucrez culcat, am scris aproape același volum de pagini ca pe timpul când eram sănătos.

După o zi de muncă cam „pe brânci”, mi-am amintit că am citit undeva că „scriitorul își împlântă rădăcinile în păcat... în ideea de păcat.” Poate și suferința mea de acum este un soi de ispășire a vreunui păcat...

30 mai 1984

De teamă că n-o să pot înfrunta sutele de scări urcate și coborâte în metrou și aeroporturi, dimineața am încercat să-mi schimb biletul de plecare acasă pentru altă dată.

Revenit acasă cu dureri greu de suportat, am ascultat muzică de Johann Sebastian Bach, parcă mai revenindu-mi puțin nu numai trupește, ci și sufletește.

În orele serii am avut un dar de la Cel de Sus – un telefon de la colegul Nicolae Rusu, pomenindu-se și el, ca printr-o minune pentru mine, la Moscova. El m-a ajutat cu multă răbdare, amabilitate și delicatețe să mă deplasez la aeroportul Vnukovo.

Aproape tot drumul în avionul care mă ducea spre casă, îmi tot roia o așchie de frază din multele cărți citite în ultimul timp: „... câtă vreme suntem neliniștiți, putem fi liniștiți.”

INGREDIENTE ȘI ACCESORII

de MIRCEA V. CIOBANU

CÂMPUL ALB, OILE NEGRE

Am două repere în legătură cu această carte*: *Scrisori din Paris* (Arc, 2012) și volumul *Cartea prozei scurte* (Arc, 2015), care includea și nuvela *Tunica portocalie* (ziceam că e un bun titlu pentru întreaga antologie). Eseurile/scrisorile pariziene le-am aplaudat, descoperind un autor care știe să povestească fluent și, important, să se oprească la timp. Am aplaudat și nuvela *Tunica portocalie*. Acum trebuie să-mi asum consecințele.

Volumul recent e o culegere de texte doar până la un punct omogene. Ultimele șapte (din 20), dar și unul anterior, *Păpușa*, sunt schițe, evocări, note de călătorie, tablete (scrise cursiv!) aparținând unui „autor”, nu unui „narator”. Celelalte, care constituie greul cărții, sunt ficțiuni propriu-zise.

Pentru timpurile noastre, când eseul e tot mai insistent plasat la categoria proză, o nuvelistică tradițională nu mai este foarte relevantă. Lucreția Bărlădeanu, cea din eseuri, note de călătorie, memorii, avea un stil al său, elegant, aerian, parfumat și impresionist. Chiar nu știu de ce a insistat asupra acestor exerciții de *mimesis* „tradițional”. Mult mai personalizate eseuri erau [mai] pe potriva firii și sensibilității autoarei. Limbajul direct și naratorul implicit cunoscut conferea autenticitate și îi pune în valoare – ca la nimeni altul – spiritul de observație al unei cărtitoare mondene.

În acest ultim volum, mai interesante sunt exercițiile literare moderne și postmoderne, când L.B. ia distanță, în maniera colegilor de generație, față de narațiune sau, dimpotrivă, îl antrenează pe cititor în „facerea” acesteia. Așa se întâmplă cu două „istorii pariziene”, despre două femei (Arzu și Cécile). Prima povestire se intitulează *Decor pentru un rendez-vous*. Un titlu-școală, aș zice. Naratoarea se pregătește să-și întâlnească prietena, pe turcoaica Arzu, în „Jardin du Luxembourg” (un bun anturaj pentru o poveste). „Până la venirea lui Arzu mai e timp suficient, am să vă îndemn să luați loc alături...” se joacă naratoarea de-a implicarea cititorului.

Urmează un fel de descriere a contextului, cu implicații istorice și geografice... poate cam abuziv-întinse. Elementele de eseu, care scot mereu în evidență semnul de egalitate dintre naratoare și autoare (grija ei pentru manuscrisele Cioran sau digresiunea în

care amintește că „îi mărturiseam și lui Vasile Gârneț într-un interviu...”) sunt păstrate intacte de pe vremea când textul era „scrisoare-eseu”, chiar dacă acum avem de a face – deja – cu o „nuvelă”.

Naratoarea (sau autoarea) ar fi putut pune punct mai devreme decât a făcut-o, dar modul în care îl aplică merită aplaudat [încă o dată]. Exact atunci când ne-am așezat bine pe bancă și ne-am ciulit urechile să ascultăm povestea eroinei, autoarea trage cortina: „Dar, să păstrăm discreția...” Discreția (care rimează cu Lucreția) poate avea un efect mai relevant decât ipostaza de babă cărtitoare și cicălitoare, pe care o îmbracă adesea naratorii ei din ficțiuni.

Sunt convingătoare textele care exprimă o anume experiență directă sau care, în economia construcției ficționale, pune în lumină exercițiul unor observații. *Timpul speranțelor*, de exemplu, sau *Variații pe o temă poloneză*. Sau același *Decor pentru un rendez-vous*. Această formulă nu e modelul narativ absolut, valabil pentru toți, dar (după părerea mea, *bien sûr*) e haina care o prinde cel mai bine pe autoare.

Unele narațiuni pierd din grația lor ipotetică atunci când autoarea, cu vocea naratorilor, le hrănește abuziv cu ingrediente complementar-discursive de tot soiul: explicative, etice, politice etc. Supra-ponderate, textele dezvoltă o corpolență dizgrațioasă. În acest gen de scriitură – căreia i se potrivește, totuși, o vestimentație suplă și elegantă – orice accesoriu în plus supără. Ca și în poezie. Pe când lipsa, ne-spusul, aluzia pot fi surprinzătoare și productive estetic. Abundența de ingrediente produc în ultimă instanță obezitate, iar accesoriile în plus scad și ele din suplețea siluetei.

Uneori, autoarea (care povestește de fiecare dată „de la persoana I”, crezând că astfel rezolvă problema cu autenticitatea narațiunii) ratează șansa de a armoniza perspectiva feminină a scriitorului cu cea „masculină” a naratorului. Or, soluția există! E suficient ca, în locul unui debut în genul: „Femeia de care m-am îndrăgostit...”, să începi cu: „Femeia de care se îndrăgostise Jules (sau, mă rog, alt Jim)...” Și să povestești *din perspectiva eroului*, dar *fără a te identifica cu el*. Procedul se numește, în naratologia modernă, *discurs liber indirect*.

Trucul acesta (îl aplică uneori și L.B.) te scutește de falsul joc „de-a privirea masculină” și de simplificarea/super-

ficializarea perspectivei (dar mai ales de „meditațiile” personajului-narator masculin care, uneori, sunt pur și simplu ridicole). Or, în locul unui personaj promis, anunțat în titlu, dar care este incolor și neremarcabil prin nimic decât prin frumusețe fizică (Cécile), avem un soi de fals „autoportret” masculin plin de vicii, dar tot atât de irelevant. Un alb insesizabil într-un caz și un negru uniform (și tot atât de neremarcabil) în altul.

E nostimă bucata indefinibilă ca gen, intitulată „sugestiv” *Gurmandul*, care, împreună cu câteva pastile finale, nu sunt proze, ci creionări de peisaj și anturaj (un soi de „poeme în proză”). Ele ar fi putut să intre într-un alt volum de „Scrisori din Paris”. În legătură cu *Gurmandul* ar mai fi ceva de spus. E un exercițiu jucăuș, ironic (ironia face bine oricând), dar ar fi fost mai productiv literar dacă bucata ar fi fost parte dintr-o narațiune propriu-zisă, ca eventuală digresiune (sau, mă rog, ca „intrare” într-o istorie picantă).

Generalul de Gaulle, fostul președinte al Franței, se întreba, subliniind cât de diferiți sunt francezii: „Comment voulez-vous gouverner un pays où il existe 246 variétés de fromage?” (în realitate, francezii produc mai bine de 1000 de soiuri). Lucreția reduce însă imaginea francezului la un singur tipar („bărbatul francez iubește cum mănâncă”). Ofensa nu e în senzualitatea lipsită de sensibilitate, ci în reducerea amantilor francezi (creativi prin definiție!) la un tipar comun.

Textul este delicios, titlul nu ne înșală. Dacă aceste gânduri ar fi aparținut unui narator-personaj, ar fi fost limpede. Așa însă, deruta cititorului este evidentă, o exprimase cândva Andre Gide: cine spune asta?

Mai grav însă e altceva. Fie că autoarea îmbracă haina unei naratoare, fie că se deghizează în povestitor, ea afișează, în cele mai multe texte, o bună doză de *incurabilă misandrie*. Majoritatea bărbaților (implicați în evenimente, analizați de ochiul feminin, ori „meditând” chiar ei) au o singură circumvoluțiune, și încă și aceea – dreaptă, țintită spre un singur scop: „patul” („oricât de voalate ar fi vorbele adresate de un bărbat unei femei, până la urmă tot spre pat țintesc”). De ce să se mai supere femeia-personaj sau femeia-narator că bărbații le-ar remarca numai frumusețea exterioară?

Sigur că ne interesează narațiunea, nu etica personajelor, dar discuțiile extra-literare sunt inevitabile, de vreme ce naratorul (sau, după caz, naratoarea) este moralist, excesiv de explicativ și didactic. Din aceste motive, unele texte sunt ratate, chiar dacă au în ele germele și intriga unor nuvele. Povestitorii știu prea multe, chiar dacă nu sunt – cel puțin în expresie gramaticală – naratori clasici omniscienți.

Eroul *Gurmandului* este același tip libidinos și superficial pe care îl întâlnim și în *Cécile* sau „folcloristul” fustangiu, doritor „să se înfrupte cu ceva proaspăt și rafinat” (chiar dacă, de data asta, tipul e din Abhazia). Dar tot el, doar că mult îmbătrânit, este și cel din prima povestire a cărții, deși aici el este medic și vine din epoca sovietică: masculul cu gândul la sex, fără orice ingredient sentimental. Bărbatul tipic pentru nuvelele Lucreției. Iată o mostră de gândire a acestuia, în *Cécile*: „Înjghebarea unei familii și apariția copiilor mi-ar fi împiedicat să zbor din floare în floare”. Moralista L.B. se ascunde în spatele „meditațiilor” personajului-narator: acest bondar-trântor insensibil scrie, *manu propria*, despre propriul zbor „din floare în floare”.

Imaginii francezului frivol, libertin și superficial (un poncif) i se mai adaugă o emblemă tot atât de superficială a Parisului (văzut, deh, cu ochii insensibilului mascul): „Apoi Parisul, slavă Domnului, nu evocă nimic din decorul

LUCREȚIA BĂRLĂDEANU
TUNICA PORTOCALIE
CHIȘINĂU, EDITURA PRUT
2016, 252 P.

tragediilor antice, cu istorii gata să-ți sfâșie inima. El se pretează mai degrabă la o scenă ideală unde se poate juca și trăi un spectacol lejer și spumos”. M-a nedumerit și senzația aerian-spumoasă a unui dandy „fără obligații” placată pe imaginea lui de avar molierean și de Pliușkin-adunător de vechituri. Cam multe (și cam incompatibile) pentru un singur personaj.

Povestirile „tradiționale” se alimentează și din situații cu stereotipuri (până și ciudata călătorie a personajului cu urna cu cenușă a tatălui e un *déjà vu*, luat din *Balanța* lui Băieșu și Pintilie). O excepție ar fi tânărul soldat moldovean din armata sovietică răzbunându-și bunelul ucis într-un lagăr de prizonieri români de lângă Ural (nuvela *Lecția de literatură*).

Într-o discuție cu un student, profesoara-naratoare primește o replică de la un student, după ce profesoara le-a dat două exemple de femei răzbunătoare din literatura română (Vitoria Lipan din *Baltagul* și Anca din *Năpasta*), reproșând cumva indirect că „femeile sunt mai curajoase decât bărbații” (de parcă răzbunarea ar fi o dovadă a curajului). Ofensat în orgoliul bărbătesc, studentul promite o ripostă. Și îi povestește un exemplu de răzbunare à la Vitoria Lipan. Frumoasă istoria, dacă nu s-ar fi întins prea tare, dacă nu ar fi fost însoțită de explicații și comentarii inutile (în genul opiniei – absolute, de „autor”, nu de personaj-narator – că soldații români nu aveau ce căuta la Cotul Donului etc.). Mai mult decât atât: chiar dacă replica este exhaustiv de explicită, naratoarea îl botează pe cel care trebuia răzbunat... Nicanor Lupan. Până la Nechifor Lipan nu e decât... un exercițiu paronimic. Iar pe Vitoria Lipan în pantaloni o cheamă – ați ghicit! – Victor Lupan. Iar pe parcursul (lax) al povestirii apare fără treabă (*fără nicio funcție narativă*) și un câine pe care îl cheamă Lupu.

Pe de o parte, textele sunt minuțios și excesiv periate și ornate cu detalii inutile, pe de alta, niște neglijențe *tehnice* supără. Într-un loc, autoarea scrie că personajul (*Cécile*) lucra într-o farmacie, „nu departe de Montparnasse”. De gara Montparnasse, de cimitirul omonim, de bulevardul sau de cartierul Montparnasse? În alt loc, personajul-narator care este un *băiat* (asta contează, pentru că unei naratoare i s-ar fi iertat, dar un narator nu are cum să nu știe) spune despre o casă distrusă de „un proiectil aruncat de avioanele inamice”. Dar avioanele nu aruncă proiectile (pe astea le lansează artileria), ele aruncă bombe! În alt loc, același narator (bărbat, cum spuneam) se plânge pe niște „gloanțe nemernice din rana cicatrizată de la șold” – asta cum s-o înțelegem? Câteva gloanțe (ale vreunui campion la trageri?) au nimerit în una și aceeași rană de la șold? Că doar nu l-o fi rănit inamicul cu alicie! Iar din povestea dramatică a prizonierului român aflăm că el „a rămas să zacă într-o groapă comună în Siberia, aproape de râul Kama.” Dar râul Kama e în Europa, nu în Siberia!

Câteva piese din acest puzzle narativ ar face cinstie oricărui prozator. *Tunica portocalie*, *Timpul speranțelor* (fără ultimele două alineate, explicative), *Variații pe o temă poloneză*, *Decor pentru un rendez-vous* (păstrând descrierile, dar poate fără excesul de comentarii) sau chiar *Lecția de literatură*, cu eliminarea enormului balast digresiv și explicativ-didactic (drama personajelor nu trebuie comentată, ea trebuie să suscite comentarii). Autoarea ar putea continua în această cheie (a acestor câteva proze numite, dar cu retușarea colțurilor, abuzurilor și aproximărilor), cu bune șanse. Dar cea mai bună soluție ar fi revenirea la propriul stil (regăsirea propriei maniere), care o reprezintă cel mai bine.

Dar nu e decât părerea mea, aș putea să greșesc.

*Lucreția Bărlădeanu, *Tunica portocalie*, Chișinău, Editura Prut, 2016, 252 p.

SALAHOR PE OGORUL SATIREI

de ION CIOCANU

Sușinea pe dreptate regretatul Efim Tarlapan în excelența *Antologie cronologică a aforismului românesc de pretutindenii* (Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 2005) că Ion Diordiev „prin anii ’60-’70 a menținut nestinsă flacăra aforismului românesc în Moldova din partea stângă a Prutului” (p.145).

Or, scriitorul descendent din Nezavertailovca transnistreană este și în prezent un cultivator tenace al satirei și umorului în formă de miniatură, aforism, glumă („așchii pe apucate”) etc. Drept probe ne servesc o seamă de catrene din placheta sa *Culegând frumoase povețe* (din 2012): „*Liber de iluzii că ziua de mâine/ Va fi mai luminoasă, fără de necaz,/ Orice clipă fă-o azi plină de lumină./ Mâine poate fi o beznă la care nu te-ai gândit azi*”. Sau: „*Demonstrează-ți valoarea nu în vorbe arzătoare,/ Ci în liniște, tăcere, cum demonstrează floarea/ Dăruind prospețime, gingășie și parfum/ Fără a spune nimănui cât a lucrat și cum*”. Sau: „*Cel cu capul plecat adeseori se poticnește,/ Vede hopul abia atunci când de sub nas îl privește./ Cel cu capul ridicat vede în depărtare/ Hopul neașteptat care în drum îi apare*”.

Cu toate că suferă de regretabile stângăcii de exprimare, ni

se par reușite acele miniaturi din placheta intitulată *Din culisele vieții* (2013), în care Ion Diordiev cultivă aluzia, evită povața directă, plată, plictisitoare. De exemplu: „*Sunt sigur că nicio albină/ N-o întreabă pe regină/ Pe care floare să se oprească./ Trebuie ea însăși s-o găsească*”.

Precizia observației etice și expresia alegorică a mesajului asigură o anumită putere de impresiune unor strofe din cartea *În oglinda vieții îi vedem pe alții* (2002). De exemplu: „– *Mătură veche, aruncată la gunoi,/ O viață-n treagă ne-ai alungat, ca să vii tot la noi./ Lupta cu gunoiul n-a fost o tâmpenie?/ – Nu-u! Am lăsat în urmă curățenie*”.

Și o parte de crochiuri din cartea 501 catrene, apărută recent în colecția „Ideal” a Editurii Biodova, adevăresc prinosul lui Ion Diordiev la dezvoltarea satirei și umorului în Republica Moldova. Ne referim la strofele de construcție metaforică, cu aluzii tâlcoase, ca „*Nu e periculos rugul cu flăcări înălțătoare/ De el te poți feri să nu te atingă dogoarea./ Periculos e tăciunile ce în cenușă mocnește./ Anume când nu te aștepți, te pârlește*”.

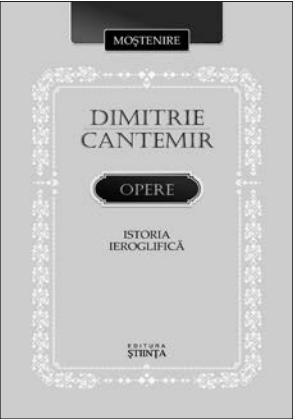
Citabile sunt și alte crochiuri: „*Florile artificiale, ca și cele natura-*

le,/ Au tulpină, coroană și frumoase petale,/ Dar nu au prospețimea dulce și vie./ Toți suntem oameni, dar nu toți avem omenie”,/ „*O min-te-ntunecată când este ridicată/ La o mare înălțime în societate,/ Adună-n jurul său mai multe minți întunecate/ Ca să nu fie doborâtă de o minte luminată*” etc.

Simpatică ni se pare urarea optimistă a umoristului: „*Doresc în viața omenească de pe întregul glob/ Să trăiască-n veci un singur microb/ Să-i molipsească pe oameni azi și-n viitor/ Microbul răsului sănătos și binevoitor*”.

Din păcate, mulțișoare catrene diordiviene șchiopătează sub aspectul inventivității strict necesare, al stilului nutrit de prospețime. Satira și umorul lui Ion Diordiev se aseamănă cu o pădure pe unde verde și frumoasă, pe unde însă cu crengi de-a dreptul uscate. Scriitorul, dar și editorii săi, ar putea riposta în stil folcloric: „Dar unde ați văzut pădure fără uscături?” La care încercare de a se îndreptăți le-am aduce aminte doleanța la fel de veche și pururi nouă – că se face strict necesară o permanentă și mare grijă din partea tuturor autorilor și editorilor pentru selectarea mai riguroasă și redactarea mai responsabilă a textelor încredințate tiparului.

NOI APARIȚII | EDITURA ȘTIINȚA

DIMITRIE CANTEMIR. OPERE. ISTORIA IEROGLIFICĂ
EDITURA ȘTIINȚA, CHIȘINĂU, 2016

Repere cronologice, text stabilit și glosar de Stela Toma.
Studiu introductiv de Elvira Sorohan.

Ediția cuprinde cea mai importantă operă literară a lui Cantemir, romanul alegoric cu elemente autobiografice *Istoria ieroglifică*, scris în limba română, la Constantinopol, între anii 1703 și 1705. Lucrarea reprezintă un moment de cotitură în istoria literaturii române prin faptul că înnoiește stilul narativ, oferă un nou model de discurs și inițiază trecerea de la proza cronicărească la proza artistică prin utilizarea alegoriei. Textul romanului e însoțit de o cronologie a vieții și operei lui Dimitrie Cantemir, de un studiu introductiv care este, în intenție, o introducere în înțelegerea discursului romanului dificil ca structură și, mai ales, ca stil, de un glosar și de o secțiune de iconografie. (**\$**)

ROZA VÂNTURILOR

LEO BUTNARU

JURNAL DE ITALIA

(12 IULIE – 14 AUGUST 2015) (VIII)

26.VII. Bagno di Gavorrano

Pe cei vreo 3-4 ari din jurul casei, cresc doi-trei migdali (coaia fructelor lor deja se crapă a pârguit), un palmier, bambuși, doi lămâi nu prea mari, dar deja cu roade, câte un smochin, moșmon, palmier, arbuști de dafin; aloe, mirt, iederă, salvie, rozmarin, mentă, iasomie, carpobrotus și ghimpe-pădureț.

Dimineața devreme, până a porni spre mare, în acest spațiu (eminamente botanic!), la masa din foisor, notez impresiile jurnaliere sau citesc, pregătindu-mă pentru eventualele vizite în locuri cu efigii, monumente, pe care Enzo spune că le vom vizita.

Deja ca și ritualic, mergem pe poteca din scânduri ce duce spre plajă, printre pinii umbrelă, falnici. Ici-acolo, câte un zmeu care a capotat prin coroanele pinilor maritimi, eficienți în fixarea dunelor de nisipuri mișcătoare. (Legenda spune că și la mormântul Penelopei fuseseră sădiți doi pini maritimi și o tufă detrandafir agățător.) Ca și distruse, zmeile eșuate în rămuriș, în cetiniș, sunt pete de culoare – albastre, portocalii, brune, negre zebrate cu alb, sau invers etc. Le-au pierdut controlul copii care le înălțau pe plajă, neștiind cum să se descurce la intensificarea brizei. Zmeiele le vinde câte vreun african care mai are asupra lui și o duzină-două de diverse moriști, suportul cărora îl înfișe în nisipul umed și acele jucării și jucărele prind a-și roti aripile, dând o priveliște memorabilă, ademenitoare pentru copii. Cei drept, aceștia nu prea dau năvală. Vânătorul tuciuriu mai are înălțate spre cer vreo opt zmeie, legate consecutiv și aiurind, ușor, în înălțimea litoralului. Le-am tot fotografiat și le-am postat pe fb. Ca... revanșă a copilăriei mele. Sau, poate, ca o retrăire a bucuriilor de acum peste jumătate de secol, când înălțam și eu vreun zmeu rudimentar, cu suportul din tije de stuf, agitat peste ghiolul larg din fața casei noastre de la Negureni sau pe lunca Răutului.

Și sunt curios să aflu ce spune istoria cu zmeie, despre zmeie. Nu chiar până a ajunge un... zmeolog, însă informat cât de cât – tot ajung eu...

Pe timpurile de până, hăt, la inventarea aeroplanelor, zmeiele erau nu doar pentru distracții, ci utilizate practic, în scopuri militare. Un zmeu ajungea și până la 11 metri lungime, putând ridica un ostaș la 30 de metri în aer.

În 1752, Benjamin Franklin a înălțat un zmeu de mătase într-o furtună, folosindu-l pentru a demonstra că fulgerul și electricitatea sunt similare. Chiar înainte de Franklin, oamenii au înălțat zmeie cu termometre pentru a afla ce și cum e cu temperatura din nori. La sfârșitul secolului XIX, zmeiele erau folosite pentru a cerceta starea meteorologică. Erau echipate cu aparate de măsurat temperatura și umiditatea aerului, viteza vântului. Unele dintre ele urcau spre cer până la

patru mile. Pentru a putea atinge o astfel de înălțime, se utilizau mai multe zmeie, legate unul de celălalt. Sforile zmeului erau făcute din corzi de pian atât de ușoare, încât un kilometru de coardă cântarea doar 7 kilograme. Strunele se dovedeau a fi suficient de rezistente, ridicând greutatea de până la 110 kilograme.

Istoria zmeului se ascunde în negură de vremi și vâlătuciri de nori, încât nimeni nu a ajuns să știe cu oarece exactitate cine l-a inventat. Unii sunt de părerea că primul constructor de atare zburătoare ar fi fost un grec, zis Archytas, care a trăit cam prin secolul 4 î.Hr. Numai că diverse izvoare de informație primară spun că, de fapt, zmeiele pluteau și zbârnâiau din cozi prin/ peste țările orientale cu mult înainte.

După-amiezile, când ne retragem de la plajă, mai fotografiez câte vreun zmeu capotat prin falnicii pini. Pete de culoare, cum am zis. Inclusiv în scris.

Italianii nu vin la țarm cu intenții belicoase de-a asalta marea, de a-și manifesta voinicia, volnicia. Ei se lasă mângâiați de unde într-un calm de neimaginat pentru plajele de pe litoralul Mării Negre, unde atâția avani fac curse de înot în forță, se întrec, se luptă clamoros în valuri. Pe aici nu urlă scutere acvatice, nu sunt trase de acestea diverse construcții din cauciuc („banane”), încălecate de ciucurii din 8-10 inși gata de senzații tari, așteptând momentul când, în mare viteză, Jet Ski-ul de tracțiune își schimbă brusc direcția, răsturnându-i în plină mare pe ei, călării pe cauciucuri gonflabile, care să erupă în urlete ca cei ce nimeresc în gură de rechin. Bine că au cu toții veste de salvare, nu e primejdios.

Italianii se plimbă prin apă în lungul țărmului. Rar vezi pe cineva tentat să înoate ceva mai departe în mare, dar nicidecum dincolo de geamanduri. Megafoanele nu amplifică la maximum vocile iritate ale salvamarilor. Pe aici, în pinetul înalt și foarte pictural în priveliștea pe care o alcătuiește, doar cicadele „au dreptul” să mitralieze liniștea, potricălind-o cu sunetele lor cvasiacute.

În cer, nu zboară vuitor elicopterele pazei de coastă. Nu gonesc bărci, șalupe zgomotoase, urlătoare, trăgând după ele parapante de care atârnă cutezători-plătitori.

Nu râsună, strident, țipetele târgoveților ambulanți ce propun fel de fel de mărfuri („Nămol, nămol, ia nămol!”; „Și pe soare și pe nor, porumb fiert pentru popor!”...).

Și pe aici sunt negustori ambulanți, care cutreieră plaja, de regulă africani înalți și asiatici mai scunzi, însă ei se apropie tacticoși de unul, de altul, propunându-le cu voce scăzută cine știe ce lucruri.

La Puntone, Enzo are parcată o barcă cu pânze. Localitatea e un adevărat port și parking pentru sute și sute de ambarcațiuni mici, ancorate în canale trasate special pentru ele. Să le adăpostească, să le păzească, să nu le

ia valurile mari. Lui Enzo îi place să hălăduiască pe întinsurile marine tiraniene. Nu pescuiește, ci doar călătorește, se delectează, visător. Cu ani în urmă, mai și pescuia, dar de la o vreme a renunțat. Dacă vreți, Enzo seamănă cu Hemigway. La proporții ceva mai mici. Etrusce, să zicem. Enzo crede că se trage din etrusci, iar aceștia aveau proporții fizice – cum să spun? – ceva mai suple.

...Dar se pare că lumea încă nu ia criza în (foarte) serios. Poate că chiar în grav ar trebui luată. Deoarece iată ce spune, chiar azi, mass-media: deja populația globului a consumat până la 13 (atenție: 13!) august 2015 (ce exactitate a dezastrului!) resursele pe care planeta le poate produce fără a compromite procesul de dezvoltare durabilă. Informația vine de la „Global Footprint Network”. Astfel că, de azi, zi de joi, omenirea începe să trăiască... pe datorie (cu sau fără ghilimele, însă fără glumă...). Deducțiile iau în calcul raportul dintre cererea omenirii în materie de resurse, numită amprentă ecologică (Ecological Footprint), și capacitatea planetei de a răspunde la această solicitare, denumită biocapacitate.

Azi, se împlinesc șapte luni și jumătate de la operația complicată pe care am suportat-o. Cu recunoștință, îi scriu eminentului cardiochirurg, profesorului Aureliu Bătrânac că, în periplul meu italian, mă simt bine. (Poate că foarte bine. Dar să nu exagerăm...) Aureliu îmi răspunde prompt, laconic, cu atașament iminent dintre doctor și pacient.

Seară cu frigărui. Chiar dacă zice că e o specialitate românească, Alessandro se dovedește a fi un bucătar priceput în pregătirea micilor (...mari) și a două feluri de costițe. Delicios. Dar nu ca mijloc de a ne potoli dorul de casă. Acesta încă nu ne încearcă, probabil și din motivul că sejurul nostru ni se întâmplă între rude, prieteni, iar marea, precum spuneam, e mângâioasă, acaprantă. Plus vizitele prin locuri istorice unice, inconfundabile.

Pe când stăm la masă, de după gardul înalt suntem salutați de militarul venit în concediu. E la Maastricht. Genist ce-și riscă viața prin diverse locuri periculoase din lume.

Dar s-a întâmplat astfel: mai întâi a intrat în vorbă picul nostru sociabil Fabrizio, care îl strigă, să răspundă de după gard, pe David, unul din cei doi fii ai militarului, cu care intră în discuție și Dum. Băiatul are 11 ani, în Olanda la școală studiază în limba engleză.

Alessandro dă sticla cu grappa (rachiu fin), peste gard, militarului (o fi maior?). Peste câteva minute, recipientul cu băutură este întors, însă fără să se vadă că a turnat cineva din el. Mă gândesc la militarii ruși sau la ai noștri. Nu rămânea strop în sticlă! Probabil, având o muncă de mare sensibilitate și precizie, geniștii nu

sunt prieteni cu băutura. Cel puțin în Italia. Grappa e de marca „Giovani Palli, vechia rezerve”. Peste 30 de euro sticla.

Fabrizio nu pleacă la culcare, până nu culege toate cele patru pupicuri, ale părinților și ale noastre. Noi mai rămânem și punem la cale periplul de mâine.

27.VII. Bagno di Gavorrano

Vise repetate cu preocupări bibliografice, alcătuiți de antologii, editare de carte, tratative cu bibliotecile. De data aceasta era vorba de publicarea unor antologii de autor în limbi străine. Inclusiv mostre din toate genurile pe care le practic. Așa am înțeles eu, așa am făcut. Alți colegi au dat pur și simplu antologii în română. Când situația se limpezește, în fine, Arcadie îi spune lui Teo: „Păi, să scoată primul antologia Leo, a lui e gata. Îi oferim întâietatea, până refacem ce am făcut altfel sau incomplet”.

Iar acum vreo două nopți, în vis, – la Chișinău venise Gellu Dorian, cu un proiect, de a populariza pe unii scriitori care știe el că merită. Parcă pregătea un stand biobibliografic ce-mi era dedicat.

Mă mai întreb, ce ar însemna, dacă visezi mai multe chei?...

Cartea de vise explică: „...o situație misterioasă sau un secret pe care încercați să îl descoperiți.

Într-un alt context, cheia este avertismentul la o călătorie planificată sau la o schimbare, deoarece, momentan, nu aveți motiv pentru a vă muta din locul în care vă aflați sau pentru a vă schimba stilul de viață”.

Dacă țin să caut, totuși, semnificații, ele s-ar potrivi oarecât stării mele de acum: călătorie, care mai durează; mai stăm câteva zile aici, la mare.

Reiau meditațiile matinal-marine de ieri.

Văzând italienii atât de calmi în fața mării, în raporturile cu aceasta, poți conchide că, pentru ei, în comparație cu gălăgioșii „noștri” atacanți de valuri, de larg, marea nu înseamnă încrâncenare, ațătare, ci sărbătoare. Tihnă. Ei trăiesc sejurul la mare oarecum mai intim, nu vraisește-gălăgios, ca pe plajele noastre, cu beri și damigene, muzică dată cât lumea și poliție care, nu o dată, vine să cerceteze cine și de ce s-au luat la bătaie.

Iar văzând cam ne-pofta italienilor de a înota, te gândești: cum de au dat ei atâția campioni mondiali la înot?

Dar, bineînțeles, aceste reflecții pot fi valabile aici, la Darsena, pe când în alte părți, cine știe cum e... Că doar Italia are mii de kilometri de litoral continental, peninsular, și alte sute de kilometri în perimetre insulare.

Iar că italienii iubesc marea nu încapе în doială, fie doar dacă te gândești la celebrii navigatori, venețianul Marco Polo și genovezul Cristofor Columb...

De pe plaja Darsena, la orizont, se (între)vede Elba, cea mai mare insulă din arhipelagul toscan. Are o configurație muntoasă. Acolo, în fumuriul ceții matinalе, poate apărea năluca lui Napoleon. Sau, cel puțin, a bicornului său, cu care seamănă, departe, micșorată, vela triumphiulară, colorată, a vreunei bărci.

Napoleon ajunge pe insulă la jumătate de an după ce a pierdut Bătălia Națiunilor (Leipzig, octombrie 1813), exilul fiindu-i destul de blând, dat fiind că, în aprilie 1814, este numit guvernatorul insulei Elba, la doar câteva zeci de kilometri de Corsica natală, dar și mai aproape de Italia, unde rudele sale erau încă la putere. Stă aici 300 de zile, după care mai pierde o bătălie, la Waterloo, pentru a se pomeni pe o altă insulă, Sf. Elena, de unde nu mai avea să se întoarcă pe continent. (În tinerețile mele, am scris un poem, în care erau și aceste catrene:

„Bătrânul corb, cărbune zburător,/ în veacuri-două, cât le viețuiește,/ poate l-a văzut pe Edgar Poe/ sinistrul „Nevermore” cum și-l rostuiește;// poate-a croncănit la Waterloo/ peste cortul lui Napoleon,/ trăgând cu ciocul său de indigo/ săgeată înspre barca lui Haron...”)

Aflarea lui Napoleon pe insula Elba (o anticameră fatală pentru Sf. Elena) a inspirat pe cine știe ce englez, care a creat palindrom: „Able was I ere I saw Elba” (o variantă a traducerii-nepalindrom: „Putem totul,

Cu Fabrizio, Dumitra și Zinovia în Massa Marittima

până să fi ajuns pe Elba”) care, iată, dispăre în zvoni-rile cicadelor, ce își repun în funcție (de cum se înalță soarele, tot mai intens) castanietele (sau chiar cascadele!), moriștile zbârnâitoare, șișcornițele, minusculele, dar sonorele biele-manivele, scârțâitoarele lor de produs vacarm... calm, din vreme în vreme „dungat” de avioanele supersonice de la aeroportul militar – important – din Grosseto, care și-au cam intensificat zborurile de antrenament. Probabil, cățelandrii lui Putin se dedau, ca de obicei, la provocări, pe undeva pe la hotarele NATO. Nu care cumva acest Putin se consideră și el vreun... Napoleon?...

Unul dintre vânzătorii ambulanți este un african cu bărbuță, aceasta pe jumătate căruntă, ceea ce înlesnește aproximarea vârstei purtătorului ei: e cam trecut de 60. Se târguiește cu niște vecini de șezlonguri și umbrele. Mai bine zis, doar cu vecina, pentru că soțul acesteia e reticent atât la ofertele negustorului, cât și la argumentele soției, care ține una și bună să-i procure un sort de plajă. În fine, bărbatul cedează și prinde a măsura un pantalon scurt albastru. I se potrivește. Soția îl îndeamnă să măsoare și un sort de o coloristică mai aprinsă, roșu ornamentat cu alb. Bun și acesta, pentru care pledează consoarta. Însă bărbatul, sobru la ale sale, alege pantalonul albastru. Cât costă? Vânzătorul cere 15 euro. Cumpărătoarea îi oferă 10. „Să mă aleg și eu cu un mic câștig. Am acasă nevastă, copil, trebuie să-i întrețin”, face africanul cu barbișon brumat. În fine, ajung la 12 euro. Apoi vânzătorul îi propune doamnei o rochie albă, de vară, cu adevărat delicată, cu ornament în gherghef. Fără să o măsoare, doamna dă 10 euro, după care atârnă cumpărătura în coardele ce susțin umbrela de

plajă. Oarecum stimulat, încurajat de disponibilitatea și sociabilitatea cumpărătorilor italieni, africanul intră în confesiuni: „Fac această muncă deja de 32 de ani. Vara la plajă, iar de cum se răcorește – în oraș. Prima mea muncă am făcut-o la fabrica de mobilă. Cuteier plaja de la 9 la 19. Îmi iau o pauză de odihnă de o oră, prânzesc”.

La plajă, aceeași concluzie: italienii par a fi cei mai vorbitori oameni pe glob. Și răd, amintindu-mi de vorba unui odessit: „Dacă a-i ști ce-i mai place soției mele să vorbească! Cât a fost la mare, i s-a bronzat până și limba...”

Respirație dificilă. Sincope. La amiază – eu, spre seară – Zinovia. Pe călduri mari – lipsă de oxigen. În gospodăriile piscicole au murit mii de tone de pește. Pierderile sunt evaluate la peste 15 milioane de euro. Guvernul italian ia în calcul posibilitatea acordării unor despăgubiri.

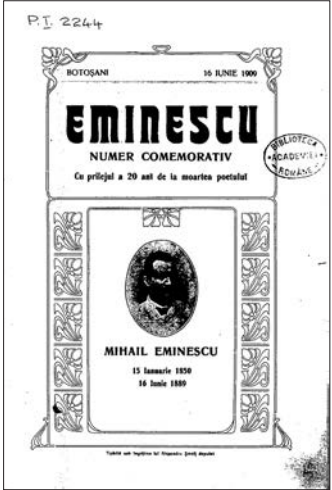
Un jurnal de călătorie poate fi scris, parțial, secvențial, în concomitență cu cele ce ți se întâmplă, sau în imediațetea lor, în nu prea marea depărtare temporală de ele; timp abia... trecut, cum s-ar spune. Iar partea lui „temeinică” se scrie serile, însă de cele mai multe ori – diminețile, cum mi se întâmplă mie, când înconjur spațiul din fața și de pe laturile calculatorului cu fișele de note, cu mici pliante culese de prin locurile pe care le-am vizitat. Însă asupra jurnalului se meditează de la distanță, de la o anumită depărtare cronologică, post-factum. Astfel, regizarea, completarea și redactarea lui fiind mai eficiente.

(Va urma)

ARCHIVARIUS
PUBLICAȚII COMEMORATIVE „MIHAI EMINESCU”
IMAGINI OFERITE DE: MIRCEA COLOȘENCO

„...Revistele „Eminescu” din iunie 1909, din București și, respectiv, Botoșani, scoase cu prilejul comemorării a 20 de ani de la moartea poetului nostru național.”

Mircea COLOȘENCO, istoric literar

SEDINTĂ SECRETA CU MIHAI EMINESCU

de GHEORGHE CALAMANCIUC

Student în anul I, Institutul Pedagogic bălțean, fusesem invitat la o sedință secretă a cenacului literar, unde un cineva urma să ne vorbească despre Mihai Eminescu și problema Basarabiei. Factologicul e aburit, firește, și de ficțiune. În doze ce n-ar putea, cred, supăra personajele ce se vor identifica în timpul lecturii...

La ora fixată, bătui în ușa cu nr. 17 și îmi deschise... blonda Cleopatra:

– Te așteptam, Sandule. Intră. Și invârti cheia-n broască.

Cenacliștii care se cuibăriseră, unul lângă altul, pe paturi, acum mă sfredeleau cu curiozitatea ochilor, de parcă mă vedeau pentru prima oară. Ceilalți membri-debutanți alde mine lipseau. Erau prezenți cei șase pe care îi văzusem și-i ascultasem cu opt-nouă ore-n urmă în cabinetul de limba și literatura moldovenească. Unul singur mi-era necunoscut – un tânăr cu o față frumoasă și ochi blajini, câprui, având o frizură creață, de un galben vălurând ciudat într-un roșu aprins. Acesta și Carpatu, la o masă, ocupau unicele două scaune ale camerei.

– Fă-i loc, Ioane, lângă tine, își ghionti Cleopatra colegul de-alături, care, părea, prea se ținea lipit de coapsa ei. Ion Fundureanu se numea: Ia loc, Sănduță, că acuș ne-apucă miezul nopții...

– Are să ne apuce zorii, Cleopatro, că musafirul nostru are multe să ne spună.... Țin să vă atenționez că dumnealui va aborda o temă tabu și în România și, dacă ne miroase k.g.b.-ul, vom suporta consecințele. Vă mai propun, ca și-n alte dăți: cine dintre voi simte că n-are să poată să-și pună lacăt la gură, poate fi liber – nu-l condamnăm și să nu ne condamnă nici el...

Și privirea lui Carpatu se ascuți spre mutra mea. Dar o respinse Cleopatra cu zâmbetu-i de brândușă ce-a spart omătul:

– Va fi totul în ordine, Ilie...
– Bine, Cleopatro. Să începem. Are cuvântul musafirul nostru și prietenul meu, Foca Frătăuceanu.

– Sunt onorat, dragă Ilie, de invitația ce mi-ai făcut-o, se întoarse către Carpatu. Și, de asemenea, am convingerea că și colegii mei de universitate, frații voștri români din nordul Bucovinei și Ținutul Herța, teritorii ocupate de

armata sovietică în 1940, s-ar simți tot atât de bine alături de voi... Dicțiunea-i curat românească îmi mângâie auzul și tâmpile: În această sea... noapte, am să vă vorbesc despre unele articole ale lui Mihai Eminescu ce abordează problema foarte dureroasă a Basarabiei, publicate de marele ziarist în ianuarie-februarie 1878, pe paginile ziarului „Timpul”, când deținea funcția de prim-redactor... Bănuiesc că unele lucruri vă sunt cunoscute, dar, oricum, nu strică să vă reamintiți de ele...

Aveam eu a-mi reaminti borta covrigului. Dacă, printr-o minune, John Loke mi-ar fi contemplat mutra pe parcursul celor trei ore și mai bine cât a ținut prelegerea lui Foca, ar fi înțeles că eram o *tabula rasa* în cea mai reușită versiune.

Aveam la mine două caiete groase și, în timp ce musafirul căuta în geantă niște foi, scoasei din sacoșă unul, cu notițe de la prelegerile profesorului Garaz (ingratur! I-am uitat numele de botez...) la cursul *Istoria p.c.u.s.* și-l ghiontii ușor pe Fundureanu: pot să conspectez?

Îmi suflă în ureche:
– Cred că... poți. Dar, după ce ieși de aici, memorizezi bine ce-ai scris, rupi foile și le înghiți...

– Și... nu pătesc nimic? întrebai aiurit.

– Absolut nimic.

Fiind, cum v-am spus, *tabula rasa*, nu cunoșteam mai nimic despre soarta basarabenilor după ocupația din 1812 – știam doar, din spusele bunelului Ilie, că românii din Ținutul Herța, de unde-și trăgea vița mam' bătrână, și cei din nordul Bucovinei, aflați sub austro-ungari, de unde-i veneau rădăcinile lui tat' bătrân, avuseseră norocul să nu fie călcați de bocancul rusului. Atât.

„... Administrația, biserica și școala, scria Mihai Eminescu, sunt cu desăvârșire rusești, încât este oprit a cânta în ziua de Paști „Hristos a Înviat” în românește...; ba oamenii de condiție se feresc de a vorbi în casă românește, pentru ca nu cumva o slugă să-i denunțe...”

Notam înfrigurat micile fragmente din articolele marelui poet, pe care acel Foca ni le dicta, pentru că eu nu eram unicul cu blocnotes în față, și mă întrebam, iepure hăituit: de ce crețosul ăsta de Ion îmi spune să înghit foile?; oare e așa de periculos pentru puterea sovie-

tică dacă eu, un student amărât din Ilicatinca, aflu niște adevăruri despre care a scris cel mai mare poet al românilor?; și-ar fi putut permite oare un geniu ca Eminescu să publice niște minciuni în ziarul acela?; și dacă ceea ce-a scris el despre regimul țarist de ocupație sunt niște adevăruri care au rămas în istorie, de ce trebuie să fie ascunse de unul ca mine?

De la profesorul nostru de istorie din școală, un ovreu, Aurorevski, care se întorsese de pe front cu trei degete de la o mână retezate și care, la fiecare oră ce-o aveam cu el, fuma câte două-trei țigări sub nasul nostru, aflasem că cei mai mari dușmani pe care i-au avut românii din Ilicatinca noastră au fost românii de dincolo de Prut pe care Stalin i-a jelit și nu i-a ocupat în 1940, fapt, pe care el, specialist în istorie, îl considera mare greșeală, să-l ierte pentru îndrăzneală Iosif Visarionovici. Iar al doilea dușman, de-acum al Basarabiei, pe parcursul veacurilor, mai zicea istoricul cu creier roșu, a fost Poarta Otomană care urmărea să ne stârpească limba și credința. Dar iată, în noaptea asta, eu aflu de la Mihai Eminescu cu totul altceva: „...niciodată însă în curgerea veacurilor, turcii n-au pus în discuție [pe teritoriul Basarabiei] limba și naționalitatea română. Oriunde însă românii au căzut sub stăpânirea directă ori indirectă a slavilor, dezvoltarea lor firească s-a curmat prin mijloace silnice...”

Era limpede ca Bună ziua: în opinia marelui poet, basarabenii sunt aceiași români, ca și mine, venit din Ilicatinca. Iar, dacă îi dau ascultare dascălului-ovreu, Aurorevski: poetul Eminescu, născut dincolo de Prut și, cu atât mai mult, scriindu-și articolele tocmai la București, e, neîndoielnic, dușmanul consătenilor mei, deci și al meu, și n-ar trebui să cred o iotă din tot ce afirmă dânsul!...

Acum nu mă mai simt potopit de reproșuri de pe urma orizontului meu îngust intelectual, în special, din cauza cunoașterii greșite sau rudimentare a istoriei neamului din care mă trag. Însă, în acele peste trei ore fierbinți cât ținuse prelegerea cernăuțeanului Foca Frătăuceanu, îmi venea să-mi dau pumni în cap, să mă scuip! În adolescență, îmi băgase humbac în cap tat' bătrân că sunt

român, că ne tragem din daco-romani și că satul nostru, Ilicatinca, precum și întreg Ținutul Herța au fost parte a moșiei lui Ștefan cel Mare și, mai târziu, a Vechiului Regat al României. Mi-a mai arătat chiar și hotarul până unde se întindea Imperiul Austro-Ungar, când ne duse cu căruța un văr de-al nostru la o rudă din Puieni-Bucovina. Dar nu-mi vorbise bunicul mai nimic despre fosta Basarabie! Sau, poate, uitasem eu ce-mi vorbise?

Că profesorul Aurorevski, de câte ori mi-l blestema blând pe Stalin, că n-a trimis tancurile în 1940 să ocupe toată România (mentorul meu o numea și hitleristă, pentru că cele trei degete, presupunea dânsul, i le retezase sub Stalingrad un obuz, trimis de „fasciștii” lui Antonescu), zic, de câte ori făcea asta, în pauza dintre două țigări ce ne provoca amarnic tusea, își amintea și de Basarabia care fusese returnată, pe drept, Rusiei, că i-a aparținut nu după 1812, ci de când rusul a apărut cu pușca și faimosul *bleaghi* pe mapamond.

Aruncai o ocheadă spre Cleopatra – ea tot își făcea notițe într-un blocnotes, ci Fundureanu o urmărea cu un bondăraș ironic de zâmbet pe buze și observai cu ciudă că-i făcuse prizonieră-n palma lui de urs cealaltă mână liberă.

„... am pierdut 15000 de oameni și câteva zeci de milioane cheltuieli de război”, citează Foca dintr-un alt articol al lui Eminescu care se referea la colosalele pierderi de vieți omenești și bunuri materiale, suportate de România în Războiul de Independență din 1877-1878, când fusese aliatul Rusiei contra Porții Otomane. Acel student căpos de la Cernăuți tăbări asupra-mi cu atâta informație, până-n noaptea ceea absolut necunoscută pentru mine, de mă zăpăci de-a binelea. Când anunță că, potrivit Tratatului de la Berlin din 13 iulie 1878, România a devenit independentă, obținând Dobrogea, Delta Dunării și Insula Șerpilor, dar a cedat Rusiei sudul Basarabiei, adică județele Cahul, Bolgrad și Izmail, îmi veni să-l rog să-mi lămurească: dar unde erau până atunci cele trei teritorii recăstigate? N-am îndrăznit însă – mi-era rușine de ignoranța-mi totală în ceea ce privește cunoașterea istoriei și geografiei Țării-mamă, ai cărui copii înstrăinați erau țărani mei din Ilicatin-

ca (a avut grijă să-mi vâre-n tărtăcuță asta tat’ bătrân, la al cărui mormânt mă duc doar la Duminica Mare, nenorocitul de mine).

Din ceea ce spunea Foca, înțelesei că cele trei județe ale Basarabiei, pe care țarul pusese iarăși gheara la 1878, fuseseră recăpătate de sfâșiata Basarabie la 1856. Și tot de la ruși! Nu-mi mai putui stăpâni indignarea și-l întrebai eu, primul, când veni rândul întrebărilor:

– Da’ ce au rușii ăștia cu Basarabia, tovarășe Fundureanu, de o rup în bucăți pe parcursul a sute și sute de ani?

Foca zâmbi acru, scuturându-și pleata roșcată:

– Mulțumesc pentru întrebare, dar... să nu mă mai numiți „tovarășe”, că nu mă simt bine. Și, după o pauză, studiind câteva clipe foile scrise de pe măsuță: La toate întrebările voastre trebuie să găsim răspunsuri în articolele marelui poet. Țarismul nu era indiferent, firește, față de pământurile foarte roditoare ale acestei provincii românești, pe care l-a populat și continuă s-o populeze cu coloniști aserviți rușilor, dar (citez:) „... voiește să-și ia și sufletele ce se află pe acest pământ și să mistuiască o parte din poporul român” (Am încheiat citatul).

– Dar de ce-i urăsc ei pe români... care le-au fost și aliați credincioși în războaie? Iși încreți fruntea ca omătul Cleopatra.

– Chiar mă așteptam să-mi puneți această întrebare, se bucură Foca. Am să vă răspund tot cu un citat din ziaristica lui Eminescu, care așa de mult mi-a plăcut, că nu puteam să nu-l memorizez: „Tocmai puși față în față cu viața rusească, românii au început a fi cu atât mai vârtos pătrunși de... bogăția și superioritatea individualității lor naționale; tocmai fiind puși în contact cu rușii, românii erau mândri de romanitatea lor. E nobil răsadul din care s-a prăsit acest mic popor românesc, și, deși planta nu e mare, rodul e frumos și îmbelșugat; cele două milioane de români au adunat în curgerea veacurilor mai multe și mai frumoase comori decât nouăzeci de milioane de ruși vor putea să adune cândva”.

Toți porniră să bată din palme.

– Fără asta, vă rog, interveni Ilie Carpatu. E oră prea târzie pentru ovații...

Ridică mâna Ion Fundureanu:

– Se cere totuși să lămurim mai bine o chestiune: de ce Mihai Eminescu era atât de alarmat și încerca să convingă protipendada de la București să nu cedeze Rusiei și alte teritorii ale Basarabiei, bunăoară, cele trei județe din sudul ei? Ce pericol vedea marele ziarist în asta?

Musafirul nostru se învioră, dar i se putea citi pe fața-i netedă o profundă mâhnire:

– Niciun alt ziarist de pe vremea lui n-ar fi intuit cu atâta genialitate acea mare primejdie ce le puteau aduce alte cedări din teritoriul ce ni l-au lăsat moștenire strămoșii. Găsește fragmentul. Citește: „România, pierzând pământul ce dominează gurile Dunării, devine un stat indiferent, de-a cărui existență sau neexistență nu s-ar mai interesa absolut nimenea...”. Sau altă previziune a poetului de geniu, care n-a umblat pe la crășmele Basarabiei, ca Pușkin, cu țigânci dansatoare după el, dar a prețuit acest pământ românesc și l-a iubit cu suferința adevăratului ei fiu. Citez: „Nenorocirea cea mare ce ni se poate întâmpla nu este că vom pierde și rămășița unei prețioase provincii pierdute; putem să pierdem chiar mai mult decât atâta: încrederea în trăinicia poporului român...”.

Pasărea tăcerii fâlfâi din cele două aripi ostenite și se prăbuși. Peste cei șapte cenacliști. Cu capetele aplecate. Și când le ridicară, în sfârșit, rând pe rând, zăriră, cu uimire, că din irisurile cernăuțeanului se prelingeau pe obraji două lacrimi mari. Dintre acelea care înghețau pe obrajii unui unchi de-al meu, Sava. Când tăia pădure pe malul lacului Ladoga din Carelia. Unde fusese deportat, pârât că-l vorbise de rău pe Stalin. Pe când repara un podeț în pădure. Unde, în primii ani după război, se ascundeau într-un bordei niște flăcăuani din satul nostru. Ca să nu-i trimită în minele Donbasului. Au fost prinși totuși. Într-o noapte cu lună plină, spânzurată deasupra movilei din spatele bordeiului. De n.k.v.d.-iști au fost prinși. Conduși spre bordei de un ticălos, Nicolai Roșca, care își schimbă după asta numele în Lupu, apoi în Lupov.

Ziceam: zăriră cu toții cele două lacrimi măscate de pe obrajii lui Foca și se cutremurară. Eu pusei desinențele la câteva cuvinte din ultimul citat al lui Mihai Eminescu și îl mai citii o dată. Nu înțelesei mare lucru. Atunci. Acum, când trec uneori prin lumina umedă a văzului acel citat, inima-și slujește ritmul...

PORTRETE ÎN TIMP

PROFESOARĂ DEMNA DE AMINTIRI LUMINOASE

de DUMITRU APETRI

În primele zile de studenție la Universitatea de Stat din Cernăuți, când i-am spus unui coleg din anul IV că o să facem chiar din primul an ore de limba latină și că vom avea-o ca profesoară pe Zinaida Peniuc, el a ținut să mă informeze că dumneaei e o doamnă erudită și foarte exigentă, că posedă la perfecție șapte limbi (româna, latina, franceza, germana, italiana, rusa și ucraineana) și că se află acum în perioada de însușire intensă a limbii maghiare. Într-adevăr, chiar la primele lecții ne-am convins că Zinaida Peniuc e un poliglot și că posedă cunoștințe profunde în domeniul umanistic, și nu numai.

Ceva mai târziu, când s-a adus iarăși vorba despre profesoara de latină, un alt student ne-a comunicat nouă, începătorilor, următorul episod din biografia profesoarei. La începutul anilor '50, dumneaei a elaborat o teză de doctor în filologie, dar lucrarea nu a fost acceptată pentru susținere. Președinte al Consiliului de susținere a tezelor era o persoană dedată cu trup și suflet spiritului vremii de atunci, adică politicii staliniste, prolet-cultismului.

Acesta, în ziua menită pentru discutarea tezei, a procedat astfel: a luat manuscrisul în mână și, dând cu ochii de sintagma *Graiul românesc din regiunea Transcarpatia*, a zis sus și tare: „Lucrarea e intitulată greșit. Nu graiul românesc, ci moldovenesc.” A zăbovit o clipă, apoi și-a aruncat privirea asupra primei pagini și, parcurgând-o fugitiv, a declarat cu o voce fermă: „Teza nu poate fi admisă pentru discuție și din alte motive: în prima pagină nici pomină de numele genialului conducător al măreței noastre Patrii, Iosif Vissarionovici Stalin.”

S-a lăsat o liniște grea... Doamna Peniuc s-a ridicat de la locul din sală, s-a apropiat de masa președintelui și, fără să spună vreo vorbă, și-a retras manuscrisul și a părăsit sala în deplină tăcere.

Care a fost istoria de mai departe a acelui manuscris nu se cunoștea. Studenții din cursurile superioare vorbeau că profesoara poliglot nu a mai încercat să pună la discuție cercetarea sa. Am trecut și eu prin facultatea de litere și nu am mai auzit să se vorbească despre dramaticul caz cu teza eruditei profesoare.

În 1973, când mă aflam în anul II de studii la doctorat în cadrul Academiei de Științe a Moldovei, primesc, spre mirarea mea, un colet poștal de la profesoara Zinaida Peniuc. În el se afla volumul *Pagini alese din literatura ucraineană* alcătuit de scriitorul și profesorul universitar Vasile Levițchi și de profesoara Peniuc, ambii figurând în recenta ediție, alături de alții, cu numeroase traduceri.

Când am deschis cartea, am rămas măguit profund de autograful semnat de fosta mea

profesoară. Îl reproduc integral: „Lui Dumitru Apetri – cu multă nădejde în critica lui obiectivă cu privire la traducerile mele – cordial, Zinaida Peniuc, Cernăuți, 26.III.73”. În depeșa alăturată mă înștiința că adresa mea a aflat-o de la profesorul Anatolii Volkov, care mi-a fost conducătorul tezei de licență și care, la absolvire, m-a recomandat pentru studii în doctorantură.

Am făcut o prezentare a cărții în presă, iar în timpul vacanței, în drum spre satul de baștină, am vizitat-o pe distinsa profesoară de latină. Stând la sfat, îmi spune la un moment că a auzit o veste de necrezut: precum că în Chișinău nu se vând cărți românești. În timp ce îi confirmam vestea de neînchipuit pentru dumneaei, îmi face semn cu privirea să mă apropii de dulapul cu cărți, scoate de acolo vreo patru cărți ale clasicilor români, mă întreabă dacă le am sau nu și îmi zice foarte hotărât: „Ți le dăruiesc cu multă plăcere”. I-am mulțumit din tot sufletul. Dumneaei m-a lăudat pentru străduința de a-mi continua studiile, m-a întrebat despre preocupările domnilor Constantin Popovici și Vasile Pavel.

Popovici, mi-a zis dumneaei, a trecut prin vâltoarea războiului de foarte tânăr, a fost luat de armata sovietică și folosit ca traducător. E o fire binevoitoare, veselă, sper că privilegiile ce i le acordă orânduirea sovietică nu-i vor altera felul de a fi.

S-a întâmplat că următoarea întâlnire cu fosta mea profesoară a avut loc târziu, în 1986. S-a interesat din nou despre situația din Chișinău în privința cărților românești, m-a întrebat dacă se resimte spiritul restructurării gorbacioviste. Răspunsurile mele au cam întristat-o. Mi-a spus atunci o vorbă, care m-a impresionat profund prin cutezanță și sinceritate: „Dacă războiul l-ar fi câștigat nemții, cu siguranță am fi trăit și noi altfel”.

Mi-a propus insistent să intru pe la dumneaei, când voi trece prin Cernăuți, că mai are cărți pe care ar putea să mi le dăruiască. Nu am îndrăznit să intru și nici s-o întreb, în timpul puținelor noastre întâlniri, despre cazul deprimant și trist cu teza de doctor în filologie.

Cu părere de rău, eu nu am fost discipolul care să manifeste o atitudine pe care profesoara Zinaida Peniuc a meritat-o. Am auzit pe parcurs de la colegii cernăuțeni că și-a încheiat anii vieții în singurătate și a plecat în lumea celor fără vise dezgustată de vremurile în care i-a fost sortit să-și trăiască anii maturității.

Dar, în pofida tuturor intemperiilor, profesoara a lăsat o amintire foarte luminoasă: de Doamnă cu multă carte, de Doamnă care nu a acceptat marasmul stalinist de dragul gradului științific, la care a aspirat într-un timp extrem de vitreg.

ESEU

FANTASMELE CULTURII (III)

de ADRIAN CIUBOTARU

Conexiunea între trândăvie (acedia), melancolie și amor hereos, neobservată până la Agamben, funcționează în subconștientul întregii culturi occidentale. Astfel, vom întâlni “în analiza freudiană a mecanismului melancoliei două elemente, traduse, evident, în limbajul libidoului, care apăreau în mod obișnuit în descrierile patristice ale trândăviei și în fenomenologia temperamentului melancolic (...): retragerea din fața obiectului [dorinței] și izolarea în sine însăși a intenției contemplative”. Psihanaliza ajunge, în acest sens, la concluzii similare cu cele trase de “psihologii” Bisericii, care înțelegeau, prin acedia, “o retragere din fața unui bun ce nu fusese pierdut și vedeau cea mai de temut dintre emanațiile sale, deznădejdea, ca pe o anticipare a nedesăvârșirii și a osândirii”. Din această perspectivă, conchide Agamben, melancolia nu este “reacția regresivă la pierderea obiectului amoros”, ci “capacitatea fantasmatică de a face să pară pierdut un obiect pe care nu ți-l poți însuși”. Cu toate acestea, deplângând ca inaccesibil un obiect pe care nu poate pune stăpânire, melancolicul construiește o irealitate în care va reuși să-și însușească obiectul tocmai “în măsura în care îi proclamă pierderea”, de unde și acea ambivalență freudiană a melancoliei (“triumf al obiectului asupra eului”, după Sigmund Freud) care face ca ceea ce este cu adevărat posedat să fie ceea ce a fost iremediabil pierdut.

Totuși, Freud nu izbuteste să elaboreze o teorie a fantasmei, întrucât nu vede pasa care îi vine dinspre fantasmologia medievală (produs al mixajului în

tre teoria imaginației de sorginte aristotelică, doctrina neoplatonică a pneumei ca vehicul al sufletului și teoria medicală a influențelor dintre suflet și trup). Și acest lucru a avut un efect nu numai asupra psihologiei, ci și asupra cercetării literare și studiilor culturale din secolul al XX-lea. Astfel, ceremonialul iubirii, pe care îl inaugurează lirica trubadurilor și pe care îl moștenește lirica, dar și gândirea poetică modernă, nu poate fi interpretat corect, spune Agamben, dacă nu este înțeles ca un proces fantasmatic. Omul cult medieval se îndrăgostește de o fantasmă întipărită, prin intermediul privirii, în spirit, fantasmă pe care o reține cu atât mai bine cu cât are mai multă “bilă neagră”, cu cât este mai melancolic. De aceea, obiectul pasiunii sale nu va fi reprezentat de un corp, ci de o imagine interioară, pe care acesta o generează printr-un complicat mecanism al interacțiunii spiritelor “vitale” și “fantastice”. Pentru unii gânditori medievali, cei mai melancolici ar fi pictorii (nu sunt întâmplătoare, în context, trimeritele frecvente pe care le face Agamben în *Stanțe... la gravura lui Dürer Melancholia, I*) care sunt nevoiți, prin însăși natura activității lor, să-și păstreze cât mai mult închipuirile în minte. Arta, în general, devine apanajul melancolicilor și, printr-o mai veche asociere, a “trândavilor” (asociere vulgarizată și simplificată în timp, devenind, pe calea acelorași conexiuni imperceptibile în apele freatice ale culturii, o imagine stereotipizată a artistului). “Obiectul ireal al introiecției melancolice” plămăiește, astfel, încă din zorii medievalității, un

topos în care formele simbolice se vor împleti cu practicile textuale. Mai exact, o topologie a irealului care va deveni și o topologie a culturii: pentru alchimiști, melancolia e primul stadiu al Marii Opere, care constă în a transforma corporalul în corporal; meșteșugul artistic în sine începe să fie privit ca o încercare de a întrupa fantasmele; instrumentele artistului (arhitect, sculptor, pictor) se dematerializează, într-un fel, preschimbându-se în embleme ale melancoliei și nemaiaivând “altă semnificație decât spațiul pe care-l întrețes întru epifania a ceea ce nu poate fi perceput”.

Greu de spus ce a determinat convergența acediei cu *melancholia*, de exemplu, și mai ales dacă asocierile semantice/ imaginare au generat realități (mai întâi psihice, apoi culturale) sau o anumită percepție a realității a făcut ca aceste asocieri să fie posibile. Agamben pare să încline spre ideea că evoluția specifică a culturii medievale, care a recuperat, deseori fără instrumentarul critic necesar, moștenirea (filozofică și științifică) a antichității, a determinat, de la bun început, o subordonare sau o adaptare a realității la concepte mentale (într-un spirit metafizic și, ulterior, poetic). Totuși, răspunsul său nu este unul univoc, categoric. De exemplu, atunci când vorbește despre Freud, nu este întotdeauna clar dacă, pentru Agamben, teoriile psihiatrului vienez reflectă o realitate mentală construită de cultură (mai exact, de efectele pe care le-a avut viețuirea și conviețuirea occidentalilor într-un spațiu cultural bine delimitat) sau o realitate psihică universală ce și-a

găsit o expresie particulară în cultura Occidentului.

LUMEA LUI ODRADEK

Cât despre Freud, acesta devine referința principală a celei de-a doua părți a *Stanțelor...*, intitulată sugestiv *În lumea lui Odradek. Opera de artă față în față cu marfa*.

Odradek, după cum știm, e unul dintre celebrele coșmaruri kafkiene, pe care marele scriitor praghez le-a tradus în chipul unor ființe pe cât de inofensive, la suprafață, pe atât de angoasante, în fond. Monstrul dodecaedric din *Grijile unui tată de familie* a stârnit interpretări controversate și contradictorii, Agamben luând, pare-se, ca reper critica marxistă, pentru care personajul simbolizează “ceea ce rămâne din viață când viața este redusă la materialism” (Goetschel). Cu alte cuvinte, Odradek ar fi amprenta hidoasă pe care o lasă pe ființa umană lucrurile înțelese ca marfă sau, în termeni freudieni, universul fetișizat al obiectelor materiale.

Fetișul, prezență a unei absențe, simbol a ceva și, totodată, al negării sale, spune Freud în lectura lui Agamben, rezistă “doar cu condiția unei sfâșieri esențiale, în care cele două reacții contrare alcătuiesc nucleul unei adevărate fracturi a eului (*Ichspaltung*)”. Observăm că mecanismul melancoliei, așa cum a fost concepută aceasta în Evul Mediu, se regăsește în teoria freudiană a fetișului, fetișul (ca trimitere la ceva ce nu poate fi posedat cu adevărat) putând fi consi-

Premiile Uniunii Scriitorilor din Moldova pe 2015

În ședința din 17 iunie 2016, Juriul pentru Premiile Uniunii Scriitorilor din Moldova pe 2015, alcătuit din Eugen Lungu, Adrian Ciubotaru, Ana Bantoș, Alexandru Burlacu, Emilian Galaicu-Păun (președinte) și Aliona Grati (secretar), a acordat următoarele premii:

- Premiul pentru Poezie** – Liliana Armașu, pentru volumul *Măine va fi altfel*, Ed. Arc;
- Premiul pentru Proză** – nu se acordă;
- Premiul pentru Eseu și Critică literară** – Mircea V. Ciobanu, pentru volumul *Tratat cu literatură*, Ed. Prut;
- Premiul Cartea pentru copii** - Nicolae Popa, pentru volumul *Ghiozdanul zburător*, Ed. Arc;
- Premiul pentru Debut** – Aura Maru, pentru volumul de versuri *Du-te free*, Ed. Cartier;
- Premiul pentru Traduceri** – Miroslava Metleaeva, pentru

traducerea în rusă a poemului *Luceafărul* de Mihai Eminescu;

Premiul Publicistică – Lidia Codreanca, pentru volumul *Lumea Antică*, Ed. Arc.

Premiile acordate de Consiliul USM:

- Premiul „Opera Omnia”** – Leo Butnaru;
- Premiul de excelență** – Lucia Țurcanu;
- Premiile „Relații culturale”** – Dumitru Apetri și Elena Prus;
- Diploma de excelență** – Al. Cistelean, pentru volumul *Zece femei*, Ed. Cartier.

Premiile speciale:

Rodica Iuncu, pentru volumul *Păstorul solitar sau Naiul lui Vasile Iovu*;

Serafim Belicov, pentru volumul *Alte elegii contra frigului*;

Ion Ciocanu, pentru volumul *În marginea și miezul poeziei*;

Călina Trifan, pentru volumul *O viață în dialog*;

Victoria Achimova-Crudu, pentru selecția și traducerea în rusă a antologiei de versuri *Instrucția dlea pobega*;

Nicolae Fabian, pentru volumul *Crinuitorul veșnicilor*;

Ivan Pilchin, al doilea premiu pentru debut, acordat de Consiliul USM, pentru selecția și traducerea în rusă a antologiei de versuri *Lector in libris*;

Lidia Hlib și **Viorel Mihail**, premii speciale acordate de Asociația Internațională “Personalitate” condusă de Serghei Evstratiev.

Beneficiarii burselor de creație ale USM pe anii 2016-2017:

Ion Anton, **Virgil Botnaru**, **Lidia Codreanca**, **Ion Diordiev**, **Galina Furdui**, **Marcel Gherman**.

derat produsul psihic al unei *acedii* ce respinge obiectul pe care și-l dorește cel mai mult pentru a și-l apropria ca pe o absență. Nu trebuie ignorată, zice filozoful italian, nici prezența implici-tă a unui proces mental de tip fetișist chiar și în unele figuri de stil, precum *sinecdoca* (înlocuirea obiectului cu o parte a acestuia) și *metonimia* (înlocui-reea termenului evocat prin substitutul său), atât de vechi încât îți dai seama că melancolia medievală și fetișismul modern ar putea fi reflexele culturale mai noi ale unei intuiții (sau realități?) psihologice cu rădăcini în preistorie. La fel s-ar comporta și metafora, despre care Ortega y Gasset spunea că e “cel mai radical instrument de dezumaniza-re” a artei moderne, întrucât înlocuieș-te un element cu altul nu atât pentru a ajunge la cel din urmă, cât pentru a scăpa de cel dintâi. Analogia metaforei cu fetișul devine și mai evidentă dacă ne gândim la sensul prim al acestui termen stilistic: cel de nume care sub-stituie un obiect ce nu trebuie numit.

Fetișul care face obiectul pasiunii (la Freud: predominant al perversiu-nii) este analog mărții percepute ca fetiș în modernitate. Fetișizarea mărții, adică “eclipsarea” valorii sale de între-buințare a mărții prin valoarea sa de schimb (Marx), îl face pe omul recent să atribuie mărții un caracter intangibil (să procure mai curând prețul mărții decât marfa propriu-zisă) și să creeze “locuri de pelerinaj la fetișul-marfă” (Walter Benjamin), precum expozițiile universale care încep să fie organizate de pe la mijlocul secolului al XIX-lea. Procesul este urmărit și comentat, în epocă, nu numai de filozofi, ci și de artiști. Baudelaire, veritabilul pictor al vieții moderne, “aprobă, după Agam-ben, noile trăsături pe care transfor-marea în marfă le imprimă obiectului și e conștient de puterea de atracție pe care aceste trăsături o exercitau asupra operei de artă”. Autorul *Corresponden-țelor* este și cel care desparte, în artă, valoarea de întrebuințare de valoarea de schimb, după modelul mărții, de aici născându-se, în opinia filozofului itali-an, teoria baudelairiană despre gratu-itatea poeziei (artei), despre frumos ca “epifanie instantanee și impenetrabilă”: “Recea aură intangibilă care de-atunci a început să înconjoare opera de artă este echivalentul caracterului de fetiș pe care valoarea de schimb îl imprimă mărții”. Dar Baudelaire nu se mărgineș-

te să nege caracterul utilitar al operei de artă, după chipul și asemănarea mărții, transformate de epocă în “objet féérique”, ci își propune să transforme opera de artă într-o marfă absolută, a cărei valoare de întrebuințare să se identifice cu valoarea de schimb. Altfel spus, pentru Baudelaire, opera de artă adevărată, modernă, este cu atât mai utilă cu cât este mai inutilă. Mai mult, această operă are o șansă de supravie-țuire în era industrială numai dacă e concepută ca “vehicul al evanescentu-lui” și, prin urmare, în strictă ruptură cu tradiția. Autonegarea ca posibilitate unică de supraviețuire va avea, drept consecință firească, apariția avangar-delor, în care opera de artă va deveni marfă nu numai la modul teoretic, ci și la modul practic. Dar ce noroc de fe-tișistul Baudelaire, exclamă Agamben, fără de care artei moderne nu i s-ar fi încredințat niciodată misiunea ambiți-oasă de apropiere a irealității.

Marx critică fetișismul mărții pentru că “dacă lucrul este nefolositor, munca pe care o conține este de asemenea nefolositoare, nu contează ca muncă și deci nu creează valoare” (*Capitalul*). Fetișizarea mărții este însă, pentru Bau-delaire, o formă de transfigurare poe-tică a obiectului ce-și regăsește, astfel, statutul original. În cazul modernilor îndeobște, însușirea irealului prin opera de artă este corelată cu o tendință mai generală de reificare. Pentru a izbăvi lucrurile, zice Agamben, trebuie să devii lucru: *Je est un autre*, se auto(in) definește Rimbaud; bărbatul care deci-de să devină dandy “devine o mobilă de budoar”, un „manechin ingenios”, spune Balzac în *Tratat despre viața ele-gantă*; Barbey d’Aurevilly afirmă despre primul dandy, Beau Brummell, că “s-a ridicat la rangul unui lucru”. Mai mult, pentru gânditorul italian, autonomia în sine a creației poetice (a procesu-lui de creație) față de opera produsă (idee teoretizată în special de Valéry) este, înainte de toate, “o încercare de a reifica non-reificabilul”. De aici, sensul adevărat al dezumanizării și antiuma-nismului în arta modernă spre care converg toate căutările și întregul efort al cunoașterii, începând de la Baude-laire și poeții al căror verb era haina și nu cuvântul (dandy-i) și terminând cu *Pătratul negru pe un fond alb* al lui K. Malevici, dar și cu alți avangardiști care își abstractizează, aidoma melan-colicului alchimist sau artist medieval,

uneltele, doar că la un alt nivel al gân-dirii estetice și expresiei artistice.

„Arheologul” Agamben nu se opreș-te însă aici, trecând cu temeritate și de acest strat al deconstrucției culturale pe care o aplică fantasmei fetișiste. Re-lația fetișistă a copiilor cu jucăriile lor îi prilejuiește o meditație asupra naturii transtemporale, dar și general-umane a tendinței de derealizare a obiectului dorinței. Și aici, un reper inconturnabil este Baudelaire, care observă în nevoia copiilor de a descoperi, de “a vedea sufletul” jucăriilor (lucrurilor) “simbolul relației (...) ce se află la baza creației artistice și a oricărei relații între om și obiecte”. Pentru un modern ca Rilke, păpușa este, de asemenea, fetișul per-fect: mult mai neînsemnată decât alte lucruri, dar, în același timp, proiecție precisă a fanteziilor noastre, păpușa “pare emblema, suspendată între lumea aceasta și cealaltă, a obiectului care și-a pierdut greutatea în «mâinile negusto-rului» și nu s-a transformat încă după ce a ajuns în mâinile îngerului”.

O posibilă explicație ar putea fi căutată, iarăși, în preistorie. De aceas-tă dată, textul lui Agamben trimite la trecutul îndepărtat nu aluziv, ci direct: “Lucrurile care ni se par nouă jucării erau la început obiecte atât de seri-oase, încât se cuvenea să fie puse în mormânt ca să-l însoțească pe defunct în călătoria sa către lumea de dincolo”. Este invocată, în context, și teoria lui Winnicot care afirma că relația copii-lor (dar și a sălbaticilor) cu lumea de dinafară are loc mijlocit, prin “obiecte de tranziție” ce nu aparțin, în fond, nici lumii interioare, nici celei exterioare, ci unui spațiu intermediar, o “zonă a iluziei” în care se situează, cu timpul, atât jocul, cât și experiența culturală (concepută și aceasta ludic, probabil în cheia lui Huizinga, dar fără ca acesta să fie citat). Concluzia lui Agamben este că știința umanistă actuală ar trebui să-și îndrepte atenția anume către această, “a treia zonă”, întrucât “lucrurile nu sunt în afara noastră, în spațiul exterior măsurabil, ca obiecte neutre, de întrebuințare și de schimb”, ci ne oferă și ne deschid ele însele locul [lor] original, fiind “ținute și con-ținu-te” dintru început într-un fel de topos outopos, în care se situează întreaga noastră „experiență a existenței în lume”.

(va urma)

FIRUL CU PLUMB

ANATOL CODRU
(1936-2010)

TOATĂ LUMEA-I FARA LUME...

Ce mult regret că nu sunt tânăr,
Că focul îmi e scrum și fum,
Și-apoi azi e-atât de vineri,
Și-apoi azi e-atât de nimeni,
Și-am să pătimesc. Oricum

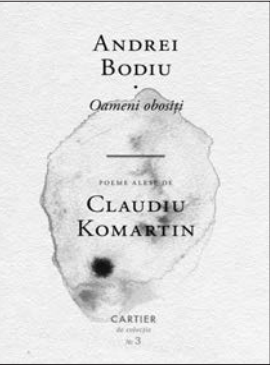
Zilele îmi sunt postume,
Fără nord și fără sud.
Toată lumea-i fară lume,
Numele e fără nume –
Îl evoc, dar nu-l aud.

Și-i târziu, e frig, e-afară,
Trec singurătați pe deal,
Ruți sunt munții în hotare,
Piatra în cetăți e-amară,
Iarba n-are nici un cal.

Parcă-au dat cu var pe aer,
Parcă ninge din păreri.
Parcă dincolo de ploaie
Se-nnorează iar a ploaie,
Să nu plouă nicăieri ...

...Lacrima pe cer e vaier,
Miezul lacrimii – de fier ...

ÎN CURÂND: CARTIER DE COLECȚIE

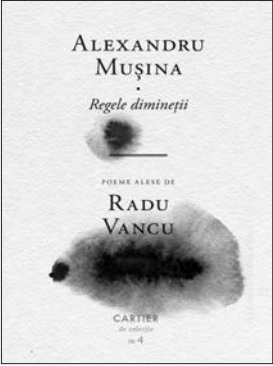

CARTEA NR.3:

**ANRDEI BODIU
OAMENI OBOSIȚI**

**POEME ALESE
DE CLAUDIU KOMARTIN**

**IMAGINI
DE VITALIE COROBAN**

CARTEA NR.4:

**ALEXANDRU MUȘINA
REGELE DIMINEȚII**

**POEME ALESE
DE RADU VANCU**

**FOTOGRAFII
DE ANA POPENCO**

**DIN PREFAȚA LUI RADU VANCU
LA VOLUMUL REGELE DIMINEȚII:**

„(...) Performanța lui Alexandru Mușina e, așadar, nu doar aceea strict intrinsecă de a fi un poet foarte bun – ci și aceea, contextuală, de a fi unul dintre cei mai buni patru-cinci poeți ai acestei generații atât de prolifică sub raport poetic. Să te impui, și încă atât de categoric, atât de ireductibil la oricine altcineva, atât de deplin individuat, în condițiile celei mai acerbe concurențe poetice din întreaga literatură română – iată ceea ce dă „sunetul secund” al acestei performanțe, oricum extraordinare în sine.”

TRADUCERI
de NICOLAE MAREȘ

TREI POETI POLONEZI:

WISLAWA SZYMBORSKA
ADAM ZAGAJEWSKI
EWA LIPSKA

Wislawa SZYMBORSKA
(1923-2012)

Poetă. S-a născut în localitatea Prowent-Bnin din voievo-datul Poznań. Este al patrulea scriitor polonez căruia i s-a decernat Premiul Nobel (1996). În textul de motivație, comitetul Nobel a notificat că premiul i se acordă “pentru o poezie care cu o precizie ironică permite contextului istoric și biologic să se întruchipeze în fragmentele realității umane”. În limba română i-au apărut mai multe traduceri (unele la Chișinău).

RECIPROCITATE*

Sunt cataloage ale cataloagelor.
Sunt versuri despre versuri.
Sunt piese despre actori scrise de actori.
Scrisori despre scrisori.
Cuvinte pentru a explica cuvinte.
Creiere ocupate cu studierea creierilor.
Tristeți molipsitoare ca râsul.
Hârtie care provine din hârtie măcinată.
Priviri văzute.
Cazuri declinate prin cazuri.
Râuri mari la care participă din plin cele mici.
Păduri cu margini de păduri împădurite.
Mașini pentru prelucrarea mașinilor.
Visuri care tresar din vis.
Sănătate bună necesară pentru revenire la sănătate.
Scări ce duc în jos cât duc și-n sus.
Ochelari pentru a căuta ochelarii.
Inspirație și expirație pentru respirație.
Și-acel fie ce-o fi din timp în timp
ură a urii.
Căci până la urmă
neștiința-i cu neștiința
și rostul mâinilor de-a spăla mâinile.

**Ultimul poem, publicat postum în revista „Odra”,
tradus pentru prima dată în românește.*

Adam ZAGAJEWSKI
(1945)

Poet, prozator, eseist. S-a născut la Lvov. După semnarea scrisorii celor 59, redactată în 1975, i s-a interzis dreptul de semnătură în presa poloneză. A emigrat în SUA. Din 1981 s-a stabilit la Paris, iar din 2002 – la Cracovia. A tradus din „Jurnalul emigrantului” de Mircea Eliade fragmente privind religia, literatura și comunismul.

COMUNICAT

Dacă trăiești cumva
într-un stat cu deficite exagerate,
care egalează numărul de cuvântări rostite
și toate ambiguitățile posibile,
Dacă trăiești într-un stat
în care grădinile botanice și spațiile verzi
sunt modele de vorbire corectă,
iar hrana preferabilă a populației
sunt porumbeii păcii,
Dacă locuiești în țara
în care trandafirii ard,
străzile sunt tot mai înclinate,

iar orașul se rotește ca floarea soarelui,
pădurile întinzându-se cât cuprinde,
și unde fiecare poartă la el fotografia lui
și numele celor morți,
unde se recunoaște
religia ironică a amintirilor și credința dublă,
Scrie-mi:
colecționez vederi,
mă interesează muzica, pictura,
filatelia, sportul și poezia.

PLOAIE CALDĂ

Mă plimbam seara printr-un oraș străin
pe-o stradă al cărui nume nu-l știam.
M-afundam tot mai adânc printre străini,
pe scări de piatră într-o primăvară deasă.
O ploaie caldă cădea și păsările cântau
în surdină; dragostea venea din ciripitul lor slab.
Sirenele vapoarelor plângeau în port
despărțindu-se de meleagurile cunoscute.
In ferestrele larg deschise ale caselor
se aflau personajele din visurile mele și-ale tale
știam că plec în viitor, într-o epoca apusă,
ca un pelerin cândva la Roma.

VREI SĂ PLÂNGI

Treceam pe sub corturile copacilor
și stropii de ploaie în cădere
mă-ntrebau:
Vrei să suferi?
Vrei să plângi?
Aerul era umed
Frunzele luceau,
mirosea a primăvară și-a obidă.

SCRISOARE DE LA UN CITITOR

Prea mult despre moarte,
și despre umbre.
Scrie despre viață
despre ziua trăită
despre ordinea dorită.
Poate fi un model
de temperare
și chiar de erudiție
Clopoțelul de la școală.
Prea multă moarte,
prea multe previziuni negre.
Vezi doar gloate înghesuite
în stadioane strâmte
urlând imnuri de ură.
Prea mult zgomot
prea puțină înțelegere,
liniște, înțelepciune.
Scrie despre clipele în care
punțile prieteniei
se dovedesc a fi mai trainice
decât disperarea.
Scrie despre iubire
despre seri plăcute
despre dimineți liniștite
despre copaci
despre răbdarea infinită
de lumină plină.

Ewa LIPSKA
(1945)

Poetă, romancieră. S-a născut la Cracovia, unde locuiește și azi. Critica literară elogiază măiestria cu care folosește ironia și paradoxul în creația sa, amintind de aforistica lui Stanislaw Jerzy Lec. Poezia sa este tradusă în numeroase limbi, inclusiv în românește.

TESTAMENT

După moartea lui Dumnezeu
deschidem testamentul
ca să aflăm
a cui e lumea
și
captura aceasta mare
de oameni.

IUBIRE

Fără explicații. Trimiteri.
Note. Indici.
Desfrâul iederii tăcute.

Totul depinde de cât timp
împreună fi-vom.

EXAMEN

Examenul concurs pentru rege
s-a desfășurat perfect.
S-au prezentat mai mulți regi
și un candidat la rege.

Rege a fost ales regele
care trebuia să fie rege.

A obținut puncte suplimentare
pentru educația spartană
pentru zâmbet
pentru felul cum îi strânge de gât pe toți.

La istorie a răspuns
cu simțul desăvârșit al tăcerii.
Limba obligatorie
s-a dovedit a fi limba proprie.

Când a vorbit despre problemele artei
a frânt inima comisiei.

Pe unul dintre membrii ei
l-a strâns ceva mai tare.

Cu siguranță
acesta a fost regele.

Președintele comisiei
a adunat în grabă poporul
pentru a-l încredința festiv
regelui.

Poporul
a fost căptușit
în piele.